

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VI. ÉVFOLYAM.

1891. május 25.

V. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Emlékirat a „Paedagogium“ szervezete ügyében.

Az újabb időben megjelent emlékiratok közül egyike az érdekesebbeknek és fontosabbnak az, a melyet a budai állami elemi és polgári tanítóképző intézet tanári testülete terjesztett fel az intézet reformja ügyében a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz. Számba vehető esemény ez a tanügy terén úgy népoktatásunkra, mint különösen elemi és polgári tanítóképzésünkre kiható természeténél fogva. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az intézet nagyérdemű igazgatója szívességéből közölhetjük az emlékiratot, a mely három önálló részből áll, u. m.:

1. a polgáriskolai tanítóképző szakcsoportjainak újabb beosztásáról,
2. a kereskedelmi iskolák tanárainak képzéséről,
3. a tanítóképző tanári tanfolyam végleges rendezéséről szóló emlékiratokból.

Ezek közül a tanítóképző tanári tanfolyamról szóló részt egész terjedelmében, a polgári iskolai tanárok képzését tárgyaló részt pedig kivonatossan adjuk; a kereskedelmi iskolai tanárok képzése ügyében szerkesztett emlékiratot lapunk szűk terjedelme miatt nem közölhetjük.

Kötelességünknek tartjuk ez alkalommal elismerőleg nyilatkozni a budai állami elemi és polgári tanítóképző intézet tanári karának jeles buzgalmáról, nemes törekvéséről, a melynél fogva a polgáriskolai tanítói és képző-intézeti tanárképzés ügyét ezen terjedelmes emlékiratok kidolgozása által a megoldáshoz közelebb vitte; köszönjük továbbá Gyertyánffy István úrnak, az intézet igazgatójának, hogy az iratokat lapunk útján nyilvánosságra hozni, s ez által az ügyben az eszmecserét megindítani jónak látta. De nem tartjuk feleslegesnek mindazok becses figyelmét, a kik tanítóképzőink működésének előbbrevitelét szívükön hordják, ezen emlékiratokra felhívni, s őket, nézeteiknek ez ügyről való leplezetlen, de tárgyilagos elmondására kérni. Szükséges ez nemcsak az ügynek tanítóképzésünket illető nagy fontosságánál fogva, hanem azért is, mert ez emlékiratok több mélyreható javaslatot tartalmaznak, a melyek éppen ezért beható kritikát kívánnak.

A Paedagogium tanári testülete felveti, sőt élére állítja azt a kérdést, hogy a tanítóképző tanári tanfolyam a polgáriskolai tanító-

képzővel vagy a középiskolai tanárképzővel hozassék-e kapcsolatba. Tagadhatatlan, fontos okokat lehet felhozni úgy az egyik, mint a másik kapcsolat mellett, de bármiként vélekedjünk is, azon alapelvet aligha szabad feladnunk, hogy míg egyrészt szükséges a magasabb elméleti kiképzés, a mely az egyetemen történhetik, addig más részt a tanfolyamnak népoktatási jellege is megóvassék, vagyis, hogy annak a kellő tanári gyakorlat megszerzése végett oly iskola álljon rendelkezésre, a melyben együtt legyen elemi képző-intézet, elemi és polgári népiskola. E feltételeknek jelenleg csakis a Paedagogium, (a nőkre nézve a budapesti VI. ker. tanítónőképző intézet) felel meg. Ha nem így döntetnék is el a dolog, még abban az esetben csupán elvi szempontból is igen érdekes és mélyre ható tárgyalást igénylő kérdés marad, hogy az emlékiratban foglalt javaslatok mennyire elégítnék ki egy felállítandó tanítóképző tanári tanfolyam igényeit úgy elméleti, mint gyakorlati szempontból.

A képzés ügyét nem lehet elválasztani a képesítés-ügyétől, a melyet az emlékirat kereténél és kitűzött feladatánál fogva csak érint, de nem tárgyal; pedig most ez az ügy is mindinkább előtérbe nyomúl. Ha van képző intézeti tanárképzésünk, akkor kell lenni képesítésnek is. De kik bocsájtassanak a képesítő vizsgálatra és kik nem? Mily feltételek mellett kell bocsájtani a működő jeles tanítókat e vizsgálat-hoz s egyáltalában a képző-intézeti tanári álláshoz? Milyen legyen a viszonyosság a képzőintézeti és középiskolai tanárképesítés között? Mennyi elemi iskolai gyakorlatot kívánjunk a képesítendőktől? Mily előléptetési viszonyokat fog teremteni a tanítóképző-tanárra nézve a képző-intézeti képesítés? Mindezek és még számos kérdés a megoldás előtt beható megvitatásra várnak. Igaz ugyan, hogy első sorban azon ügyet kell szem előtt tartanunk és jól kidolgoznunk, a melyet az egyesület saját kezdeményezéséből indított meg, t. i. a tantervet, de nem zárkozhattunk el az időközönként felmerülő egyéb életbevágó tételektől sem.

Lassanként tanítóképzésünk egész vonalán megindúl népoktatás-ügyre kiható reformok munkája; a jelenkor nem közönséges feladatokat tűz ki számunkra s nekünk, tanítóképzéssel foglalkozóknak is, nem közönséges munkát kell végrehajtanunk ama feladatok megoldása érdekében. Vétket követ el, a ki e munkában nem vesz részt.

I. Emlékirat a polgáriskolai tanítóképző szakcsoportjainak újabb beosztása tárgyában.

Az Emlékirat közli a budai állami elemi és polgáriskolai tanítóképzőintézet tanári karának az 1890-ik évi január 24-én és folytatólag 27-én tartott értekezletének jegyzőkönyvét, a mely szerint a tanári testület egész terjedelmében elfogadta Kozocsa Tivadarnak a polgáriskolai tanítóképző szakcsoportjainak újabb beosztására vonatkozó előterjesztését, illetőleg javaslatait; s ezek alapján az itt következő határozatot hozta, illetőleg terjesztette fel a minisztériumhoz.

Az értekezlet szükségesnek tartja a polgári iskolai tanítójelöltek jelenlegi túlterheltségének megszüntetését s ezzel kapcsolatban a kép-

zés színvonalának emelését, intenzitásának fokozását úgy elméleti, mint gyakorlati irányban és úgy a szaktudományi mint a paedagógiai és filozófiai képzés szempontjából. Az értekezlet szükségesnek tartja a polg. isk. tanítóképzés keretében arról is gondoskodni, hogy a matematika-természettudományi szakcsoport jelöltjei arra is képeztesse és képesíttesse, hogy a kereskedelmi szaktanfolyamokkal kapcsolatos polg. iskolákban egyrészt szaktárgyaikat a kereskedelmi szakoktatás kívánalmainak megfelelő irányban és szellemben legyenek képesek tanítani, másrészt némely specialisan kereskedelmi szaktárgy tanítására is kiképezhetők legyenek. Végre szükségesnek tartja az értekezlet a polgári isk. mértani és rajzi oktatás hiányainak megszüntetése végett azt is, hogy a rajztanító jelöltek matematikai képzésben is részesüljenek. Mindezen szükségletek kielégítését az értekezlet úgy véli megvalósíthatónak, ha:

1. a jelenlegi matematika-természettudományi szakcsoport tárgyainak kétféle combinatiója által két új szakcsoport szerveztetnék, u. m. I. természetudomány-gazdaságtani, II. a matematika-fizikai szakcsoport. A közös paedagogiai tárgyakon kívül az elsőnek tárgyai lennének az algebra, geometria, állattan, növénytan; ásvány-földtan, fizika, chemia és gazdaságtan, a másodiknak tárgyai lennének: az algebra, geometria, szerkesztő és ábrázoló geometria, politikai számtan, könyvvitel, fizika, chemia.

2. A rajzi szakmáknak a mennyiségtudományi kör némely tárgyival való combinálásával egy III. újabb szakcsoport, a geometria-rajz szakcsoport szerveztetnék, melynek tárgyai lennének a paedagogiai és rajzi tárgyakon kívül az algebra, geometria és szerkesztő ábrázoló geometria.

3. Hogy az I. és III. szakcsoport jelöltjei az e csoportokba fölvetett matematikai tárgyakkal se legyenek túlságosan megterhelve, az algebra és geometria két egymásután következő cursusban volna előadandó úgy, hogy az első cursusban, mely az első évfolyamot foglalná magában, mind a három szakcsoport jelöltjeinek taníttatnék annyi, a mennyire egyrészt a leendő rajztanítóknak, másrészt a természetudományi tárgyak tanítóinak okvetlenül szükségük van. Kívánatosnak látszik ez egyrészt az illetőknek szaktárgyaikban való kellő kiképeztetésük céljából, másrészt a végből, hogy az algebrát és geometriát illetve a szerkesztő és ábrázoló geometriát szükség esetén a polg. iskolákban taníthassák. A 2. és 3. évfolyamban aztán az algebra és geometria tanítása folytattatnék egy második magasabb cursusban, melynek hallgatására azonban csak a II. vagyis matematikai és fizikai szakcsoport jelöltjei lennének kötelezve.

4. Az új csoportosítás folytán megtakarítható órák egyrésze az egyes szaktárgyak behatóbb feldolgozására, más része pedig a kereskedelmi számtannak a politikai számtannal, a kereskedelem-ismének és levelezésnek a könyvvittel, az áruismének az állat-, növény- és ásványtannal, a mechanikai és chemiai technológiának a fizikával és chemiával kapcsolatos tárgyalására lenne fordítandó.

5. Az egyes tantárgyak részletes módszertana a paedagogia ta-

nára helyett az illető tárgyak szaktanárai által lenne tanítandó, a paedagogia tanára pedig ezek helyett az általánosan kötelező filozófia-propedeutikai tárgyak (lélektan, logika) tanításával lenne megbízandó.

Ezek után az értekezlet összeállította a tervbe vett 3 új szakcsoportnak tárgyfelosztását és óratervét a most előadott elvi megállapodások szem előtt tartásával. Ezen tárgyfelosztást és óratervet a mellékelt táblázatos összeállítás tünteti föl, és pedig összehasonlítva a jelenlegi mennyiség-természettudományi szakcsoportnak 1882-ben kiadott s azóta több rendbeli miniszteri rendelet alapján módosítva, jelenleg alkalmazásban levő tantervében foglalt tárgyfelosztással és óratervel. (Lásd a 203-ik lapon.)

*

Az I. Emlékiratnak második része közli dr. Hermann Antalnak alább következő javaslatait a polgáriskolai tanítóképző-intézet *német nyelvi* tanfolyamát illetőleg. A tanári testület az 1890-ik évi február 7-én tartott ülésén egész terjedelmében elfogadta a javaslatokat és elhatározta azokat a miniszteriumhoz felterjeszteni. A javaslat a következő:

A nyelv- és tört.-tudományi szakcsoport újabb szervezete: A Staub Mór miniszteri szakbiztos úr által 1889. évi tanképesítést bezáró vizsgáló-bizottsági ülés alkalmával benyújtott emlékiratban foglalt javaslat a polg. isk. tanítóképző mennyiség- és természettudományi szakcsoportja szervezetének megváltoztatását közelebről a szakcsoportnak körökre való felbontását célozván, annyira általánosan és közvetlenül érdeklő és elvi jelentőségű, hogy az abban foglaltak a másik, t. i. a nyelv és történettudományi szakcsoportot is érinthetnék.

Ezen szakcsoporton azonban a szétválasztás, vagy az ezen szakcsoportbeli tárgyaknak más szakcsoportbeli tárgyakkal való kombinálása sem okadatoltnak, sem kívánatosnak nem látszik.

A jelen szervezet szerint ugyanis nem áll elő a növendékeknek oly nagyfokú túlterhelése, mint a milyen amannál a szétbontásra a legfőbb okot szolgáltatthatja.

A tantárgyak elég szerencsés csoportosítása mig egyfelől a képzettség egyoldalúságától menti meg a tanítóképző növendékeket, addig a polg. iskolák szempontjából is a tárgyaknak tanerők szerint való beosztásánál e csoportosítás mindeddig igen alkalmasnak bizonyult.

E szakcsoport tehát semminemű nagyobb szervezeti megváltoztatást nem igényel.

Mindazonáltal ezen szakcsoporton is régóta mutatkoznak bajok, melyeknek orvoslására az eddigi folytonos extensiv fejlődés vagy fejlesztés miatt gondolni sem lehetett. A legújabbban épen a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr által hangoztatott intenziv fejlesztési irány elég kedvező arra, hogy figyelmünket felhívja. A fentebb említett emlékirat által kezdeményezett szervezeti munkálatok ügyében meginduló tanácskozások pedig épenséggel arra ösztönöznek, hogy a régóta észlelt bajokra s azok okaira rámutassunk s annak megszüntetését megkíséreljük.

A német nyelvből való képzés és képesítés körül oly szerves bajok és nehézségek merültek fel, a melyek a mostani beosztás keretében legyőzhetetleneknek látszanak.

A szakosztály első évfolyamában minden évben kerülnek nagy számmal oly növendékek, kik a német nyelv hangjait sem bírják kiejteni, a német betűket nem ismerik és a német nyelvtan legelemibb ismereteivel sem bírnak. Ezeket három év alatt a német nyelv tanítóivá kiképezni lehetetlenség. Viszont pedig nem volna méltányos az ilyeneket, ha máskülönben beválnak, e miatt a polg. isk. tanítói pályáról leszorítani, a minthogy éppen ezek között tényleg találtak olyanok, kik a szakosztály többi tárgyaiból valóban kitűntek. E dilemma megoldására a következő mód látszik alkalmasnak. A szakosztály minden növendékére legyen azután is kötelező a német nyelv tanulása körülbelül oly mértékben, mint eddig. Azoknak számára azonban, kik a német nyelvnek a polg. iskolában való tanítására képesítő oklevelet akarnak nyerni, külön három éves tanfolyam szükséges, a melybe csak oly jelentkezők vétetnek föl, kik a német nyelvet értik, beszélnek és írják, illetve abban legalább olyan képzettséget igazolnak, a melyet a reáliskola tanterve tűz ki célul. A két tanfolyam azonban nem volna egymás elől föltétlenül elzárva. Az alsóbb tanfolyam tanulói bármely év elején felléphetnek a felsőbb tanfolyam megfelelő osztályába, ha az ott követelt képzettséget kimutathatják, sőt a tanári képesítésre is bocsáthatók; viszont a magasabb tanfolyam hallgatói az alsóba szállhatnak le, ha amannak folytatására elegendő erőt nem éreznek.

Ez eljárásnál kevesebbednék ugyan a német nyelv tanítására képesítendőek száma, de úgy is elég maradna a polg. isk. ebbeli szükségleteinek kielégítésére s a ki így nyerne képesítést, az igazán képes is lesz arra, hogy az igényeknek megfeleljen. Nagyon lendíthetne ez a polg. iskolában most többnyire meddő német nyelvi tanítás ügyén.

A bifurcatio szükségességének kétségtelen bizonyítására elegendők a fentebbiekben vázolt nyomás okok. A két tanfolyam céljának kijelölése, azzal kapcsolatban a kitűzött cél elérésére szolgáló eszközöknek, a részletes tanterveknek feltüntetése, az alábbiakban lenne körvonalozható.

a) Az alsóbb tanfolyamnak, a mely a német nyelv tanítására nem ad oklevelet, az lenne a feladata, hogy megadja a növendékeknek az eszközöket arra, hogy a német nyelvet és irodalmat minél nagyobb mértékben használhassa az összehasonlításra, továbbá az általános műveltség megszerzésénél és szaktanulmányai bővítésénél; esetleg s kivételesen arra, hogy nem német ajkú tanulókat alsóbb osztályokban német nyelvre tanítson, és szükség esetén a német nyelv tanárát helyettesítse. A cél illetően leszállítása mellett is azonban az alsóbb tanfolyam tanterve lényegében az maradhat, a melyet a III. ministeri általános tanterv megszab. Az órák száma lenne az I. és II. osztályban 3—3, a III.-ban 2 (a III. ministeri tanterv szerint mindahárom osztályban volt 2—2.)

Az alsó tanfolyam tanterve. I. osztály. Gyakorlati német nyelvtan, különösen a szótan és szóképzés. Szótanulás. Elemező olvas-

tatás. Fordítás magyarról németre. A német beszéd gyakorlása. Kiseb-
vers és próza könyv nélkül. Könnyebb fogalmazások.

II. osztály. Gyakorlati német nyelvtan, különösen mondattan és
szórend. Szótanulás. Elemező olvasás. Fordítás magyarról németre. A
német beszéd gyakorlása. Könyv nélkül tanulás. Fogalmazványok.

III. osztály. Olvasmányok. Nyelvgyakorlás. A német nyelv taní-
tásának módszertana.

Mind a három osztályban naponként házi német gyakorlatok a
tanítóképző-intézeti tanárjelöltek vezetése mellett.

b) A felsőbb tanfolyam. A német nyelvnek a polg. iskolák-
ban való tanítására a jelölteket nem elég képesíteni, arra egyenesen
képezni kell őket. Szükséges ez kivált tekintettel arra a felette egye-
netlen, de célunkra nézve általán elégtelen képzettségre, a melyet a
növendékeknek a polgári tanítóképzőre előkészítő intézetek a német
nyelvből nyújtanak, tekintettel továbbá az I. szakosztálynak a jegyző-
könyvben kifejtett egyéb fontos érdekeire.

Ha teljesen biztosítani akarjuk a megfelelő képzés lehetőségét,
ha a polgári iskolák számára a német nyelvből oly tanárokat akarunk
képezni, a kik a mostani nagyobb részt meddő tanítás helyett igazi
eredményeket tudjanak elérni, először is meg kell választanunk azt az
anyagot, a mely bírja a kellő alakítás feltételeit, azután meg kell nyer-
nünk az eszközöket arra, hogy ez alkalmas alapra szilárd épületet
emelhessünk, a melyet azzal lehet tetőzni, hogy a képesítésnél az eddi-
ginél magasabb mértéket alkalmazunk s a legnagyobb szigorral já-
runk el.

A felsőbb tanfolyamra való felvételhez a német nyelvi képzet-
ségnek azt a fokát lehet megkívánni, a mely a reáliskolai érettségi
vizsgálatra van kiszabva. Ez azonban össze nem tévesztendő azzal a
kiseb eredményvel, a melyet a reáliskolák nagy részénél tényleg
elérnek. A képzettséget kivétel nélkül szigorú felvételi vizsgálattal kell
bizonyítani.

A felsőbb tanfolyamban a német tanulmányok minden osztályban
heti 5—5 órát kívánnak. E kurzusban az előadás, a felelés és gyakor-
lás nyelve a német.

E tanfolyamban a német nyelvi tanítás általános célja: a német
nyelvnek írásban és szóban teljesen biztos tudása. A német nyelvtanítás
módszerének elmélete és gyakorlata. A német tudományos stylusban való
jártasság. A német irodalomnak önálló ítéleten alapuló ismerete.

A felsőbb tanfolyam tanrendje: I. osztály. 1. Rendszeres
német nyelvtan, tekintettel a magyar nyelvre. 2. Irodalmi olvasmányok
megbeszélésekkel. Rendszeres házi olvasmány számonkéréssel. 3. Fogal-
mazványok, (tekintettel az olvasmányokra) magyarból való összefüggő
olvasmányok. Az üzleti irály gyakorlása.

II. osztály. 1. A stilisztika (poetika, retorika)-beli ismereteknek
a német nyelvre való alkalmazása, ehhez való olvasmányokkal. 2. A
német tudományos (kivált paedagogiai) stílus megismertetése klasszi-
kus írók műveinek olvasása alapján. Rendszeres házi olvasmányok. 3.
Az előzőknek megfelelő stilisztikai gyakorlatok.

III. osztály. 1. Irodalom-történeti iskolai és házi olvasmányok és az alsóbb évfolyamok olvasmányai alapján a német irodalom-történelem rövid tárgyalása, különös tekintettel a német irodalomnak hozzánk való viszonyára. 2. Irodalom-történeti témák kidolgozása különös tekintettel nemzeti irodalmunkra. 3. A képesítő előtt a három évfolyam anyagának összefoglalása. 4. A német nyelvtanításnak s ezzel kapcsolatban az idegen nyelvek tanításának módszertana, a német nyelvtanítás egész menetében feltüntetve. Hetenkint egy óra gyakorlati tanítás a gyakorló polgári iskolában s annak módszeres megbeszélése a kurzusbeli szaktanár vezetése mellett.

II. Emlékirat a tanítóképző tanári tanfolyam végleges rendezése tárgyában.*)

(Tekintettel a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1890. évi 36.924. sz. a. rendeletére.)

A budapesti állami polgári és elemi iskolai tanítóképző tanári karát a tanítóképző tanári tanfolyam szervezése tárgyában múlt évi 1287. szám alatti felterjesztésében az vezette, hogy az ezen tanfolyam életbeléptetése óta letelt három év elég volt az intézmény kipróbálására s mivel minden ilyenyszerű alkotásnak ártalmára van az ideiglenes jelleg, azért bátrak vagyunk kifejezni abbéli nézetünket, hogy úgy a tanítóképző tanárképzés fontos ügyének, mint a tanárjelöltek és tanári karunknak érdekei megkívánják azt, hogy ez ügyben végleges intézkedés történjék.

Mindenekelőtt bátorkodunk a tanítóképző tanári tanfolyam ügyének jelenlegi állapotát röviden ugyan, de lehető teljességében föl-tüntetni.

A tanítóképző tanárképzés kérdésének megoldásánál két módozat volt tekintetbe vehető. Egyik a középiskolai tanárképzéssel kapcsolatban az egyetemen, a másik a polgáriskolai tanítóképzéssel a Paedagogiumban. Az annak idején számbavett okok, melyek az utóbbi módozatok mellett döntöttek, a következők voltak:

1. A polgáriskolai tanítóképző szakcsoportjának beosztása egészen megfelel az 1868. évi XXXVIII. törvényzikkben a tanítóképzők számára kiszabott szervezetnek. A polgáriskolai tanítóképző szakcsoportjai egy-egy teljes tudománycsoportot ölelnek fel, a mi lehetőségessé teszi a tanítóképzők kevés számú tanári karának olyan összeállítását, hogy köztük minden egyes tudományszakra képzett ember legyen található. Ez nem lehetséges a középiskolai tanárképző szakcsoportjainak jelenlegi beosztása mellett, mely egyenkint csak két tudományszakot ölel fel.

2. A polgáriskolai tanítóképző jelöltjei kiképeztetésének egész menete kiválóan alkalmas arra, hogy a jelöltek tanítóképző tanárokká legyenek kiképezthetők. Ezek túlnyomó nagy része ugyanis

*) A II. emlékirat a kereskedelmi iskolák tanárainak képzéséről szól, a melyet azonban, mivel a képzőintézeteket nem érdekli, elhagytuk. Szerk.

az elemi tanítóképző négy éves tanfolyam elvégzése után népiskolai tanítói oklevelet nyert; azután három évfolyamon át a polgáriskolai tanítóképzőbe jár, mely kapcsolatban van az ország legelső, szellemi és anyagi eszközökkel legjobban felszerelt azon elemi tanítóképezdével, a mely egyszersmind a tanítóképző tanári tanfolyam növendékeire nézve *gyakorló iskolául* szolgál. Tehát először mint tanítvány közvetlen tapasztalásból, majd mint a polgári képző jelöltje a mintatanítóképzőnek közvetlen szemléletéből s végül mint tanárjelölt a benne való gyakorlatból ismerheti meg a tanítóképző tanulmányi rendszerét és szervezetét. E jelöltek serdülő koruktól kezdve a népoktatási paedagogia légkörében növekednek fel. Ellenben a középiskolai tanárképezde jelöltje, ha tanítóképző tanárrá lesz, rendszeren csak akkor lát először tanítóképzőt, a mikor oda kinevezetik.

3. Nevezetes előnye e tanfolyamnak, hogy többszörös megosztalások után s úgy szólván az összes hazai tanítóképzők legjobb növendékeinek a javából lehet a tanítóképző tanári pályára az *egyénileg* legarravalóbb embereket kiválogatni. Ez pedig sokat jelent. Arra való emberek a magában rossz rendszert is megjavíthatják s a legjobb rendszer is sikertelen marad, ha a végrehajtás nem rátermett erőkre bízatik. A Paedagogiumban a polgári képzőt jeles sikerrel végzett egyének közül válogathatók ki a tanítóképző tanfolyamra fölveendő jelöltek, évenként egy-kettő minden egyes szakcsoportból. A kiválasztásnál a döntő momentum mindig a jelölteknek úgy értelmi, mint erkölcsi arravalósága. S a Paedagogiumban uralkodó tanítási rendszer, melyben a tanári kar a jelöltekkel folytonos érintkezésben van, valószínűtlenné teszi azt, hogy a tanári kar a kiválasztáskor csalódhassék. Hozzá tehetjük, hogy ez már kétszeres kiválogatás eredménye lesz, mert már a polgári képezdébe az ország elemi tanítóképzőinek tehetesegebb és törekvőbb növendékei gyűlnek össze. Ilyen módon a tanítóképzők abba a helyzetbe kerülnek, hogy összes tanári karuk egyénileg kiválogatott s egységes szellemben nevelt emberekből fog állani, a mi legnagyobb biztosíték arra, hogy bármely tanintézet sikert érhesen el. Abbeli aggodalmunkat, hogy ezen kiválogatás által a polgáriskolák épen a legjobb erőket fogják elveszíteni, csak a tanítóképezdek fontosságának tudata hallgattatja el. Ilyenmü kiválogatás a középiskolai tanárjelöltek közül ezelőtt négy évvel nem látszott lehetségesnek azon egyszerű ok miatt, hogy a képző tanárok fizetése kisebb volt, mint a középiskolaiaké. Most a fizetések egyenlősítése után ez az akadály elhárított ugyan, de egyenlő fizetés mellett is nagyon kétséges, hogy a középiskolai tanárjelöltek kiválóbbjai hajlandók lennének-e elhagyni azt a működési tért, a melyre képeztetek? Sőt bizonyosra vehető, hogy mentől jobb a középiskolai tanárképzés, annál kevésbbé fognak ennek jelöltjei e pályáról letérni.

4. Ezen intézkedés által lehetővé van téve a népoktatási intézetek olynemü kölesönhatása, hogy azok egymásra fejlesztőleg hathassanak. A tanítóképző oktatás fejlődése javítani fogja azt az anyagot, a melyből a polgári képezde szerzi növendékeit; ezzel javúl az az anyag, a melyből a képezdei tanárjelöltek válogattatnak ki s ezek

viszont javítólag fognak hatni a tanítóképző oktatásra; a tanítóképző oktatás jósága pedig kihatással van az egész népoktatás ügyre. Ellenben, ha a tanítóképző tanárok képzése a középiskolai tanárképezdéhez csatoltatnék, akkor az egyetem kivenné a népoktatás köréből a legfőbb népoktatási intézetet: a tanítóképző tanárképzést és felvételi szabályzatánál fogva kizárná erről a pályáról épen a tanítóképző növendékeit, a kik serdülő koruktól kezdve a népoktatási pályára szánták magukat. Ezek voltak négy évvel ezelőtt azok az indító okok, melyek alapján a tanítóképző tanárképzés mostani módozata szerveztetett s ezek az okok érvényüket ma sem veszítették el.

* * *

A tanítóképző tanári tanfolyam eredeti munkatervét*) alapelyében és főbb vonásaiban most is helyesnek tartjuk, ellenben a végrehajtás eddigi módozatát nem tartjuk eléggé megfelelőnek. Hogy mennyiben szorul az eredeti tervezet kiegészítésre és a végrehajtás eddigi módozata változtatásra, erre vonatkozó alázatos véleményünket van szerencsénk a következőkben terjeszteni elő:

A tanítóképző tanárképzés alapelve nézetünk szerint ma is az, hogy a tanfolyam a *tanári kar által vezetett és ellenőrzött önképzés jellegével bírjon*.

Mivel a tanügyi irodalomban ezen elv helyessége felől kételyek merültek fel, melyeknek alapja az önképzés fogalmának egyoldalú fel fogása volt, azért szükségesnek látjuk ez elv értelmezését.

Ez nem jelenti azt, hogy a tanfolyam jelöltjei magukra hagyasanak a számukra megállapított munkaterv végig dolgozásában, sőt azt sem, hogy elég, ha a tanári kar tanácsokkal és utasításokkal látja el a jelölteket, hanem azt jelenti, hogy a képzés a tanfolyamon kiválóan *individualis* jellegű, s ebből kifolyólag az nem állhat tantervszerűleg megállapított s ennek megfelelően bizonyos órarendhez kötött rendes előadásokból. Általánosan elösmert paedagogiai igazság, hogy a legjobb nevelés és képzés az, a melyik az egyénhez alkalmazkodik. Ennek még a tömeges tanításban is a lehetőségig érvényesülnie kell, bár ott szűk határok közé van szorítva. Ellenben ezen tanfolyamban, a hol egy szakcsoportban csak egy-két jelölttel kell a szakcsoport tanári karának foglalkoznia, az individualis nevelés és képzés teljes mértékben érvényesülhet s annak előnyei teljesen kizsákmányolhatók. Ezen képzés természete megköveteli, hogy a munkaterv végrehajtásával megbízott tanári karnak a munkaterv megállapított keretén belől a kellő cselekvési szabadság megadassék. A tanári karnak, midőn a jelölt munkaprogramját azzal együtt végigdolgozza, abbeli működését nem lehet sem napokhoz, sem órákhoz kötni, hanem a saját megítélésére kell bízni, hogy azt a munka közben felmerülő szükségnek megfelelő időben és mértékben teljesítse. Természetes, hogy az ilyenmű munkával megbízott tanári karnak a megfelelő képességgel és lelki-

*) Lásd a Népt. Lapja 1883. évf. 9. 10. számaiban.

ismeretességgel kell bírnia. Ennek megítélése a tanári kar eddigi működése és az eddig elért eredmények alapján a magas tanügyi kormány feladata, valamint az is, hogy a munkamenetet és az elért eredményt alkalmas módon ellenőrizhesse.

Az ily módon értelmezett alapelv megtartása lényegesen szükséges ahhoz, hogy a tanfolyam célja eléréssék. A cél az, hogy a jelöltek a tanítóképző tanári hivatás betöltésére szükséges önállóságra tervszerűen előkészíttessenek. Ez az önállóság:

a) *erkölcsi*, mely nyilvánul a tanító-képző tanár hivatásának eszményi felfogásában, az ebből folyó lelkesedésben és erős kötelességérzetben;

b) *ismeretbeli*, mely áll a paedagogiai és szaktudománybeli otthonosságban s a tanító-képző szervezetének ismeretében. Mindez pedig olyan módon és olyan mértékben, hogy a jelölt a népiskolai oktatás szükségletét mindig szem előtt tartva, tudását a leendő néptanító nevelésére és tanítására helyes irányban tudja értékesíteni. Az irányeszmék már a tanfolyamon megadandók a jelölteknek;

c) *gyakorlati*, mely áll a tanítóképzőben is követendő elemies, induktív tanítási képesség oly fokú elsajátításában, mely a tanítóképző tanárt a saját szakmájában mintául szolgálható tanítóművészé minősíti.

E cél elérésének alanyi föltétele, a képzéssel megbizandó tanári karnak nem a mi megítélésünk alá tartozó képességén kívül a jelöltek egyéni képessége. Erről a tanfolyam fölvételi szabályzata biztosít, a mely szerint e tanfolyamra csak a polgári képezdét végzett, érett, oklevelés egyének legkiválóbbjai vétetnek föl.

A képzés idejét az eddigi szervezet 1 vagy 2 évben állapítja meg. Tapasztalataink alapján szükségesnek tartjuk annak határozott kimondását, hogy a tanfolyam kevesebből, mint két évből nem állhat, mert egy év alatt a nagyterjedelmű munkatervet inkább csak elkezdni lehet, nem pedig befejezni. A tanfolyam 2 éve és a polgári tanítóképezde 3 éve együtt tesznek ki 5 évet, mely a középiskolai tanári tanfolyammal egyenlő.

A tanfolyam végén föltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy úgy a cél eléréséről a magas tanügyi kormány bizonyosságot szerezzen magának, valamint, hogy ezt illetőleg a jelöltek is teljes értékű okmánynyal láttassanak el. E végett a tanfolyam végén vizsgálat tartandó a magas tanügyi kormány által kiküldendő vizsgáló-bizottság előtt s annak sikeres kiállása után a jelölteknek „*tanítóképezdei tanári oklevél*“ adandó. Ennek megvonása a jelöltektől sem a tanfolyam méltóságához nem illő, sem a jelöltekkel szemben nem méltányos. A képesített tanítóképző tanár oklevél nélkül olyan ellentmondó fogalom, a melynek elnézését csupán a tanfolyamnak eddigi ideiglenes jellege mentheti ki. A munkaterv beosztása az eddigi, t. i.:

I. Elméleti és gyakorlati paedagogiai képzés.

II. Szaktudományi képzés.

III. Az iskolai szervezet és administratio ismeretébe való bevezetés.

Az elméleti és gyakorlati paedagogiai képzést illetőleg: Mivel a tanítóképző tanárnak első sorban elméletileg és gyakorlatilag képzett paedagogusnak kell lennie, azért a munkatervnek erre a részére lesz főszóly fektetendő.

A polgári tanítóképzőben megszerzett elméleti paedagogiai ismeretek kiegészítendőek. E végből külön paedagogiai és philosophiai előadások lesznek tartandók, melyet a tanfolyam összes jelöltjei közösen hallgassanak.

Az egyes szaktudományok tanítási módszerének, a szaktanárok által való behatóbb előadása megvalósítható lesz már a polgári tanítóképzőben, ha megvalósúl ama javaslatunk, melyet a múlt évben a szakcsoportok újra szervezésére vonatkozólag benyújtottunk.*) Különben az is a tanítóképző tanári tanfolyam tárgya leend.

Az elméleti paedagogiai képzés többi pontja marad úgy, mint az eredeti tervezetben.

A gyakorlati paedagogiai képzés a Paedagogium gyakorló elemi iskolájának és elemi tanító-képzőjének fölhasználásával adandó meg.

Ez utóbbi tehát mint „*gyakorló és minta-tanítóképző*“ fog szerepelni. Itt az a kérdés merül föl, hogy vajjon az elemi tanítóképzőnek ilyen alkalmazásában is meghagyandó-e a tanári karnak közössége, vagy pedig a gyakorló elemi tanítóképző külön tanári karral szervezendő. Ez utóbbi módozat mellett beszél az, hogy most az elemi képzőben is annyi tanár tanít, mint a polgáriban, a tantárgyaknak oly módon való csoportosítása, mint az önálló elemi tanítóképzőben az 1868. évi 38. t.-cz. szerint van, nem vihető ki s azért ebben a tekintetben ez a képző nem mutathatja a normalis tanítóképző szervezetének mintáját. Továbbá: a tanári kar a többi képzőben való elfoglaltatása miatt nem fordíthatja teljes erejét és idejét az elemi tanítóképzőre, a mint tehetné ezt egy külön tanári kar, melynek egyedüli feladata volna a mintatanítóképzőt úgy szervezetében, mint szellemében nevéhez méltóvá tenni. Tekintve ez utóbbi módozat előnyeit, a tanári kar ennek elfogadását javasolja.

A gyakorlati képzés végrehajtása a tanfolyam első évében az eredeti tervezet szerint eszközözendő; a második évben azonban a jelölteknek több önállóság adandó, mihez képest évharmadonkint változtatva egy 2—3 óras tárgy tanításával lesznek megbizandók.

A gyakorlati paedagogiai képzés többi pontja marad úgy, mint az eredeti tervezetben.

A szaktudományi képzésre nézve most is abban a véleményben vagyunk, hogy a szaktárgyaknak azon anyaga, a melyet a polgári képezde tanterve felölel, eléggé magában foglalja a tanítóképző tanártól megkívánt szakképzettséget is. (? Szerk). Ha ebben a tanár otthon van, akkor teljesen uralkodhatni fog tárgyának általa tanítandó részén.

A mennyiben a polgári tanítóképző mennyiség- és természet-

*) L. az I. számú Emlékiratot.

tudományi szakcsoportjában a tárgyaknak a szükségét túlhaladó mértékben való összehalmozása következtében túlterhelés mutatkozik, a mi a szakképzés intenzitásának hátrányára van — ezen a bajon szintén múlt évben beadott javaslatunk megvalósításával lehet segíteni.)*

Mindazonáltal, mivel a szakképzésben való megállapodás egyértelmű az elmaradással s mivel még régi tanárnak is kötelessége folytonos tanulmányozás által magát szaktárgyának folyton emelkedő színvonalán fenntartani, annival kevésbé szabad e továbbképző tanfolyamon a szakképzés folytonosságát megszakítani. Különben is első sorban a Paedagogiumban, második sorban a főváros tudományos és közmívelődési intézeteiben a szakképzésnek olyan eszközei állnak a jelöltek rendelkezésére, melyeket vidéki állomásaikon nélkülözniök kell s melyeknek föl nem használása indokolatlan volna.

Azonban fentebb kimondott véleményünkhöz képest, a szakképzésnek nem a polgári tanítóképző tananyag terjedelmének növelésére kell irányulnia, hanem inkább ezen tananyag intenzívebb feldolgozására. A tanári karnak arra kell főgondot fordítania, hogy e tananyag köréből vett egyes részletek behatóbb feldolgoztatása által, a jelölt az egyes tudományszakok tárgyalásának tudományos módszereibe is belévezetessék.

Az eredeti tervezetnek a szakképzésre vonatkozó pontjai megtartandók, kibővítve azzal, hogy házi dolgozat a szakcsoportnak minden tárgyából készítenendő; továbbá: a főváros tudományos és közmívelődési intézetei a jelöltek által útmutatás szerint tanulmányozandók; ezek között látókörük tágítása végett az egyetemen, vagy műegyetemen szakcsoportjuk körébe vágó egyes előadások, esetleg rövid félévi kurszusok látogatására lennének a jelöltek a tanári kar által utasítandók.

A természettudomány, gazdaságtani szakcsoport jelöltjeinél különös gond fordítandó a gazdaságtanban való alapos gyakorlati kiképzetésre.

Az iskolai szervezet és administratio ismeretébe való bevezetés módzataira megtartandók az eredeti tervezet intézkedései.

* * *

A munkaterv végrehajtására vonatkozólag eddigi tapasztalataink alapján ki kell jelentenünk, hogy a végrehajtás eddigi módzata mellett a kívánt sikert nem látjuk biztosítottak. Az eddigi gyakorlat szerint ezen munkaterv végrehajtása mintegy mellékfoglalkozásként volt rábízva a Paedagogium tanári karára, a mely addig is és e nélkül is a normális mértékben túl volt halmozva munkával.

Ha ennek feltüntetése végett első sorban tisztán az óraszámot vesszük figyelembe, azt konstatálhatjuk, hogy a tanári kar minden egyes tagjának legalább annyi s némelyeknek több órájuk is van, mint a középiskolai tanárok óraszámának maximuma. Ezen óraszámnak azonban átlag csak 0.3 része esik az elemi tanítóképzőre, mely a közép-

*) L. az I. számú Emlékiratot.

iskolák felső osztályaival tekinthető párhuzamosnak, a nagyobb rész (átlag 0.7) a polgári tanítóképezdére esik, tehát a középiskoláknál magasabb fokú iskolára,*) melynek főiskolai rangja törvényben kimondva ugyan nincs, de főiskolai jellege kétségbevonhatatlanul meg van, minthogy erre vall az iskolának célja, fölvételi szabályzata és egész tanítási rendszere. Az ilyen magasabb szakiskolákban végzett munka nem tekinthető egyenértékűnek a középiskolákban végzendő munkával.

Ezek mellett még speciális tényezők is nehezítik a tanári kar munkáját. Egyik az, hogy a polgári t. képezdének, mint egészen új fajta intézetnek tanítási rendszerét nem lehetett már megállapított chablonokhoz alkalmazni, hanem előbb még meg kellett csinálni és kidolgozni; ez a feladat a tanári karra hárult s hárul ma is. Második az, hogy dacára úgy a tanárok, mint a növendékek nagy óraszámának, a tárgyak nagy száma miatt az egyes tárgyakra mégis kevés idő jut, s azért kevés időben kell sokat végezni.

Ezen óhajtottunk segíteni múlt évben beadott javaslatunkkal, melyben a szakcsoportok új beosztását és óratervét indítványoztuk.

Harmadik tényező az, hogy a tanári kar kétféle intézetet látván el (elemi és polgári tanítóképzőt), kétféle tanmenetet kell kidolgoznia és követnie.

A vázolt munkakör úgy minőségileg, mint mennyiségileg betölti az egy embertől megkívánható mértéket. Hogy ehhez még ráadáskép csatoltassék a tanítóképző tanári tanfolyam vezetése, az sem e tanfolyam feladatának az egész népoktatásügyre kiható fontosságával, sem ezen tanfolyam által a tanári kartól megkövetelt munka természetével össze nem egyeztethető. Ezen munka természete túlnyomóan nevelői. A munkatervet minden jelölt egyéniségéhez mért részletes megállapítása, a jelöltnek a szerint való folytonos vezetése, a mi a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden jelölt munkatervét a tanárnak a jelölttel együtt kell végig dolgoznia; a jelölt munkájának folytonos ellenőrzése és elbírálása stb. mind olyan természetű munka, a mely a tanár részéről folytonosan éber inveni-tiót kíván, a mi azonban a naponkinti 3 órai előadásban kifáradt egyénben nem mindig található fel.

Ezen okok miatt a tanári kar jó lelkiismerettel nem vállalhat felelősséget a munkaterv végrehajtásának sikereért, ha csak nem tétetik abba a helyzetbe, hogy ez új munkakörre kellő erőt és időt fordíthasson. E végett szükséges, hogy az új munkakörnek megfelelő mértékben a polgári tanítóképzőben végzendő munkája leszállíttassék, még pedig az egyes tárgyak természete szerint 12—14 heti óraszámra. Ez természetesen csak új tanárok kinevezése által lesz elérhető.

A mostani állapot további fenntartása nem célszerű. Első sorban azért, mert egy ily fontos kérdést nem lehet ilyen sokáig ideiglenes jellegű állapotban tartani; másodsor azért, mert a tanári kar a midőn többi nagy fontosságú feladata mellett 4 éven át még ezt a munkát is teljesítette, azt hisszük megtett annyit, a minél többet kívánni tőle

*) Ez elismertetett a nm. vallás- és közokt. minister úr f. é. 36.905. sz. a. minist. rendeletében is.

méltányosan nem lehet s lelkiismeretével sem tartja megegyeztethetőnek, hogy többi munkájától vonja el erejének egy részét egy ideiglenes intézmény kedvéért; másfelől amennyiben e négy év kísérletnek is tekinthető, abból kísérleti anyag is elég gyűlt arra, hogy annak alapján egyik vagy másik irányban dönteni lehessen.

Ezen alázatos fölterjesztésünk lényegesebb pontjainak összefoglalása által kiemeljük ama föltételeket, melyeknek teljesülésétől függ véleményünk szerint a munkaterv végrehajtásának sikere és a tanfolyamnak feladatához méltó szervezete:

1. A tanfolyam véglegesen szervezendő, mint „*tanítóképzői tanárképző tanfolyam.*“*)

2. A kiképzés ideje 2 év.

3. A szakcsoportok úgy szervezendők, mint a tanári karnak múlt évben benyújtott felterjesztésében javasoltatott.**)

4. A Paedagogium jelenlegi elemi iskolai tanítóképzője gyakorló (minta) elemi iskolai tanítóképzővé alakítandó át s mint ilyen a népoktatási törvény 84. §-ának megfelelően külön tanári karral látandó el.

5. Hogy a tanfolyam vezetésével megbízandó tanárok ebbeli feladataik végzésére kellő időt és erőt fordíthassanak, a polgár-iskolai tanítóképzőben adandó óráik száma 12—14-re szállítandó le.

6. A tanfolyam bevégezése után a jelöltek vizsgálatra kötelezendők s annak sikeres letétele után számukra „*tanítóképzői tanári oklevél*“ adandó ki.

Ha alázatos fölterjesztésünk Nagyméltóságod helyeslésével találkozik és a tanfolyam végleges szervezését az előadottak alapján elhatározni méltóztatik, ez esetben Nagyméltóságod megbízására részletesen kidolgozott szervezeti javaslatot fogunk benyújtani. E tanfolyam körül szerzett tapasztalatainknak ez alázatos fölterjesztésünkben történt földolgozását abban az esetben sem tartjuk haszonnélküli munkának, ha Nagyméltóságod ebbeli javaslatainkat elfogadhatóknak nem találván, a tanítóképző tanárok képzését illetőleg, az ezen tiszteletteljes emlékiratunk bevezetésében említett másik módozatnak, t. i. a középiskolai tanárképzéssel való kapcsolatnak méltóztatnék előnyt adni.

De úgy az ügy, mint önmagunk iránti kötelességeink tudatában ki kell nyilvánítanunk abbéli erős meggyőződésünket, hogy a tanítóképző tanári tanfolyamnak a jelen alakjában, tehát minden változtatás nélkül leendő további fenntartását sem a tanítóképző tanárképzés fontos ügye, sem tanári karunknak a Paedagogium többi intézeteiben fennálló feladatai szempontjából nem tartanók kívánatosnak. És kedves kötelességünknek tartjuk nyilvánítani egyszermind azt is, hogyha a Nagyméltóságod bölcsessége e tanfolyamot bárminő oknál fogva mégis beszüntetendőnek találná, úgy az a sok munka és

*) Jobb volna talán így elnevezni: „*Tanítóképző tanári tanfolyam.*“ Szerk.

***) L. az I. sz. Emlékiratot.

fáradtság, melyet annak sikere érdekében eddigelé kifejtettünk, mindig gazdag kárpótlást fog találni Nagyméltóságodnak ama kitüntető bizalmában, mely annak idejében e fontos feladatnak reánk való ruházásában nyilvánult, valamint abban a megnyugtató tudatban is, hogy e kitüntető bizalomra a képzésnek 3—4 év alatt felmutathatott eredményeinek tanúsága szerint is, egészen érdemetlenek még sem voltunk.

A jelenlegi mennyiség-természettudományi szakcsoport és a rajztanítói tanfolyam órarendjének, valamint a tanári kar által tervezett új szakcsoportok tantárgyainak és órafelosztásának táblázatos összehasonlítása.

T a n t á r g y a k	Ór á k s z á m a			
	évfolyamonkint			Összesen. Több vagy kevesebb mint most
	I.	II.	III.	
A) A jelenlegi mennyiség-term.-tud. szakcsoport óraterve.				
Nevelés-oktatás	4	4	2	10
Tanítási gyakorlat	—	2	—	2
Algebra	3	3	2	8
Geometria	3	3	2	8
Szerkesztő és ábrázoló mértan	4	2	2	8
Politikai számtan	3	3	1	7
Könyvviteltan	—	1	1	2
Állattan	2	2	—	4
Növénytan és ásvány-földtan	4	2	1	7
Gazdaságtan	3	3	—	6
Fizika	3	2	1	6
Chémia	2	2	3	7
Összesen	31	29	15	75
A tervezett term.-tud.-gazdaságtani szakcsoport óraterve.				
Nevelés-oktatás, nevel.-tört. filozófiai propedeutika	3	3	2	8 —2
Tanítási gyakorlat	—	2	—	2 —
Algebra	4	—	—	4 —4
Geometria	4	2	2	8 —
Állattan	3	3	—	6 +2
Növénytan	2	2	1	5} +3
Ásvány-földtan	2	2	1	5} +3
Gazdaságtan	3	3	—	6 —
Fizika	—	6	3	9 +3
Chémia	5	2	2	9 +2
Összesen	26	25	11	62 —13
A tervezett math.-fizikai szakcsoport óraterve.				
Nevelés-oktat., nevelés-tört., filozófiai propedeutika	3	3	2	8 —2
Tanítási gyakorlat	—	2	—	2 —
Algebra	4	2	2	8 —
Geometria	4	2	2	8 —
Szerk. ábr. mértan	4	2	2	8 —
Kereskedelmi és politikai számtan	4	4	1	9 +2
Könyvvitel, keresk. ism. levelezés	—	4	3	7 +5
Fizika	—	6	3	9 +3
Chémia	5	2	—	7 +—
Összesen	24	27	15	66 —8

T a n t á r g y a k	Ór á k s z á m a			
	évfolyamonként			Összesen. Több vagy kevesebb mint most
	I.	II.	III.	
B) A jelenlegi rajz szakcsoport óraterve.				
Nevelés-oktatástan	2	—	—	2
Tanítás gyakorlat	—	—	—	—
Szerk. és ábr. mértan	4	2	2	8
Algebra	—	—	—	—
Geometria	—	—	—	—
Szab. kézi ékitm. rajz	10	6	4	20
Szab. kézi figur. rajz	—	4	8	12
Vázlat-gyakorlatok	2	2	4	8
Építészeti rajz	4	4	—	8
Ipari rajz	—	4	—	4
Tervező rajz	—	—	6	6
Mintázás	6	6	6	18
Faragás	2	2	2	6
Összesen	30	30	32	92
A tervezett geometriai rajzi szakcsoport óraterve.				
Nevelés-oktatástan, nev.-tört., filozófiai propedeutika	3	3	2	8 + 6
Tanítási gyakorlat	—	2	—	2 + 2
Szerk. és ábrázoló mértan	4	2	2	8 —
Algebra	4	—	—	4 + 4
Geometria	4	—	—	4 + 4
Szabadkézi ékitményes rajz	10	8	—	18 — 2
Szabadkézi figurális rajz	—	4	8	12 —
Vázlat-gyakorlatok	2	4	4	10 + 2
Ipari rajz	—	4	—	4 —
Tervező rajz	—	—	6	6 —
Építészeti rajz	4	4	—	8 —
Mintázás	8	8	8	24 + 6
Faragás	—	—	—	— 6
Összesen	39	39	32	108 + 16

Tanítóképzőink a tanulók országos tornaversenyén.

Az országos tornaverseny, a mely elé nagy várakozással tekintett az országnak különösen tanügyi közönsége, s a melytől a tornaügy iránti általános felbuzdulást és a tornaoktatás javulását reméltük s reméljük, lezajlott. El kell ismernünk, hogy a verseny daczára a rendkívüli nehézségeknek és a váratlanul fellépő akadályoknak, mint a kedvezőtlen időjárásnak, általában sikerült. A megjelent ifjak nagy és tarka tömege a productiók látványossága nagy mértékben kivívta a nagy közönségnek érdeklődését, maguk a versenyek, a kitüntetések és díjak bizonyára hatalmas rúgói lettek az ifjúság buzgóságának, ambíciójának. A mennyiben az ország minden részéből összegyűltek az ifjak s megismerkedtek és egy cél érdekében közösen fáradoztak, a verseny bizonyos közszellem felébresztésére is jótékonyan hatott.

Az egész tornaversenynek legsikerültebb részét képezték a futó versenyek, u. m. a kisebb tanulóknak (I—IV. osztályig) 100 méteres

futóversenye, a nagyobb tanulónak (V—VIII. osztályig) 150 méteres akadályversenye és 200 méteres síkversenye. Ezekkel versenyeztek tanítóképző ifjaink is. Gyönyörűség volt nézni, hogy először a kisebb, majd a nagyobb diákok mily buzgósággal igyekeztek a pályát mielőbb befutni és társukat túlszárnyalni. A fáradsággal mitsem törődve, csak a győzelem szomjúságától eltelve rohantak előre. Társaiknak, sőt tanáraiknak hangos biztatása csak még jobban sarkalta őket előre. A győzőket örömrriadallal fagadták társaik és vállaikra emelve ünnepezték, hogy reájuk dicsőséget hoztak. A régi görög játékoknak egy fényugara villant meg és szerzett dicsőséget mindazoknak, kik a tornaverseny eszméjét megpendítették és annak megvalósításában fáradoztak. Nincs semmi kétség benne, hogy jövőre is ezen rész lesz a fénypontja a tornajátékoknak és a versenyek tornaoktatásunkra a sport irányban fognak különösen fejlesztőleg hatni. A magyar ember vérmérsékletének is jobban megfelel ez, mint a németektől átlplántált szertornázás és rendgyakorlatok, habár ezek is igen fontosak testügyesítő és erősítő hatásuknál fogva.

Ezzel el is mondtuk azt, a mit a tornaversenyek sikere gyanánt emlegetni lehet; mert a másik főczélt, vagyis annak bemutatását, hogy az egyes iskolák mit tanultak, mily irányban foglalkoztak, nem értük el. Intézeteknek egymással szemben való versenyéről szó sem volt. A versenyeknek ez a része nemcsak, hogy úgy nem hajtattott végre, mint a híres „tornaverseny-rendelet“ gyönyörűen fejtegeti, hanem egyáltalában nem is próbálták meg. Mert azt egyáltalában nem vehetjük ilyenmü versenynek, hogy egy-két intézet produkálta magát. Nem szabad elfelednünk, hogy „tanulók“-nak és nem már kész „athléták“-nak versenyéről van szó s e versenyeken az egyes intézeteknek mindazt be kell mutatniok, a mivel foglalkoztak, különben a versenyek egyoldalú irányba fogják terelni a tornaoktatást, s több lesz azokból a kár, mint a haszon. Iskolai tornaoktatásunknak célja semmiesetre sem lehet az, hogy az egyes tanuló ifjakkból küzdőket, athlétákat neveljünk, hanem, hogy minden egyes ifjú ügyessége és ereje testének fejlettségi fokához képest neveltessék. Ezt pedig nem az által érzük el ha egyes kiválasztottaknak edzettségét a lehető legmagasabb mértékig fokozzuk s mellettük a többieket elhanyagoljuk. Éppen abból tűnik ki a tornatanító művészet, mit tud elérni a gyengébb anyaggal. Hozzák el a tornatanár urak ha nem is az összes, de egyes osztályokból az egész tanulócsapatot és mutassák be velük mindazt, a mit otthon üzni szoktak: szer- és csapat tornázást, katonai gyakorlatokat, az üditő és verseny játékokat. Egyáltalában nem szeretnénk, ha csupán az válnék rendszeressé, a mi most történt. Ertsük azonban meg jól, mi nem akarunk a versenyek ellen agitálni, mert senki sem óhajta azoknak meghonosodását jobban mint mi; de kívánjuk, hogy azoknak egész ifjúságunkra és tornaoktatásunkra meglegyen a fejlesztő hatása.

A mi specialiter a képzőintézeti ifjúság versenyét illeti, nagy hálával tartozunk gr. Csáky Albin miniszterünknek, a kihez a képző tanárokat ezért is nagy tisztelet és meleg ragaszkodás fűzi, hogy a versenyek által tanítóképző tornaoktatásunk fejlődésének lendületet adott. Nagy szükség volt erre, mert képzőintézeteink jó része nagyon kevés

gondot fordít erre, sőt állami intézeteinkben is messze van a tornaoktatás azon magaslattól, a melyen állania kellene. Intézeteink közül még többnek nincs tornahelyisége, sőt, ha van is, az sincs tökéletesen felszerelve. Maga az oktatás és több kívánni valót, hogy fenn. Reményünk van azonban, hogy a tornaversenyek által felkeltett általános érdeklődés heve mellett mi is fogunk melegezni. A kormány tornaoktatásunk ügyét szellemi és anyagi eszközökkel támogatni fogja, s maguk az intézetek nagyobb gondot fognak erre fordítani, mint eddig.

De volt még a tornaversenyeknek egy ugyan mellékes, de nem kevésre becsülendő haszna, hogy alkalmat adott a képző-intézeti ifjúságnak Budapest meglátogatására és az együttes találkozáásra. Hányan vannak — mondhatni, a legtöbben — a mi intézeti ifjaink között, a kik eddig csak álmodoztak a főváros szépségeiről, az itt összehalmozott tudományos és művészeti kincsekről! Ez most mind feltárult előttük és gazdagította ismereteiknek látókörét. Igen sokan vannak a mi tanítóképző ifjaink között olyanok, a kiknek még a mai kedvező közlekedő viszonyok között sem lett volna soha alkalmuk a fővárosba rándulni, még kevésbbé azon intézetek és épületek megtekintéséhez jutni, a melyeknek kapui most készségesen felnyíltak előttük. Többet tapasztalhattak, láthattak ők ezen három nap alatt, mint a mennyit otthon könyveikből ennél sokkal hosszabb idő alatt tanulhatnak. Egyedül ez a tény visszatéríti a félrándulással járó költségeket és fáradalmakat. De megbecsülhetetlen azon előny is, a mely azzal jár, hogy a leendő tanítók találkozhattak és érintkezhettek. Tanítóképző ifjainkban már ezen első találkozás felébreszthette az együttérzés csiráját, a melyet a későbbi versenyek erőteljes és gazdagon gyümölcsöző fává növeszthetnek fel. Már a görögök óta mindig hatalmas rúgói voltak a tornaversenyek a közszellemnek. Ha valakinek, úgy tanítóképző ifjainknak, a leendő tanítóknak, van szükségük rendületlen nemzeti érzületre, a melynek nemcsak a szívben maradni, hanem nyilatkozni és erőteljesen hatni kell sokszor a legkedvezőtlenebb és ellenséges viszonyok között is. Ilyen érzületnek kifejlesztésére nagyon alkalmasok lehetnek az ország szívében tartandó tornaversenyek. Megvan már ez a hazafias jóérzület tanítóképző ifjainkban úgy északon mint délen, úgy keleten mint nyugaton. Ezt azonban még oly hatalmas benyomásokkal, mint a milyeneket a tornaversenyek szolgáltatnak, táplálni és erősíteni kell. Ez a tény is arra indít bennünket, hogy az országos tornaversenyekért lelkesedjünk.

Ha azonban azt kérdezné valaki, hogy képzőintézeteink mi tanúságot merítettek a versenyből a tornaoktatás szempontjából, erre csak azt felelhetnének, hogy édes keveset. Tény az, hogy képzőintézeteink a katonai gyakorlatokból és a szertornázásból egészen kiszorultak; hogy a szabad gyakorlatokban két intézet (a budai és csáktornyai) részt vett, azt is csupán vezetőik erélyes föllépésének és szemességének lehet köszönni, különben onnan is kimaradtunk volna. A távol- és magasugrást is megcsinálták nélkülünk. Betanult játékaikat sem mutathatták be tanítónövendékeink. Fel sem volt véve a versenyek rendjébe egy pont, a mely tanítóképző tornaoktatásunknak speciálítását képezi: a vezénylés.

Tanítóképzésünknek évek óta hangoztatott hibája, hogy képzőink az ország különböző részeiben szétszórva, magukra hagyva, egymás munkájáról alig tudva működnek, hiszen a legutóbbi évek is nagy eltérések létezését hozták felszínre. Ennek következménye az lett, hogy az egyes intézeteknél sok ferde és sok jó szokás fejlődött ki. Tanítóképző tornaoktatásunknak is lehet sok hibája, de sok érdekes és figyelemreméltó sajátossága. Azt hittük, hogy a verseny alkalmával ezekkel kölesönösen megismerkedünk és tornaoktatásunk hatalmasan meglendül. Fájdalom, ezt a célt ezen a versenyen nem értük el. Pedig ha a versenyterre eresztik egyes intézeteinket, azt hiszem, mi is tudtunk volna érdemes dolgot feltüntetni.

Mutatja ifjainknak alapos tornászati kiképzését és edzettségét, hogy a hol alkalmuk volt fellépni, kitüntették magukat. Összesen 13 tanítóképző ifjú nyert részint versenydíjat, részint ezüstérmet, mondhatni, valamennyien csak egy — a 200 méteres — síkversenyben; a 150 méteres versenyben kevesen vettek részt, mert intézeteink I. és II. éves növendékeiket nem hozták fel Budapestre. A szabad gyakorlatokban két intézetünk vett részt (a budai és csáktornyai) s mind a kettő, sőt tanárjaik is külön (Oheroly és Grézló) díszokleveleket kaptak. Általában feltűnt tanítónövendékeink katonás magatartása és fegyelmezettsége; ebből, valamint a felvonulásnál követett maguktartásából azt következtetjük, hogy a katonai gyakorlatoknál is jól megállották volna helyüket.

Az egyes intézetek között létrejövő versenynek meglelt volna az a jó oldala is, hogy a kitünőbbek tornázása nagyobb buzgóságra és erő kifejtésre sarkanyúzta volna a hátramaradottabbakat. A háttérbe szorítás és több versenyből való kizárás ellenkezőleg nyomott hangulatot keltett tanítóképzőinknél. Messze vidékekről felhurezolkodtak és már hetek óta erősen készültek tanítóképzőink s a legtöbben, mondhatni, csupán azt nyerték, hogy a felvonulásban és az összgyakorlatokban részt vehettek. Pedig sok intézetünkönél láttuk a botokat, buzogányokat, labdákat s valószínű, hogy ha tért engednek nekik, érdekes módjaikat mutathatták volna be a különböző vidékeken divatozó játékoknak.

Sok tekintetben abban látjuk a baj okát, hogy tanítóképzőinket teljesen összezsacatolták a középiskolákkal, minek következtében alárendelt helyzetbe jutottak. Már eleve úgy volt tervezve, mint a középiskolai tanulók versenye, a képzőintézeteket csak beszúrták a tervezetbe. A versenyeken is csak lógósak voltak. Allítólag kisorsolás következtében maradtunk ki; de ez esetben is külön kellett volna a középiskolákat és külön a tanítóképzőket kisorsolni. A verseny megtörténte után is a kormány félhivatalos lapjának tudósítása nem a magyar tanulók országos versenyéről, hanem csak „a középiskolai tanulók tornaversenyéről“ szólt.

A tornaoktatás tanítóképzőinkben legalább is oly fontos, mint a középiskolákban. Nekünk is szükségünk van erős, edzett idegű ifjakra, a kik elbirják a majdan reájuk váró terhes munkát és a nélkülözéseket. Sőt mi még azon feladattal is szemben állunk, hogy ifjainknak leendő pályájukon másokra is át kell származtatniok tornászati ügyességüket. Ez a körülmény míg egyrészt fokozza a képzőintézeti torna-

oktatással szemben támasztható igényeket, másrészt sajátos irányt és jelleget ad neki. Kívánjuk ezért, hogy tanítóképzőink a jövőben tartandó tornaversenyeken kellőképpen figyelembe véteessenek és megadassék nekik az alkalom, hogy sajátos jellegüket kifejtthessék.

A kik érdeklődnek a tanítóképző tanárok egyesületének ez ügyben való magatartása és javaslatai iránt, a felvilágosítást jelen számunknak egyesületi rovatában megtalálják. Nem akarunk mi külön válni a középiskoláktól. Ez sem egyik, sem másik iskolának nincs érdekében és nem válnék előnyére. Egyik által felmutatott siker buzdítólag hathat a másik nemű iskolára is. Középiskolai tornatanár szájából hallottuk, hogy „a tanítóképző növendékek szálas és erős ifjak, a kik a versenyeken ezért előnyben vannak a középiskolai tanulók felett; jobb is volna őket nem együtt versenyeztetni.“ Nincs hát okunk tartani a kudarczótól, de nem is esengünk a babérokért s nem is a féltékenység készítet minket arra a kívánságra, hogy tanítóképzőintézeteink külön is tornázzanak, illetőleg bizonyos gyakorlatokat mint a katonai rendgyakorlatokat, szabad gyakorlatokat, vezénylést, játékokat, külön időben végezzék, hanem azon óhaj, hogy tanítóképzőinknek ne menjen el a kedve az országos tornaversenyeken való részvételtől, s hogy képzőintézeti tornaoktatásunk a kellő magaslatra emelkedjék. A magánversenyekre való bocsájtást nemcsak szívesen vesszük, de kívánjuk is.

Befejezésül ide iktatjuk a kitüntetett tanítóképző-intézeteknek és növendékeknek névsorát;

A második nagy díjat, az országos közegészségi egyesület díját, egy ezüstkoszorút Szalacsy Rezső, a budai tanítóképző intézet növendéke, nyerte. A 200 méteres futásban második díjat, a pozsonyi tornaegyesület díját, egy zseborát nyerte Vegrosztek Vilmos, szintén a budai tanítóképző növendéke.

Ezüst érmekeket kapott a 150 méteres gátversenyben: Végh Győző Csáktornyaról és Heuberger Rezső a budai tanítóképzőből (első győztesek); a 200 méteres síkversenyben: Horváth József Csáktornyaról (első győztes), Zsakovics Lajos Lévárol (második győztes), Mocsáry Ignác Kalocsáról, Magyar Gyula Znióváraljáról (mind a kettőé holtverseny volt), Hódossy Sándor (honnan?) első győztes, Szidánics Ferencz a budai tanítóképzőből (első győztes), Rosenbach János Kalocsáról (második győztes), Gyuros János Losonezról Keviczky Nándor Znióváraljáról (mind a kettőé holtverseny volt*).

Az intézetek közül elismerő oklevelet nyertek a budai és a csáktornyai tanítóképzők; a tornatanárok közül: Oheroly János és Grézló János.

Igazságtalanság volna el nem ismerni és hálával nem említeni a buzgóságot, a melylyel a rendező-bizottság a kezdet nehézségeit legyőzni törekedett, valamint eltagadni a kiváló sikert, a mely már ezen első

*) Kérjük az egyes intézetek t. igazgatóságait, szíveskedjenek e névsort, a mennyiben hiányos volna, kiegészíteni.

versenyt is koronázta. Reméljük azonban, hogy a bizottság, okulva a hiányokon, a siker biztosítására még czélszerűbb intézkedéseket fog tenni, mint most. Az első feltétel azonban, hogy az egyes tanintézetek is lelkesedjenek az ügyért. Tanítóképzőinknek sincs oka sajnálni a részvételt, sőt az első siker fényes záloga a szép jövőnek. Reméljük, hogy képzőinket jövőre még teljesebb számmal fogjuk együtt látni, mint az első versenyen.

Ének- és zenetanítás a tanítóképzőben.*)

(A M. T. VI. 4. számában megjelent határozati javaslat okadatolása s a tanterv részletezése.)

Majdnem általános a panasz, hogy tanítóképzőinkben az ének és zene tanítása nem üti meg a kellő mértéket. Valahányszor bizonyos (s főképp panaszos) ítélet akár a benne némi részben lappangó igazságnál fogva, akár a gyakori emlegetés folytán, akár a panaszokhoz hűséges társul szegődött hangzatos jelszavak által beévődik az érdeklődők egy részének tudatába: csakhamar előáll egy másik párt, mely amazzal szemben elébb a jól végzett munka elégedettségének sánczai közé húzódik, majd az öntudat paizsával felvértezve síkra száll.

Az elvek harcának mindig jó eredménye van, így a tárgyunk érdekében megindult gondolatcsere is oly sok megszívlelendő eszmét vetett felszínre, hogy immár ideje hozzáfognunk az elvek leszűréséhez, sőt formálásához is.

Midőn ezuttal az általam tisztelettel beterjesztett határozati javaslat okadatolását van szerencsém megkísérteni, nem állhatom meg, hogy legalább rá ne mutassak a tényleg meglevő bajokra s nem állhatom meg, hogy ne érintsem azok okaít is; annyival is inkább, mert valamint a tanításnak nem a tanterv az éltető lelke, ép úgy minden bajunk forrásául s a hiányok okául sem lehet a tantervet tekinteni, a miből önkényt következik, hogy bajaink orvoslását sem lehet pusztán a tanterv-reviziótól várni és reményelni.

A baj felismeréséhez bizonyos körjelek vezetnek bennünket. A ki figyelemmel kíséri szóban forgó ügyünk állapotát, találhat ilyen körjeleket. Két irányban indulhatunk el a keresésre, mert az élet is különösebben két pozíciót jelöl ki a tanítónak, két tüköre van munkálkodásának: társadalom és iskola. Az érdeklődők figyelmét bizonyára nem kerülte ki az a körülmény, hogy tanítóképzőink java része, ha nem középpontjai is épen, de nem is izolált rejtkehelyei a társadalmi életnek. Hazafiás ünnepélyeken hallatják szavukat a képző növendékei s az sem épen szórványos jelenség, hogy a téli esték unalmait (!) egy-egy hangverseny élénksége szakítja meg; sőt a vizsgálatok és záróünnepélyek hangverseny jellege annyira feltűnő volt egyik jeles kar-társunk (Margitay) előtt, hogy a tiltakozó szó felemelését is szükségesnek látta.**)

Éz irányban tanítóink is sok buzgalommal működven, ezekben körjeleket csak az láthat, ki a képzés ezen ágát talán sokalva,

*) Felolvastatott a május hó 19-én tartott értekezleten.

***) L. M. T. 1890. 7. sz. 362—363. l.

azt szűkebb térre akarná szorítani s a túlhajtott buzgalomnak korlátot állítani, a tanítványok törekvéseinek határt szabni óhajtana. Aligha akadna közöttünk ilyen. Nemde az következik-e ebből, hogy ez irányú képzésünk nagy általánosságban nem eshetik kifogás alá, vagy a mi egyre megy, hogy a tanítók zenei képzésének mellékes célját tanítóképzőink általában véve elérik. Mellékesnek mondom, mert az a cél, hogy a tanító bármily irányú műveltségét a társadalmi élet piacznán apró pénzre váltsa fel, legyen az az apró pénz csengő tallér, tekintély vagy közszeretet: az a *tanító*ra nézve csak mellékes cél lehet. Öt tisztességes fizetés, tekintély s az emberek közbecsülése azért illeti meg, mert tanító, s kivált akkor illeti meg, ha jó tanító. De azt mondhatja valaki, m. t. Bizottság, hogy én a fentebbiekben 1—2 jól megvilágított képről varrtam hímét, s ép az a baj, hogy az a fentebbi eredmény csak egyesek eredménye, az érdem egyesek érdeme, a siker egyesek sikere, az a tárgyszeretet, az a képzettség, az az előhaladás, az a lelkesülés, a nyilvános fellépés izgalma, bátorsága, diadala és tapsai . . . mind, mind csak egyesekéi . . . többen, . . . talán épen a nagy tömeg messze elmarad s a néző közönség szerepét játssza. Ha így volna, még akkor sem találnék benne semminemű veszedelmet. Mert hiszen ennek a célnak a kitézése sem akar egyebet jelenteni, mint azt, hogy a kiben önmaga érvényesítésére elég arrayalóság van, érvényesíthesse magát, s legyen ez által kovácsa a maga szerencséjének. Nem annyira a kötelesség elvégzésére ad tehát ez erőt, hanem a konvencionális társadalmi jogok élvezetére ad jogczímet elannyira, hogy a társadalmi életben való ilyes szereplés nem is feltétlen szükséges attribútuma a jó tanítónak. De sőt tovább megyek. Nem a művészi babérok hevítő érintésétől félttem én a tanító homlokát, hanem attól félek, hogy a ki gyakran beléveti magát az ihlet szenvelgésének karjaiba, az előtt igen prózai, igen alacsony lesz az a kicsiny kunyhó, s annak apró közönségét emelkedésre képesnek nem fogja tartani s az ő népe a földön marad, mint az irányzó támasz nélküli kúszó növény. A léleknek s főként a tanítói léleknek is meg van a maga hármóniája, s ennek megzavarása megzavarja a gyermeki lelket is, miként az orgona rezegő hangja megrezzenti a templom ablakait.

Bizonyára nem került ki az érdeklődők figyelmét a népiskolai énektanítás állapota sem, mert hiszen arra a kérdésre, hogy vajon elegendő s épen a tanítónak való útravalóval bocsájtotta-e el a képző a jelölteket, a népiskola van hivatva megadni a feleletet. Sietek kimondani, m. t. Bizottság, hogy én népiskolai énektanításunk állapotát kielégítőnek nem tartom, s így azon körjeleket, melyek a képzőtanítás fogyatékosságára engednek következtetést vonni, épen abban a kicsiny kunyhóban lelem meg, melyet az imént aggodva emlegettem. 23 éve a népoktatási törvény meghozásának s annak, hogy népoktatási állapotunkat rendezettnek mondhatjuk, s noha a képzők számára kiadott legelső min. tantervben is már érintve, a későbbiekben egész világosan ki van mondva, hogy a leendő népiskolai tanítókat az ének módszeres tanítására képesekké kell tenni, majdnem ott vagyunk, a hol 23 évvel ezelőtt voltunk.

Ha csak arról volna szó, m. t. Bizottság, hogy a tanítók ez irányú fáradozásainak gyümölese sehogysem akar megérni, akkor hasonlólag a rossz időjáráshoz, a baj okait csak külső körülményekben kellene keresnünk s a képzőkre való panasznak helye nem volna. Mert vannak ilyen okok is. Az osztályok túltömöttek, az iskolabajjárás még mindig nem a legkifogástalanabb, a tárgyunkra szánt idő csekély, hiányoznak az alkalmas segédeszközök, e nemű tankönyveink még mindig tökéletesítésre várnak, a mivel rendelkezünk, azok is módfelett drágák stb. Amde annak a famózus módszeres tanításnak belső akadályai is vannak, melyeket azért nem részletezek itt, mert nem akarom a koronkint felszínre vetődő, áldatlan és elkeseredett kóta-harcznak muzeumba illő fegyvereit sorba elsütögetni.

Valahányszor ez a harez megindult, sőt még abban a fázisában is, midőn a harezolók az elvek széles országutjáról nem tértek le a személyi tekintetek gyalogjáróira, hol az összeütközés annál könnyebb, mentül nehezebb a kitérés, mondom, még abban a fázisában is meg-meg villanhat vala bennünk az a gondolat, hogy valjon a módszeres tanítás nyílt kárhóztatóinak ellenvetéseire valjon nem a képzőknek kellett volna-e ellenargumentumokkal felelni, idejekorán, még akkor, midőn a népnevelés ideális céljainak megvalósítására kellett kész, elszánt apostolokat nevelnünk.

Ismétlem, m. t. Bizottság, a népiskolai énektanítás szomorú pangásában látom annak jelét, hogy képzőintézeti tanításunkban baj van, mulasztás történt.

A baj illetén felismerése után misem természetesebb, mint a bajt előidéző okok felkutatása. S ezek kapcsán az akadályok elgördítése, az orvoslás. Aligha csalódom, ha e bajt olyan komplikált betegségnek tartom, melynek okai megint messze gyökereznek, sokképen összezabonyolódtak. S épen ezért a baj megszüntetése is hosszas s tanítóképzési rendszerünk több szervére kiterjedő gyógykezelésnek lehet eredménye. És itt igen hálás tér volna szemlét tartani azok felett a tényezők felett, melyek gátolnak bennünket avagy bár nincsenek eléggé segítségünkre abban, hogy a tanítóképző intézeti ének- és zenetanításnak igazi céljai mentől előbb s mentől jobban el legyenek érthetők. Igen sokat beszélhetnénk pl. a felvételtől s ebben hangoztatnunk kellene, hogy a zenei hallás hiányában leledzők bizonyos, talán 1 évi próba idő leteltével el legyenek útasíthatók; támaszthatnánk némi igényeket a növendékek előképzettségét illetőleg is, ha ugyan nem jutnánk újra abba a zsák utcába, hogy a képző a középiskolának, a középiskola a népiskolának, a népiskola ismét a képzőnek veti szemére a mulasztást s ha ez a kör veszedelmes módon, mindenestre kellenél jobban nem hasonlítana a farkába harapó kígyóhoz; igen figyelemre méltó eszköze képzésünknek a növendékek magán foglalkozása is; hogy e magán gyakorlatok által növendékeink kezébe önképzésük alkalmas eszközét, valamint önállóságra jutásuknak célhoz vezető útját adhassuk, tisztába kellene hoznunk az egyéni és tömeges tanítás egymáshoz való viszonyát, értéküket, s egyszersmind ki kellene terjesztenünk figyelmünket a felszerelésre, a gyakorló órák rend-

jére, az ellenőrzésre stb.; szóvá tehetnök a tanárképzést is s ebben szerény véleményem szerint hangsúlyoznunk kell, hogy tanárképzésünk egészséges feltételeit ismét csak a népiskola követelései szabják meg elannyira, hogy pl. a képző-tanárra nézve nem mondom fontosabbnak, de közvetlenebb érdekűeknek tartom a nép lelkiből kifortt igénytelen naiv csendes zsongó mondókákat, mint a kozmopolita (vagy épen idegen) költészet kápráztató, virtuóz futamait. Megoldásra vár a tankönyvek ügye is; tankönyveink legnagyobb részének közös vonása, hogy a technikai nehézségek vég nélkülinek látszó útján, folytonosan csak göröngyökön bukdaécsoltatják növendékeinket; a költői remek a messzeség ígér-földjén teremnek, s mire e gyümölcs leszakítását növendékeink megkísérlenék, vége a pályának . . . s ez a jobbik eset, a legtöbbször akkorára elszibbadtak karjaik; másik közös jellemvonása legtöbb tankönyvünknek az, hogy mind a népies termékeket, mind a műköltészet remekait legfeljebb csak félve, csak óvakodva használják fel a didaktika céljaira; harmadik jellemvonása technikai gyakorló könyveinknek az, hogy öncélokot szolgálnak, s irányuk nem a népiskolai tanításra mutat rá; és mennyi minden van még ezeken kívül, melyek mind hatással vannak képző oktatásunkra, nem is említém a gyakorlóiskolát, a növendékek társulásait, a nyilvános fellépéseket, ezek programját és irányát, a házi dolgozatokat stb. Hogy az első sorban említettekkel kapcsolatban csak 1—2 gondolatot voltam bátor felszínre vetni, s hogy az utóbbiakat meg épen csak érintém, onnan van, mert jelenleg csak a tanterv vizsgálása képezi feladatomban, tehát a képző tanítás sikerére vagy sikertelenségére ható s nem csekélylendő fontosságú összes tényezők közül ez idejűleg csupán a tanterv javítása a célunk; úgy, hogy tételtem ekként is formulázhatnám: mennyiben van része a tanítóképző tantervének népiskolai énektanításunk fejletlenségében.

Tantervünk revideálását én nem annyira a mennyiség, mint inkább a tanítás anyagának minősége szempontjától tartom okadatoltnak; tartalmat kell öntenünk a régi tantervbe, (mely alig több a tantárgyak megnevezésénél), mert nem az a baj, hogy képzőink növendékei nem tanulnak eleget, hanem az, hogy nem azt tanulják, a mit tanulniok kell vala . . .

Ilyen szempontból fogom a régi tantervvel párhuzamosan okadatolva előterjeszteni az általam tisztelettel benyújtott határozati javaslatot.

1. Első különbség a cél meghatározásában van. A mondottakból a tanítóképző ének- és zenetanítás fő és mellékes célját eléggé megvilágosítva gondolván, elég tán a m. t. Bizottság becses figyelmét felhívnom arra, hogy javaslatomban ellenkezőleg a régi tanterv meghatározásai val a fő cél előre került, s a tanítónak ezen tárgycsoport egyes szakjaiban való jártassága, helyesebben mondva ennek a jártasságnak a társadalmi életben való értékesítése amattól élesen külön választva mellékes cél gyanánt tűzetik ki.

2. Második különbség az órák számában van. Az óraszám eme-

lésének két indító oka van: *a)* a IV. osztály heti 2 óráját 4-re emeltem, egyszerűen azért, mert 4 különböző tárgynak két órában való beosztása ép oly lehetetlen, mint a milyen lehetetlen egy két akós hordóba 4 akó vizet önteni; *b)* a másik ok a karéneknek az osztályok számára előírt órakeretből való kivétele. Ennek magyarázata elsöben is abban van, hogy a karének óra közös lévén, a tanár óráinak számát nem rugtatja fel annyira, hogy ez által az órák ellátása lényegesen megnehezítetténe, másodsor pedig tekintettel arra, hogy a karének órák java része szólamprobákkal s csak egyes csoportokat érdeklő utasításokkal stb. telik el, nem jár annyi tárgyi haszonnal, hogy ennek a kedvéért minden osztály órájából egyet elengedhetnének, a hol t. i. ezek az órák az utolsó perczig minden növendékre nézve eredményesen kihasználhatók. Itt jegyzem meg azt is, hogy javaslatomban a karének a II. osztályban lép fel. Elöször is azért, mert a karéneknek az alapismereteket megelőző fellépte valóságos arczúl csapása a módszernek, másodsor azért, mert normális fejlődésű ifjaknál a 17—18 év betöltése nagyobb biztosítéka a férfias hang megállapodottságának, mint a 15. és 16. év.*)

A tárgyakat meghagytam annyival is inkább, mert ezek java része (ének, hegedű, zongora) a törvényben is kötelezett tantárgyakúl van előírva (1868. XXXVIII. t. cz. 88. §.) Ezek egymáshoz való viszonyának és jelentőségének meghatározása a készitendő utasításoknak a képezendi feladatát.

A tantárgyak elrendezésére nézve a következő szempontok voltak irányadók.

I. osztály. A tanítás első tárgya az ének azért, hogy tanítványaink a népiskolai énektanítás előképét láthassák. S az első félévben egyedüli, hogy tanításunk minden ízében módszeres lehessen. A második félévben fellép a zongora-tanítás heti 3 órán, 1 óra megmarad énekre először azért, hogy a legfőbb tantárgy tanításának folytonossága meg ne szakadjon, másodsor azért, hogy a zongora-órák alatt dolgozott énekeladatok (csendes foglalkozás anyagai) kellő módon és időben értékesíthetők legyenek.

A II. osztály új tárgya az orgona, mely előkészített az I. osztálybeli zongoratanítás által s a hegedű, előkészített az osztálybeli énektanítás által.

A III. osztályban az ének és zongora $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ órával szerepel. E kettéválasztást nem évszakonkint, hanem óránkint kívánom megténni. Az énekben már akkor bírnak annyi jártassággal a növendékek, hogy a tanítás tömege s, a zongorában pedig annyival, hogy egyénenkinti lehet. Ha az osztály túltömöttsége kívánja, e két tárgyra 1—1 óra volna kiszakítandó. Egyébkint a zongora lassankint háttérbe szorul s az orgonának ad helyet. Új tárgyként fellép az összhangzattan, melynek elemei már az ének- és zongoratanítás révén az I. és II.

*) A karéneket kötelező tantárgyúl kívánom ugyan tekinteni, mindazonáltal ez alól egyeseknél a felmentés idő és alkalomszerűleg okadatolt lehet. (Hangváltozás, kirívó hang stb.)

osztályban előjönnek; ezek adnak tárgyakat az I—II. osztálybeliek iskolái és házi feladataira.

A IV. osztály legfontosabb tárgya az énektanítás módszere a szaktanár kezében; a zongora egészen eltűnik, míg a hegedű, orgona és összhangzattan befejezést nyer.

Igy elrendezve hiszem eleget tettünk a didaktika azon legfontosabb szabályainak, melyek a fokozatosságot természetszerűséget, gyakorlatiasságot sürgetik.

Ámde ez csak a keret; pedig miként az imént is bátor voltam említeni, a tanterv megváltoztatása főképp milyen ségi, még helyesebben tárgyi, tartalmi szempontból lévén okadatolt, a részletes tanterv fogja feltüntetni amaz utakat s módokat, melyek által a jelen okadatolás elején említett czélok keresztül lesznek vihetők. Erre vonatkozólag az alábbi anyag részletezést vagyok bátor a m. t. Bizottság beceses figyelmébe ajánlani.

I. Ének. I. osztály. A kemény *C* létra fokozatos felépítése dalok és technikai gyakorlatok alapján. A 2-ös és 4-es ütem. Egész, fél, negyed értékű hangjegyek; értékhozzabbító pont. A kemény létrarendszer. Áttételek.

II. osztály. A lépcsők esetleges elváltoztatása. A lágy *A* létra. Dalok és technikai gyakorlatok alapján a lágy létrák rendszere. (Dallamos lágy létrák.) Az $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ értékű hangjegyek a $\frac{4}{8}$ -os üteny.

III. osztály. Dalok és technikai gyakorlatok alapján a teljes létra rendszer, az összhangzatos és a magyar létra; a magyar rhythmusok leggyakrabban előjövő képletei. A páros, páratlan, vegyes ütenynemek. Az ütenynemek átalakításai.

IV. osztály. Az énektanítás módszere. Az énektanítás története. Az énektanítás módszerének története. A tanítás legfőbb elvei alkalmazva az énektanításra. (Miként lehet az énektanításnál érvényesíteni a köv. elveket: a tanítás legyen fokozatos, haladjon könnyebbről nehezebbre; egyszerűről összetettre közelebbiről távolabbira; legyen szemléleti; legyen a tanítás eredménye tartós; képezzen az életre; vegye tekintetbe a tanulók önmunkásságát, egyéniségét; vegye tekintetbe a nemi különbséget; szöveg és dallam szétválasztása és összetétele; analízis és szintézis; alaki és tárgyi képzés; kedélyi képzés.) A tantárgyak kapcsolata; (beszéd és ért. gyakorlatok; szülőföld-isme; tört- és alkotmánytan; irodalomismertetés; torna; vallás stb.) szövegmagyarázatok. A tanítás segédeszközei. Részletes tanmenet. Irodalom.

2. Zongora. I. osztály. Technikai gyakorlatok 5 hang terjedele — míg csoportonkint; gyermek-dalok s legszűkebb terjedelmű népdalok egyéneknkint.

II. osztály. Technikai gyakorlatok csoportonkint, dalok s könnyű szemelvények egyéneknkint. A létrarendszer.

III. osztály. Előjátékok, dalok, szemelvények egyéneknkint.

3. Hegedű. II. osztály. Elemi gyakorlatok első fekvésben. Gyermek-dalok, népies dalok, esetleg szemelvények.

III. osztály. Dalok, szemelvények és technikai gyakorlatok alapján a létra rendszer.

IV. osztály. A népiskolai énektanítás anyaga különböző létrákban való áttételekkel.

4. Orgona. II. osztály. Előjátékok s kisebb szemelvények 2 szólamra.

III. osztály. Előjátékok s szemelvények 3—4 szólamra.

IV. osztály. Pedál használata; a népiskolai énektanítás anyaga iskolai harmoniumon különböző létrákba való áttételekkel.

5. Összhangzattan.

I. II. Az összhangzattan, illetőleg a zeneelmélet elemei az énektanítás keretében s azzal kapcsolatban. Tehát: a létra rendszer, a hangközök, a létraszerű hangközök, a hangközök megfordítása.

III. osztály. A hármas összhangzatok; a szólamok, fordítások, fekvések, tömött és elszórt hangzatok; a főhármasok összekötése. A létraszerű átmenetek legegyszerűbb neme a 4-ek és 5-ök köre szerint. A szólamvezetés. Párvonalos menetek. A mellékhármasok. Az alaphang lépései. A szűkített hármas. (VII.) Az első fordítás ($\frac{6}{3}$) használata. A szűkített hármas hatod összhangzata. A $\frac{6}{4}$ összhangzat, előkészítése, helyzete és feloldása. A záradék. A lágy létra hármas összhangzatai. A szűkített hármasok. (II. VII.) A bővített hármas. Elemzések és összhangosítási kísérletek minden fokon tekintettel a gyermek-dalokra.

Minden héten 1 házi dolgozat.

IV. osztály. A négyes összhangzatok létraszerűsége és fajai. Az uralgó hetes, fordítások és fekvések. Az uralgó hetes összekötése az I., III., VI., II., IV. lépcsőkkel. Az alaphang s a heted lépései. A lágy létra uralgó hetese s feloldásai. Uralgó hetes összekötése más uralgó hetesekkel. Körök. Az uralgó hetes felhasználása átmenetek képzésére. (Színező átmenet.) Az uralgó hetessel egyhangzású összhangzatok. Az uralgó hetes módosítása. Mellékhatesek. A kis heted összhangzat, a nagy heted összhangzat, a kis szűkített heted összhangzat. Az átmenő heted. A lágy létrák hetes összhangzatai. A szűkített hetes. Átmenetek a szűkített hetessel. (Enharmoniai áttérés). Az előkészítés és feloldás szabályainak összefoglalása. Az ötös összhangzatok. A módosított összhangzatok. Az átmenetek fajai. A létrák és hangnemek rokonsága. A számeletti hangok. A szólam vezetés szabályainak összefoglalása. Elemzés és összhangosítási kísérletek minden fokon, különös tekintettel a népiskolai énektanítás anyagára kíséret és kar-átírás szempontjából.

Hetenkint 1 írásbeli dolgozat.

6. Karének. Énekkarok: magyar népdalok és remek-dalok.

Ezekben gondolom m. t. Bizottság körvonalozhatónak a mi feladatunkat. Ujra és újra ismétlem, azt czélozza javaslatom, hogy a lapot készíthessünk a tanítóképző színvonalának jövőben való emeléséhez. Ha a népiskola megteszi a maga kötelességét, meg fogják tehetni a középfokú iskolák is. Az egységes középiskola bizonyára nem fogja figyelmen kívül hagyni ezt a hatalmas képző eszközt, mely oly kiválóan alkalmas arra, hogy anyagot szolgáltatson az egyén értelmi és erkölcsi értékének növelésére, másfelől pedig a szív húrjait is megrezgetve együttérzést hozzon létre még azok között is, kiket nyelv, szokások, sokszor érzelem egymástól elválasztanak. A polgáriskolában bár

ott is vannak akadályok, illő szerep jutott e tárgynak. Középiskolai körökben is megpendült már az eszme, hogy az éneket, ha nem is rendes, de fakultatív tantárgyként beigtassák.*) Ha a képzők számíthatnak ez iskolákra (tudom, hogy csak évtizedek múlva remélhetjük ezt), akkor képzőintézeti tanításunk sikerének egyik legnagyobb akadálya szűnik meg. Mert két út van előttünk, mélyen t. Bizottság. Vagy útját egyengetni a népokt. intézmények egész szervezetét átható gyökeres reformoknak s e szervezet vérkeringésébe belejuttatni azokat az elemeket, melyek elhatnak a test konstrukciójának legelrejtettebb zugaiba, redőibe is, vagy pedig külső hatások szépitő szereivel befedni bajainkat, hogy ne látszanak. Az első esetben lassú, de biztos javulásnak nézünk elébe; ma azért nem tudunk sokra menni, mert ott kell kezdenünk, a hol a népiskola I. osztályának, s pótolnunk kell 8—10 év mulasztásait. Az ebben rejlő kárt csak akkor értenők meg igazán, ha ezt a körülményt didaktikai, nevelési, sőt közegészségi szempontból bővebben méltatnók.**)

A második esetben itt nem szükség jósolni. Népiskolai énektanításunk ott van, a hol évtizedekkel ezelőtt volt, ott lesz sokáig, a hol most van s ott lesz mindaddig, a míg a tanítónak való ismeretekre nagyobb gondot nem fordítunk, az őt csak távolabbról érintő tudnivalók közléséről pedig le nem mondunk.

A sok szóval elmondottakat röviden abban fejezhetném ki, hogy az érdekközösség tömérdek szálával összefűzött iskolákat s ezekben az egyes tárgyakat is a kölcsönhatás idegrendszerével kell behálózni, erősebb kötelék ez, mint a törvények szövegében az egytetemesítő genus proximumok.

*

Az előbbiektől egész függetlenül óhajtok szólani az egyh. zene tanításáról. A magas kormánynak mindenre kiterjedő figyelme ezt a kérdést is napi rendre tűzte s vezérünknek, gr. Csáky Albin min. úrnak kiváló erélyét ismerve, talán már a közeljövőben remélhetjük, hogy az ez irányban megindult munkálatok e tárgy életbeléptetését fogják eredményezni; így tehát az a kérdés, hogy valjon az állami képzőknek van-e okuk arra, hogy a felekezetek által is jól használható tanítókat s esetleg kántorokat képezzenek, vagy általában hivatásuk, joguk-e ez a képzés, teljesen idejét múlta; az a kérdés pedig, hogy ki tanítsa vagy a dolog természetében, vagy meg nem másítható külső körülményekben lévén meg a feleletet, csak meddő vitára adna alkalmat. Azért ezeket mellőzve mindjárt a tisztelettel beterjesztett tantervi javaslat kommentálásához fogok.***)

1. *A római katolikus egyh. zene.*

A III. osztály első félévében a tanítás anyagát 3—4 szolamú, egy-

*) L. Középisk. Tanáregy. Közlöny 1891. májusi f.

**) V. ö. Dr. Jankovich P. Az éneklés egészségügyi szempontból. Népt. Lapja. 1891. 34. szám 300. lap.

***) Az itt közölt rész lényegében megegyezik azzal, a mit a múlt év folyamán a budapesti áll. tanítóképző zenetanításáról írt ismertetésemben az egyh. zenét illetőleg közöltem volt. L. M. T. 1890. évf. 266—268 l.

házi karénekek képezik. Minden órára átlag 3—4 éneket lehet számítani s így, a $\frac{1}{2}$ év alatt elsajátított énekek száma körülbelül 60-ra megy. A népénekek (kis és nagy misére, oltári szentségről, adventre, karácsonyra, nagybőjtre, húsvétra, pünkösdre valók, Mária-énekek, halottiak stb.) között néhány átírt, liturgialis karének is helyet foglalhatna. Ez utóbbiak közé valók a gyertyaszentelői, hamvazószerdai, virágvasárnapi Antifonák. A siralmak, a rezponzoriumok, a passziók karai, az úrnapi énekek, a szt. kereszt-úti énekek szintén itt jönek elé. 1—2 régi ének egészítené ki ez anyagot. Utóbbi inkább csak azt célozná, hogy a nemzetiségünkben gyökerező régiségek iránt a növendékekben a kellő érzék, az érdeklődés felkeltessék s majdan ők is az iskolát tekintsek annak a csatornának, melyen sok elfeledett, de örökké szépnek maradó remekeink a köztudatba bevezettessenek. Az ilyen tudat fogja eredményezni azt, hogy a dilettantizmus talmi aranyait nem teszik elébe a régiség patinájával bevont, bár ódon, de nemes fémeknek. Az itt felsorolt tanítási anyagra a növendékeknek mint felekezeti tanítóknak leend szükségük. Ezen egyházi karének-leczkéikben alkalomszerűleg a IV. éves növendékek is részt vehetnének, s midőn a többiek a dallamot éneklék, az orgonakiséret a IV. évesek dolgát képezné.

A 2. félév anyagát azon szertartásos énekek teszik, melyek ünnepekhez kötve, a népéneken kívül, rendszeren a kántor, vagy általában az egyházi énekesek által adatnak elő. Ilyenek a temetésiék, gyertyaszentelőiék, hamvazó szerdaiak, virágvasárnapiak, nagypéntekiék, nagy-sombatreggeliék és a feltámadásiak, buzaszentelésiek stb. Minthogy ezek a közönséges írásmódtól eltérőleg Gergely-féle hangjegyekkel vannak ellátva, 2—3 hét ennek gyakorlására volna fordítandó. A II. osztályt bevégző növendékek már bírnak az énekből annyi technikai készséggel, hogy az egyházi (vagy mondjuk római) karénekek éneklésénél csak a kulcsok ismerete, illetőleg az olvasás okoz nekik némi nehézséget. Ezen közben nyernék meg ama nem sok, de elutasíthatatlanul szükséges történelmi ismereteket, melyek a mellett, hogy biztosabbá és mélyebbé teszik tudásukat, nem egy szempontból lesznek rájuk nézve gyümölcsözőökké. A nép- és műének összefonódó harcza éppen olyan érdekes, mint eszméltető. Ambrus és Gergely, Hucbald és Guidó rendszerének ismeretében nagyon sok tanulság rejlik. Az újabban nagy előszeretettel művelt énektanítási könnyítő módszerek között nem egy van, mely az említettekig vihető vissza, s mi korukban nagy reformlépés vala, most az azokhoz hasonló kísérletezéseket kénytelenek vagyunk visszaeséseknek konstatálni. Az embert (és különösen a tanítót) a történelmi ismeretek mentik meg a legtöbb tévedéstől.

A IV. évfolyam anyagát az 1. félévben népénekek, a 2. félévben azon (jobbára alkalmakhoz kötött) egyházi énekek képezik, melyek orgonakisérettel adatnak elő. Ilyenek legelső sorban is a misék, a Veni Sancte, Te Deum, Litania s az ezekhez csatolt Antiphonák, a zsoltárok, a rezponzoriumok, a praefatio, stb.

Az elrendezés a többi zenei tárgyak elrendezésében leli magyarázatát. Az ének tanítás legintenzívebb az I. és II. osztályban: ez készíti elő az egyház nép és római karéneket; az orgona tanítás leginten-

zivebb a II. és III. osztályban: ez készíti elő a IV. osztály anyagát, végre a hittani tárgyak közül is a szertartások tana megelőzi (tehát előkészíti) a III. és IV. osztály anyagát.

2. *A protestáns* felekezetekhez tartozó növendékek egyházi zenei oktatása a vallásfelekezetük természetéből kifolyó egyszerűségnél fogva tervezetben is egyszerűbb, mint a római katolikusoké. Miként a javaslat mutatja a protestáns egyházi zenére osztályonként 1—1 a tanár szempontjából tehát heti 2 óra van felvéve. Egy-egy órára átlag itt is 3—4 (3 szólamú) karéneket számíthatni. Ezek összes száma 120-at teszen ki. E szám megoszlik az ág. ev. és az ev. ref. esetleg az unit. felekezetek által használt énekek között, minthogy ezen felekezetek hívei együttesen és kölesönösen tanulják egymás énekeit. A IV. évet a jelöltek koráljátéka töltené be, szintén felváltva felekezetek szerint, azonkívül rendes, előre megállapított sorrendben.

3. *A görög keleti és izraelita* vallásúakat saját felekezetű lelkészük illetőleg kántoruk részleltetné egyházi énekkutatásban, mely körülmény egyfelől a nyelvi nehézségekben, másfelől liturgialis énekeik hagyományos egyszerűségében leli magyarázatát. Ilyennemű használatra készült, autentikus gyűjtemény tan ezt az elkülönözöttséget is meg tudná szüntetni.

Ezekben voltam bátor m. t. bizottság javaslatomat okadatolni s azt némi részben, az anyag vázlatos felsorolása által átlátszóbbá tenni. Nincs egyéb hátra, mint hogy javaslataimat a most tisztelettel előterjesztett okadatolással a m. t. Bizottság becses figyelmébe ajánlani.

Budapest.

Sztankó Béla.

Rajzolás és szépírás a tanító- és tanítónőképzőkben.

Mielőtt a tárgyhöz szólanék, meg kell jegyeznem, hogy a szönyegen levő tantervjavaslatban a rajzolásra fölvevett óraszámot igen-igen keveslem. Hogy legalább az általános követelményeknek megfelelőessünk, a rajzolásra osztályonként legalább is három órát kellene fölvenni, melyekből egyet-egyét a méréstani rajzra elvéve, a szabadkézi képre két-két óra maradna, melyek, mivel épen a szabadkézi rajzolásnál egy-egy óra alig értékesíthető, az órarendben úgy lennének beosztandók, hogy azok egyfolytában lennének megtarthatók.

Továbbá meg kell még jegyeznem, hogy dr. Málnai Mihály tantervjavaslatában (lásd M. Tanítóképző V. évf. X. füzet) a szépírás tanításáról általán véve nincs említés téve s így e tárgyra idő sincs számítva. Erre pedig multhatatlanul kell az I. és II. osztályban legalább heti 1—1 óra.

A mi a tantervet illeti, a Suppán Vilmos által kidolgozott s a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete közlönyének ötödik évfolyama IX. füzetében megjelent tanterv-javaslatot kevés módosítással s az óraszámot, a mint már említettem, heti 3—3 órára emelve, lényegében helyesnek, czélszerűnek találom. A részletekre nézve azonban már némi módosításokat tartok szükségesnek.

A rajz és szépírás tanítás célja a tanító- és tanítónőképzőkben

először is kiválólag az, hogy a tanítók azokat a népiskolában jó sikerrel tudják tanítani, másodsor, hogy általa más tárgyak tanítását megkönnyebbsíték, világosabbá és fölfoghatóbbá tegyék; és csak harmadsorban következnek az általános czélok: az izlés nemesítése, a megfigyelő képesség finomítása, a szerzett kézügyesség haszna a gyakorlati életben. E szempontokat szem előtt tartva, a főgondot a népiskola tananyagának minél jobban való elsajátítására és a táblán való előrajzolás kellő begyakorlására kell fordítani; ezért a népiskolai tananyagának minél előbb való földolgozását óhajtanám, hogy aztán ennek nyomán a táblán való rajzolást is rendszeresen és minél huzamosabban t. i. a szükséghez képest az egész tanfolyamon át gyakorolhassák.

Ezek alapján megjegyzéseim a következők:

I. *Osztály.* a) Hetenként 2 óra szabadkézi rajz.

Ezen órákon a népiskola 3-ik és 4-ik osztályának tananyaga tanítandó. Nézetem szerint ugyanis a népiskola 3-ik osztályának anyaga a következő volna: az egyenes vonal és annak egyszerűbb idomokká való összeállítására, u. mint padozat-minták, meanderek, szalagfonatok, csillagidomok, továbbá egyszerűbb egyenes vonalú tárgyak szemközti rajzolása; a népiskola 4-ik osztályában tanítandó pedig a görbe vonal, hullámvonal, félkör, kígyóvonalok és az azokból összetett különböző részarányos idomok, levélformák szintén részarányos idomokká összetéve, továbbá itt is egyszerűbb görbe vonalú tárgyak és az egyszerűbb görög diszitmények rajzolása; ezeket fokozatosan, módszeresen, magyarázatokkal kísérve, táblán szabadkézzel való előrajzolás után, szintén szabadkézzel tiszta füzetekbe kell rajzoltatni. Ezekből a nevezetesebbeket a kellő utasítás mellett, külön lapokon, az idom természetéhez képest, szabadkézzel, vagy vonalzó és körző segítségével, tollal, vagy festékekkel is ki lehet dolgoztatni.

Ezen kezdeni szükségesnek látnám már csak azért is, mert növényeinknek kedvező körülmények között még mindig legalább $\frac{1}{4}$ része az előtt vagy nem rajzolt, vagy oly kevésre vitte, hogy képzettsége számításba nem jöhet s így rendszeresen haladva a hiányokat ezzel a móddal könnyen pótolhatnák. Továbbá a népiskolában való rajztanításra vonatkozólag kész anyag gyűjteménnyel rendelkeznének és a táblán való rajzolást is a II. osztályon kezdve a szabadkézi rajzórán, midőn az már inkább egyénivé vált, ezek nyomán rendszeresen jól lehetne gyakoroltatni.

b) Hetenként 1 óra méréstani rajz. A legfontosabb síkido-mok szerkesztése, Méréstani síkétkitmények.

II. *Osztály.* a) Hetenként 2 óra szabadkézi rajz.

Egyszerűbb étkitményeknek a lig domború mintákról való vázlatos rajzolása. Ezt óhajtanám azért is, mert ezt a népiskola felsőbb osztályaiban vagy az ismétlő iskolában s általán véve ott, a hol a hozzá szükséges minták megszerezhetők volnának, igen jól lehetne értékesíteni. Nehezebb síkétkitmények lapos mintákról. Ezen órák alatt az iskolai táblán való rajzolást, ha népes az osztály, egyszerre kettő-kettő által lehet gyakoroltatni. Megegyezem abban Suppan úrral, hogy ezután

felveendő a testek térben való különböző helyzetű látszatának előleges fölfogatása és megértetése után geometriai testek és ezek csoportjainak pusztán szemlélet alapján szabadkézzel való rajzolása és árnyékolása.

b) Hetenként 1 óra méréstani rajz.

Mértani síkékéitmények; polichrom síkékéitmények; a szintan elemei (fő-, mellék-, törtszínek, színharmonia stb.) Tehát úgy, a mint Suppan úr kívánja, helyes.

III. *Osztály.* a) Hetenként 2 óra szabadkézi rajz.

„Mintaszerű domború ékéitmények és edények. Természet után egyszerűbb levelek és virágok rajzoltatása.“ Legalább a tanítónőkép-zőkben tekintettel kell lenni a női kézimunkákra. „Polichrom síkékéitmények.“ Ezen órákon különös figyelemmel kell lenni a táblán való rajzolás gyakorlására, mint a megelőző osztályban.

b) Hetenként 1 óra méréstani rajz.

„Geometriai testek és egyszerű tárgyakkal rajzolása alap-, álló- és oldalrajzban tömörminták után méretekkel. A vetítéstan alapfogalmainak szemléltető magyarázata. Épületrészek és más műszaki rajzoknak, területek térképeinek másolása a konvencionális ábrázolás módok elsajátítása végett.“ Tanítónőkép-zőkben ezen osztályban a méréstani rajzolás helyett a polichrom ékéitmények rajzolása nagyobb mértékben gyakorlandó, különös tekintettel a női kézimunkára.

IV. *Osztály.* a) Hetenként 3 óra.

„Előkészítés a népiskolai rajztanításra. A rajzoktatásnak megfigyelése és gyakorlása a gyakorlóiskolában.“ Bátorokodom kérni, hogyan lenne ez kívándó? „E mellett a népiskolai rajzi tananyag módszeres földolgozása“ Ez bátran elmaradhatna, különösen ha, a mint ajánlottam, az első osztályban vétetnék föl; itt talán csak följújtani kellene a módszer megbeszélése és a gyakorlati tanításokhoz való újabb utasítások adása által. „A tanulókész- és testtartása.“ Ez a módszertanításához is tartozik és ilyenformán itt is tanítandó; de különösen az elsőosztályban ezen tananyag földolgozásánál volna szigorúan szemmel tartandó.

„Rajztermek berendezése; a rajzminták és vezérkönyvek; rajzanyagok ismertetése.

Az iskolai táblán való rajzolás erélyes gyakorlása.“ Ez itt már csak folytatható volna, mert a mint már ajánlottam, a 2. és 3. osztályban kiválóan ezek volnának huzamosabban gyakorlandók; késő is volna csak itt venni elő, a mennyiben itt a gyakorló iskolában való előrajzolásra már készen kell lenni. „Utmutatás a népiskolai rajzoktatáshoz szükséges nagy falitáblák készítésére; néhány ily falitábla készítése.“ Ez el maradhat, mert a népiskolában egyedül csakis a magyarázatokkal kísért táblán való előrajzolás után való rajzoltatás a legcélszerűbb és legsikeresebb mód.

Egybevetve mindent, a módszertani rész megmaradhatna; sőt ide csatoltassék, a mint ezt Suppan úr is ajánlja, az írás módszerének, minták, vezérkönyvek, iróanyagok, ismertetése is; de a népiskolai rajzi tananyag módszeres földolgozása helyett, a mi az első osztályban lenne lelkiismeretesen feldolgozandó, a szabadkézi rajzból a III. osztályban

megkezdett dolgokat lehetne, ha a gyakorlati tanításokra nem ezen órák fordíthatnának, folytatni; továbbá a harmadik osztály méréstani rajz-tananyagából, a mi egy kissé ott amúgy is sok, egy részt a IV. osztályba lehetne áttenni.

Szépírás.

I. *Osztály.* Hetenként 1 óra. A német és magyar írásbetű alakjai genetikus sorrendjükben és összeköttetésükben.

Többet fölvenni heti 1 órán teljes lehetetlen, ha valaki csak ki-elégítőleg akar is megfelelni a kívánalomnak. Ezt is csak úgy érheti el, ha az eltanultakat házi feladatokban is szorgalmasan gyakoroltatja.

II. *Osztály.* Hetenként 1 óra. Gyakorlandó az írásbetű alakjainak fordítva való írása (csak plajbással); ennek a tanító az egyeseknél adandó magyarázatoknál és utasításoknál veszi igen nagy hasznát, mivel ezzel a móddal időt takarít meg, nem lévén szükséges a füzetet maga felé fordítania, (a mi nem is helyes, mert akkor a tanítvány látja fordítva s így némelyik föl sem fogja); továbbá nem kell tanítványa mellé furakodnia; a legfőbb a dologban az, hogy a tanító tanítványával szemben van, s utasítás adásakor látja annak arcját, magatartását, figyelmét is jobban lekötheti s tanítványa egészen szabadon és rendszeren látja a betű alakot maga előtt keletkezni s így sokkal hamarabb fel-fogja s a tanító biztosabban ér czélt. Továbbá az irodai jelző és rond-írás. A táblán krétával való írás gyakorlását szintén a szabadkézi rajz-órákon a III. és IV. osztályban lehetne végeztetni.*)

Nagy F. Károly.

A kisededóvó-képzés.

Május 13—15. napjain szaktanácskozás folyt a közoktatási minisztériumban a kisededóvó-törvény életbeléptével első sorban megoldásra váró kisededóvó-képzés megvitatására. A kitűzött tételek a szervezés belső viszonyait, magának a képzésnek terjedelmét, tantervét, módszerét s beosztását végre tanerőinek honnét toborzását nem érintették; a kisededóvó-képzés külső vonatkozásai, a képző-intézetek szervezési módozatai lőnek eldöntendő nyiltkérdésül felállítva a szaktanácskozmány előtt. Nevezetesen, hogy szerves összefüggésbe hozassék-e a kisedednevelő-képzés az elemi iskolai tanítóképzéssel; vagy ily belső egyesítés nélkül csupán külső kapcsolatba lépjen-e a képzés e két fokozata, akár úgy, hogy a bevezető ismeretek közös tanítása után a szaktárgyaknál két ágra különüljön az oktatás, akár hogy két évenkénti váltakozással ugyanazon intézet most a kisededóvó majd a tanító-képzést eszközölje. Vagy végre teljesen különálló szakiskola legyen-e az óvó-képző? Bármely esetben hány kisededóvó intézetre lesz szükség? Mely pontokon kívánatos ezek elhelyezése? A dajkaképző tanfolyamok tárgyában pedig csak az volt a kérdés, hogy az állandó és a nyári mene-

*) Ezekon kívül a tanári testület minden tagjának kötelessége az írásnál a növendékeket rendességre, tisztaságra és tetszetősségre szorítani és szoktatni.

dékházak dajkáinak egy tanfolyama legyen-e vagy külön-külön s hol állíttassék az fel?

Mindenik iránynak voltak szószólói. Az egyesítés, vagy legalább külső kapcsolatbahozás a tanító- és óvóképző-intézetek közt a takarékosági szempontok mellett azon érdekekben találták legfőbb érveket, hogy az iskolai nevelés-oktatásmódot a kiseddívó inductiv foglalkoztatásával összehangzásba kell hozni. Az elkülönített szervezés szószólói a túlterheléstől s e mellett mégis épen a szakirányt képviselő tárgyak feldolgozásának hézagosságáról féltették intézeteiket. A nemzeti érdekek hangsúlyozói a kellő felügyelettel nem befolyásolható, nem állami képző-intézetek ellenőrzetlen munkájának eredményeitől tartottak, annál inkább, mert e tanítóképzőink sem érték még el a törvényszabta színvonalat. Voltak, kik a kiseddívó- és tanítóképzésnek nem állandó vagy ideiglenes szervi kapcsolatba hozását, de szerves érintkezéseket, nevezetesen azt kívánták, hogy a tanítóképző-intézetek első és második tanfolyama a kiseddívó-képzőintézetek újjászervezendő két tanfolyamával lehetőleg egyeztessék, úgy tananyagok beosztása mint a történeti és bevezető részekben a kiseddívószakfejlődésének felölélése tekintetében. (Ezt már 8 év előtt emlékiratban kérte a kiseddívóok orsz. egyesülete, valamint kiegészítésül azt, hogy lehetőleg állíttassanak a tanítóképzők gyakorló iskolái mellé mintakiseddívók is, vagy hol ez nem lehet, legalább minél gyakrabban hospitáljanak a növendékek kiseddívó intézetekben.) A két szakintézetnek ily érintkezése lehetővé tenné, hogy a tanítóképzők kiseddívóképzésre hajló növendékei 2 évi tanfolyam végzetével már kiválhatnának az intézetből és kellő gyakorlat felmutatása után képesítő vizsgálatra jelentkezhetnének kiseddívó-képző intézetnél; vagy a tanítóképzésitést is megszerzendők az intézet 4 évfolyamát végeznék és kettős minősítést nyerve, könnyebben boldogulnának, s népiskola vezetésénél is fölötte hasznosan értékesítnék kiseddívóképző módszerüket. Viszont a kiseddívó-képzőintézet azon végzett növendékei, kik nem a kiseddívóképzésben, hanem a népoktatásban hiszik inkább betölthetni hivatásukat, minden akadály nélkül átléphetnének a tanítóképzőintézet 3-ik évfolyamába, hol addigi szaktanulmányuknak s főként nevelésmódjuknak gyakorlati iránya csak előnyükre fog válni.

Bár formális szavazás nem dönthetett, mégis megállapítható ezen közvetítő módozatnak elfogadása a szaktanácskozmány részéről, és pedig nemcsak a véleményeket összegező elnöki kijelentésből, de a további tárgyalás azon eredményéből is, mellyel egyhangúlag meg lön állapítva: hány óvóképző-intézet szervezendő és hol? Ugyanis öt esetleg hat óvóképző-intézet felállítása mondatván kívánatosnak, ezek közt két esetleg három olyan hely jelöltessék ki, ahol tanítónőképző áll fenn, s ahol ezzel legalább külső kapcsolatba hozása ajáltassék.

Részemről ily érintkezését a két képzőintézetnek teljes bizalommal üdvözlöm. És pedig e felsoroltakon kívül két okból. Egyik, hogy az elemi oktatást a foglalkoztató inductiv módszerhez közelebb hozhatni remélem a kiseddívóképzéssel szerves érintkezés által népiskoláinkban, minek már tapasztalt jó példáira hivatkozhatom; másik, hogy ellenszert látok benne azon áramlatnak balkövetkezései ellen, mely a kis-

dedóvokat csak megtűri a kisededóvónők mellett, képeztetésükről pedig egyáltalán nem gondoskodik. Nem lehet e czikknek célja fejtegetni a kisededóvó szakférfiak minél nagyobb, vagy legalább nem fogyatkozó számmal működésének semmivel nem pótolható előnyeit; de tán helyén lesz ráutalnom két képzőintézeti igazgatónak a kisededóvó-képzőintézetek felállításával vagy a tanítóképzőkkel kapcsolatba hozásával szemben kifejezett azon aggodalmára: honnét vesszük a kisededneveléstanak és módszernek tanárait?

Bizony nagy kérdés; és nehezebb lesz évről-évre, ha csupán kisededóvónők képzéséről gondoskodván, a tanítóképző intézetek két első tanfolyamának a kisededóvó-képzéshez oly alkalmazkodásáról nem gondoskodnánk, mellyel a bevezető és neveléstani tárgyak az első csoportba osztatnak be, míg a 3. és 4. évfolyam a didaktikai és módszertani szaktárgyakat dolgozza a gyakorló-iskolai tapasztalatokkal s kísérletekkel kapcsolatosan fel. Ha ily módon a kisedednevelői hivatásukat felismerő ifjakkal módjukban lesz a tanítói képesítés mellett a kisededóvára képesítő oklevelet is megszerezni és kellő gyakorlat után érvényesíteni: ezekből a nem felsőbb tanintézetekből kiszorúlt, de a saját alsóbb fokú, jelentőségében mégis bármelyikkel fölértő, hivatáskörüikben lelkesen feltörekvő ifjú nevelőkből tanulmányaik szélesbítése és mélyítése révén mindenkor remélhetünk egy-egy kiváló szakembert, aki a kisededneveléstan és módszertan katedráján is megállja helyét. Nem mondom, hogy polgári vagy középiskolai tanári műveltséggel nem képezhetné egy-egy ügyszerető szakember magát kisedednevelővé is ki; hiszen ily kivételes egyének kisedednevelésünk mostani szakférfaiban is tisztelhetők, de épen mert ritka kivételként találunk alsóbb vagy, mondjuk, szűkebb hatáskörbe hivatásszeretből átültetett ambitiora a kiválóbb tehetségeknél, minden alkalmas módot meg kell ragadnunk, hogy szaktanári székeink üresek, kisedednevelésünk szakirodalmi ágai műveletlenek ne maradjanak.

A szaktanácskozmány másik tárgya, a dajkaképzés, csak a nyári óvók dajkáinak tanfolyama kérdésében találkozott elágazó véleményekkel. Míg az állandó menedékházak dajkáit a törvény rendelkezéséhez képest a megyei székvarosok mintaóvodájában nyitandó és pedig 6 hónapos tanfolyamokon képzendőeknek és képesítendőeknek javalta mindenik felszólaló: a nyári óvók dajkáit 6, 8 hét, 3, 6 hónap gyakorló tanfolyamában, és csupán a megyei székhelyen, több mintaóvodánál, vagy épen mindenik okleveles kisedednevelőnél mellett képezhetőeknek vélték a legkülömbözőbb szempontokból ítélő szakférfiak. A kibocsátandó miniszteri utasításnak nem lehet kategorikusan rendelkeznie egyelőre a nyári óvó-dajkát képzésének mértékéről és módjáról, csupán, ez a fő! a képesítésnek a tanfelügyelők által minő feltételek alatt kiszolgáltattásáról. De e képesítő bizonyítványok kiállításában károsnak tartanám azt a fölötte szabadelvű eljárást, hogy minden okleveles kisedednevelő adhasson képesítő okiratot s a tanfelügyelő csak ez okmány kiállításának valóságát tanúsítsa láttamozásával; ily rendelkezés a kisededóvó törvény számos több célzatát koezkára tenné, pedig nekünk azok izmosítására, nem sorvasztására kell minden alkalmas eszközzel törekednünk.

A szaktanácskozás ismertetett menetéből, valamint azon örvendetes tényből, hogy a törvény végrehajtási módozatai s az óvóképző-intézetek tanterve iránt véleményezésre a kisednevelők országos egyesületének szaktestületét hívta a miniszter föl; teljes megnyugvást és reményt meríthetünk nevelésünk alapvető intézményének, a kisedóvásnak legjobb irányban reformálását illetőleg, és hálás elismeréssel adózhatunk a szakvélemények gondos figyelembe vételéért. Kétségtelen, hogy úgy a kisedóvó-képzés a tanítóképzésre, mint általán a kisednevelés a népiskolai nevelésoktatásra kedvező befolyással bírand; ez a meggyőződés mondatja ki a fölött csodálkozásomat, hogy mint tanügyi szaklapjaink általában, a „Magyar Tanítóképző“ is elzárkózott eddig a kisednevelés és kisednevelő-képzés napirendre került, s magát a tanítást és tanítóképzést legközvetlenebbül érintő kérdéseinek tárgyalásától. *)

Mínt hogy arról is meg vagyok győződve, hogy e jelenségnek semmi célzatossága nincs, mindjárt helyet is kérek legalább felvetésére annak a kérdésnek, mely a szaktanácskozmány napirendjére sem vala kitérve: minő legyen a kisedóvó-képző intézetek tanterve s órarendje?

A törvény idevonatkozó §-ának alkalmazásánál e § genezisének kell első sorban figyelemre méltatnunk, hogy magyarázatát találjuk, miként függ össze a kisednevelésre képzéssel a földrajz, történet, alkotmánytan, szám- és mérésstan, meg a természettudományok tanítása; és miként alkalmazzuk a törvény idevonatkozó tételes rendelkezéseit.

Az első törvénytervezet e tekintetben a budapesti orsz. óvóképző szervezetét tartotta szem előtt. Mind e tárgyak: sőt több is, benne voltak s vannak az orsz. óvóképző-intézet tantervében. Miért? Megmondja a felvételi szabályzat, mely a növendékek előképzettségének ily szerény mértékét állítja fel: „legalább 6 elemi osztálynak megfelelő előképzettséggel bírnak.“ Mikor azt a szervezeti szabályt alkották, még nem voltak felső, polgári- és felsőbb leányiskolákban végzett leányaink, természetes, hogy legcsekélyebb mértékét vették annak a biztosításnak, vagy legalább valószínűsítésnek, mely szerint a kiképzés remélhető volt, ha a hiányzó előismeretek magában a képzőintézetben utólag pótolhatnak. Kétségtelen, hogy a szakképzés rovására esett az a felső leányiskolai oktatást pótló általános ismeretközlés az első osztályban 12, a másodikban 8 órán át hetenként. Rosz volt biz az, de szükséges rosz.

Am azóta oly bőséggel vannak felső, polgári- és felsőbb leányiskolát végzett leányaink, hogy közülök minden képzőintézet csak a kitűnő és jeles osztályzatiakban válogat; elemi iskolai előképzettségére ma már gondolnunk sem kell. A szaktanácskozmányon megrostált tervezet nyomán készült törvényjavaslat mégis fentartotta a tantárgyak zorozatát. Miért? Megmondja a 38. §-ra vonatkozó „indokolás,“ mely már nem elemi, hanem polgári stb. iskolát végzett növendékekre számít,

*) Ezt e lapra nem lehet mondani, mert a jelen évfolyam III. füzetében Péterfy Sándor elnökünk hosszú cikkben mutatta be a Fröbel Nőegyesület óvóképzőjének tantervét és behatóan foglalkozott a tanítónő- és kisedóvóképzők összekapcsolásáról. Azon szaktanácskozmány, a melyről a tanfelügyelő úr szíves értesítését és szakvéleményét van szerencsénk köszönettel közölhetni, részben azon álláspontra helyezkedett, a melyet Péterfy Sándor e lapban kifejtett. Szerk.

kik azonban csak 16 éves korukban léphetvén a képzőintézetbe: a két évi tanulásszünet alatt a jelzett 8 általános ismeretnyújtó tantárgyat már valószínűleg elfeledték, amiért „célszerű a szerzett általános ismereteket ismételni.“

És ez a célszerűségi szempont mindenestre határozó lett volna, ha a törvényjavaslaton a „12-ik órában“ nem történik lényeges változtatás: a 32-ik (utóbb 33-mal jelölt) §-nál az óvóképző intézetbe felvételhez megkívánt 16 éves életkor helyett 14 év állapított meg. Most már semmi szükség az ismétlésre. És ha mégis mind azt a sok általános ismeretközlő tantárgyat fentartotta a javaslat 33. §-a szerint a törvény 34. §-a, ennek csak az „indokolás“ azon további része ad némi elfogadható magyarázatot, hogy a tantárgyakat „szükséges oly irányban tanulniok, amiként azok a kiseddévás céljaira, a szemléltetés, foglalkozás körében fölhasználandók lesznek.“

Bár igen csekély részben lesznek azok felhasználandók ily módon a kiseddévás céljára, a törvény e célzatát nem szabad szem elől tévesztenünk, s akkor nem végzünk tanításukkal meddő dolgot. Csak szem elől ne tévesszük: mind ama tantárgyakból csupán annyit és csupán úgy kell az óvóképző-intézetekben tanítnunk, amennyit a kiseddnevelés módszere megenged és megkíván. E szerint azok a különféle tanok nem olyanokul, nem önmagukért, nem rendszerükben oktatóndók, hanem mint a kiseddnevelésmód eszközei. Nem természetrajzot, nem természetant, méréstant stb. kell tanítnunk, hanem tárgyaik azon parányi de fontos részének, mely a kiseddek éneklési, felfogási körébe esik, ismeretetés módját a kiseddnevelő foglalkoztatások szűk korlátai közt, s még ott sem az oktatás, hanem a nevelés céljaira. Bár a népiskola e korlátokon túl emelkedik és az oktatás által nevelést vallja céljául: még az elemi tanításnak is abban észleltem legnagyobb hátrányát, hogy minden ismeretből sokat ad; pedig ez rovására megy a miként-nek, a tantárgyakat csupán eszközökül használó módszernek, mely egyedül bir értelem, ítélet és jellemképző hatással. Ezért a tanítóképzők általános ismeretközlő tárgyait is magának a tanításmódnak sokkal inkább szorgálatában állókul szeretném látni.

A magyar nyelv és irodalom, a földrajz és történelem tanítása kiseddévó-képzőintézetben csak azon tanczéllal megokolt (de ilyenül jól alkalmazottan nagybecsű), hogy a kiseddnevelői hivatásnak hazánk, nyelvünk és nemzeti műveltségünk rajongó szeretetébe olvadását segítse elő, mert e nélkül a kiseddnevelés vajmi kevéssel ér többet a rideg megóvásnál. Amit nem sorol föl a törvény: e tantárgyak keretébe kell illeszteniünk a kiseddnevelő-képzés két nélkülözhetlen tárgyát, a felolvasást és mesemondást. A felolvasás elhanyagolása iskoláinknak általán véve eredendő bűnök: a képző-intézetek hivatvák e jelentékeny hézagnak pótlásával legalább a jövő nemzedéknek osztályrészévé juttatnia a felolvasásnak értelem-, nyelv- és szívképző művészetét. A helyes érzelmes, szép felolvasás, a szabad előadás képességének s készségének is szülője, mi nélkül pedig a kiseddnevelésnél elengedhetetlen mesemondás minden hatását veszti. A mese-mondás (és ezzel a mesealkotás) művészete ép oly fontos, mint az éneké, sőt becsesebb paedagogiai

szempontból, mert nemcsak kedélyfejlesztő, hanem játszó módon legjobb ítéletalkotó is. Itt jegyzem meg, hogy „ének“-en világért se értsünk a kisdedóvóban énektanítást; még a divatos népdal-travesztációk sem illenek a kicsinyek kedélyvilágához (hogy a verkli-nótákat ne is említsem). Dúdolás, legfeljebb dana a kisdedek éneke, ez felel meg hangterjedelmüknek, tüdejök fejlettségének és a mi fő: kedélyük egyszerű vidámságának, naivságának is. A Kiss Aron és Szűtánkó Béla gyűjteménye megszabja mértékét a kisdedek „énekének“. A mondókákat, versikéket, játékokat is a néplélek e sok százados kristályosodásban megalakult drága kőiből, vagy legalább azok mintájára kellene összealkotnunk. Minden régi játék a gyermekkedély szivárványszórá jegeze, minden közmondás a népiskola, a közigazság egyegy döntvénye, s mint ilyen a költői igazságot kereső mese magva. Ime az inductio a gyermek-dalok, versek, mesék és játékok módszeres alkalmazásában. Bizony bizony, ha tán korai kívánság is még: el kell jönni az időnek, mikor a népismeretet és néplélektant a paedagógiának örök-élő forrásaiként a képzőintézetek legértékeseb kötelezett tantárgyai közé fogjuk sorolni.

Az anthropologia és lélektan sincs megnevezve külön a törvényben tételesen felsorolt tantárgyak közt. De a „neveléstan különös tekintettel a kisdedóvódák szervezésére“ tétel a neveléstudomány minden alapvető tanát magába öleli. És e két bevezető tudományra leg-élénkebben óhajtom képzőtanáraink figyelmét fölhívni. Az anthropológiával párhuzamosan az egészségtan és testi nevelés, a lélektannak kisdedekre alkalmazott részével együtt a kisdedneveléstan történeti alapon: oly egymást kiegészítő tantárgyak, melyeknek bármelyikét lehetetlen nélkülöznünk a képzés inductív voltának és teljességének kockáztatása nélkül. A módszertant és a foglalkoztató szerek okszerű alkalmazásának gyakorlását szintén kapcsolatosan taníttatnám: általában az egész képzési rendszert inductív gyakorlati fejlesztésre óhajtanám alapítani.

Nyílt kérdések, melyek magukban a kisdedóvó képzés szempontjából is elég fontosak; a tanítóképzéssel elháríthatatlan összefüggések, iskolában és életben állandó kölcsönhatások folytán pedig épen e szakfolyóirat közönségét legközvetlenebbül érintők, főleg most, midőn a kisdednevelő-képzés megalapításával egyidejűleg a tanítóképzés reformja is napirenden van. Felszólalásom nem akart egyéb lenni a tanterv kérdésének olyszerű fölvetésénél, mely alkalmat nyújt rég hallgató szaktekintélyeinknek a kisdednevelő-képzést is felkaroló programadásra. Ha még szükségesnek látom, vagy ilyennek itélendik e folyóirat olvasói és szerkesztősége, nem veszek még végleg búcsút a fölvetettem kérdésektől, alkalmilag még hozzájárulandok empyricus fejtegetéssel tisztázásukhoz, megoldásukhoz.*)

Eötvös Károly Lajos.

*) Habár részünkről nem helyeselnök a tanítónő- és kisdedóvóképzők oly módon való szoros kapcsolatát, hogy a tanítóképzők 3. és 4. évfolyama csak egynevű folytatása legyen a kisdedóvókézésnek, mindazáltal nyílt kérdésnek tekintjük ezt és kérjük, különösen tanítónőképzőkben működő tisztelt kartársainkat, szíveskedjenek ez ügyhöz és czikkíró úr nézeteihez szólni.

Képesítő vizsgálati szabályzat.

(Az Országos Közoktatási Tanács határozmányai.)

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium az újonnan szervezett közoktatási tanácsot első sorban a tanítóképzés ügyének tárgyalásával bízta meg. A tárgyalások alapjául a tanítóképző tanárok egyesületének múlt évi közgyűlésének határozatai, illetőleg az egyesület által beterjesztett emlékiratok szolgáltak. A tanács először a képesítő vizsgálatok ügyét, mint legsürgősebbet, tárgyalta és erre vonatkozólag részletes javaslatot terjesztett fel a közoktatásügyi kormányhoz. A tanács meg van bízva a tanítóképző tanárok többi javaslataira vonatkozólag is véleményt mondani s a mint értesültünk, a kiküldött képzőintézeti albizottság rövid időn hozzá fog e munkához.

Nagy megnyugvásunkra szolgál nekünk, tanítóképző-tanároknak, hogy javaslatainkat az illetékes helyen kellő figyelemre méltatják, a gyakorlati megvalósítás céljából tanulmányozzák, lényegében elfogadják és kidolgozzák. Ime! Vezérünknek, gr. Csáky Albinnak ajkáról, gyakran elhangzó azon szó, hogy a szakvélemény elől nem zárkózik el, sőt szívesen veszi, nem udvarias biztatás, nem üres szóvirág, hanem komoly ígéret volt, a melynek következményeit e javaslatban üdvözölhetjük. A szakvéleménynek, a társadalmi tényezőknak eme megbecsülése a mellett, hogy a miniszteri fényből mitse von le, magához emeli az eddig nyomva tartott elemeket és oly munkásságra készíteti azokat, a melyből az ügy csak hasznot meríthet. Különösen a nagyobb országos egyesületeknek nem lehet egyedüli célja az önképzés, hanem az általuk képviselt intézménynek fejlesztése is a felsőbb hatóságok intézkedéseinek kihívása által. Egyesületünk mozgalmi eddig mindkét irányban megtették a szolgálatot. Hogy működése sikeres lehessen, reméljük, kérjük továbbra is a magas kormány jóakarattal támogatását, de szükségesnek tartjuk első sorban a tagoknak éber és törhetetlen buzgalmú tevékenységét. Ettől függ, hogy egyesületünk fölviruljon és jelentékeny közművelődési tényezővé emelkedjék.

Mi a képesítő vizsgálatok ügyét igen fontosnak tartjuk. A tanítóképzés koronája ez, a mely díszet kölcsönöz annak, vagy reá árnyékol vet. Javíthatja a képzés munkáját, vagy károsan hathat vissza reá. De van ennél még kihatóbb eredménye is; legalább közvetve emelheti a tanítói oklevél értékét s ezzel együtt a tanítói állás tekintélyét. Nem zárkozhatunk el a társadalomban honos nézetektől s mindnyáján tudjuk, hogy a mai kvalifikacionális világban sokat adnak azon vizsgálatnak minőségére, külső és belső körülményeire, a mely által valaki diplomájához jutott. Tekintve a hiányokat nagyon itt volt az ideje, hogy képesítő vizsgálatainkat a jelenlegi slendriánságból kiemeljük, hozzá nem értő elemek befolyásától megóvjuk s annak belső értékét célszerű rendelkezések által fokozzuk.

Örömmel üdvözöljük az Országos Közoktatásügyi Tanács javaslatát, mert egy lépéssel előbbre visz s nyereségnek fogjuk tartani úgy tanítóképzésünkre, mint általában népoktatásunkra nézve, ha rendeltévé fog válni. Nem állítjuk, hogy ideális szempontból nem lehetett

volna jobbat alkotni, hogy azon nehézségeket, a melyek az ügy megoldásánál felmerültek, sikerült mind legyőzni, hogy itt-ott a részletek is módosításra nem szorúlnak; de el kell ismernünk azt, hogy a szabályzati javaslatban sok üdvös javítás van, a melyek egy jelentékeny lépéssel közelebb visznek azon magaslatához, a melyen tanítóképesítésünket mielőbb látni óhajtjuk. A Tanács becses munkát végzett és oly újításoknak vetette meg alapját, a melyek kihatással fognak lenni tanítóképzőink egész szervezetére és működésére.

Tanítóképesítésünknek sarkalatos hibája volt eddig az, hogy az összes jelölteket három, legfeljebb négy nap alatt 19 tantárgyból megvizsgáltuk. A ki egyszer szemtanúja volt ilyen vizsgálatnak, azt a szomorú tapasztalatot szerezhette, hogy a vizsgáló-bizottság kiszolgáltatja a diplomát a nélkül, hogy alaposan meggyőződhetnék a jelöltnek a tanítói pályához szükséges képzettségéről. A felületesség mellett szabadon tenyészett azon eljárás, a melyet legjobban leczke elmondatásnak lehet nevezni. Olyan vizsgálatról, a mely a jelöltnek biztos áttekintését a tárgyról, a részleteknek önálló tanulmányozását, s általában az egyeseknek gondolkodásmódját feltüntette volna, szó sem volt.

A javaslatból kitűnik, hogy a Tanács jól tudta e bajokat, a melyeken egyrészt az által vélt segíteni, hogy a szóbeli vizsgálat tárgyait 19-ről leszállította 9-re, másrészt, hogy az írásbeli dolgozatok számát jelentékenyen emelte; a javaslat szerint 7 tárgyból kellene írásbeli munkálatot készíteni. Így most a szóbeli vizsgálaton már kétszer annyi idő jutna egy-egy tárgyra, mint eddig, az írásbeli dolgozatok pedig ki fogják tüntetni, hogy a jelöltek alaposan értik-e az illető tárgyat. Mind a két módosítás alkalmas tehát arra, hogy növelje a képesítő vizsgálatok belső értékét.

Ez a két módosítás, a melyet itt röviden jeleztünk, érinti leginkább a képesítő vizsgálatok lényegét. Midőn egyrészt készségesen kijelentjük, hogy mind a kettő javít a helyzeten, másrészt nem hallgathatjuk el azon kívánságunkat, hogy ha fokozzuk a képesítő vizsgálat követelményeit, adjunk időt és módot a jelölteknek arra, hogy alaposabban is készülhessenek, a tanárnak pedig arra, hogy a növendékeket tárgyának egyes részeivel behatóbban foglalkoztathassa, mint eddig. Tanfolyamaink számát jelenleg még nem emelhetjük, habár ennek is be kell valamikor következni, így hát nincs más segítség, mint hogy tantervünk készítésénél tekintsünk e körülményre. A negyedik évfolyamot lehetőleg meg kell tisztítani az elméleti tárgyaktól; továbbá válogassuk meg jól az egyes tárgyak anyagát, a kiszabásnál ne terjeszkedjünk, hanem az egyes kiválasztott részletek minél behatóbb feldolgozására törekedjünk.

A tantervnek ily irányban való módosítása a leendő képesítő szabályzatnak szükségképeni folyománya, különben nem nyertünk vele semmit s vagy el kell állanunk a képesítő vizsgálat nehezítésétől, vagy lehetetlen fogunk kívánni a jelöltektől.

Másik elvi jelentőségű módosítása a Tanácsnak a magán úton készülőkre vonatkozik. Már a jelentkezésnél négy közép- vagy polgár-

iskolai osztály elvégzését kívánja tőlük, s addig nem bocsájtja őket vizsgálatra, míg a mind a négy, illetőleg a 3. és 4. osztálynak tárgyaiból osztályvizsgálatot nem tesznek. Ez a pont egy nagy igazságtalanságot szüntetne meg a tanfolyamot végzett jelöltekkel szemben s korlátozná kétes existenciáknak a tanítói pályára való özönlését.

Igen fontos határozmányául tekintjük a tanács szabályzati javaslatainak azt a részét is, a mely a vizsgáló-bizottságokra vonatkozik. E szerint a bizottság a tanári testületből, a tanfelügyelőből, mint elnökből s esetleg a miniszter által kinevezett biztosból állana. Ez a pont is igen lényeges haladást jelent a jelenlegi állapotokhoz képest. Ki merné kétségbe vonni, hogy szakemberek sokkal inkább képesek megítélni valakinek tudományát és képességeit, mint egy laikus bizottság, a melynek tagjai többnyire nem bírnak kellő szakismerettel, s ha nem is hiányzik ez, keveset foglalkozván a népoktatásügygyel, nem tudják, mit és milyen szempontból kell tudni valamit a tanítójelöltnék. Azon jelenleg érvényes eljárás pedig, hogy a tanári testület csak indítványozhat osztályzatot, a gyakran laikusokból álló igazgató tanács pedig szavaz, éppen megfordítottja a természetes viszonynak s inkább hasonlít bármi máshoz, mint oly actushoz, a melynél minden szavazat szakavatott megfontolással és öntudatos ítélet alapján hull az urnába. A tanítói oklevél tekintélye is azt kívánja, hogy ne laikusok, hanem hozzáértők szolgáltatassák ki. Vajjon megbíznék-e a közönség az oly ügyvédben, a ki oklevelét gazdáktól és kereskedőktől kapta, pedig ezek közül sokan mondhatják magukról, hogy értenek a tétéles jog egyik-másik ágához. Azt hisszük, nem messze vagyunk azon időtől, midőn a tanítók okleveleiket az államtól nyerik s a jelöltek tanítóképző tanárokból és más szakértőkből (tanítókból, tanfelügyelőkből) álló országos bizottságok előtt fognak megvizsgáltatni. Addig is a tanács javaslata lényeges előhaladást jelent és mit sem tartanánk hátrányosabbnak és sérelmesebbnék, mint ha azok egyéb tekintetekből rendeletté nem válnának.

Végre reméljük, hogy a képesítő vizsgálati szabályzat módosítása maga után vonja az osztály vizsgálatok reformját. Nyilván ennek előőrésül kell tekintenünk azon legújabb miniszteri rendeletet, a mely „megengedi“, hogy az évvizsgáló vizsgálatokon csak a gyenge (kétes) tanulók szólittassanak. E rendelet nem ló a czélig és kényes helyzetet terem különösen a tanítónőképző-intézetek számára, a melyeknek évvizsgáló dísz (nyilvános) vizsgálatai nagy közönség előtt szoktak végbe menni. Ha ez a rendelet megengedi az eddigi állapotokat, nem volt rá szükség, ha pedig megkívánja az utasítás értelmében való eljárást, akkor a kétes osztályzatúak nyilvános megvizsgálása oly helyzetet teremthet, a mely az érzékenyebb női növendékeket és azoknak szülőit kínosan érinthetné; sürgősen kérjük tehát a magas kormányt, kegyeskedjék a szakszerű osztály vizsgálatok ügyében minél előbb intézkedni.

* * *

Az Országos Közoktatásügyi Tanács szabályzati javaslata 30 §-ból áll és 14 nyomtatott oldalra terjed, ezért csak a legfontosabb ponto-

kat közölhetjük egész terjedelmében, a többieket pedig röviden összevonva.*)

Az 1. §. megszabja, hogy a vizsgálatok a tanév végén fognak tartatni.

A 2. és 3. §§. szabályozzák a képzőintézeti növendékek jelentkezését. Április végéig az igazgatónál jelentkeznek és a tanári testület bocsájtja őket vizsgálatra.

A 4—8. §§. a magánúton jelentkezőkkel való elbánást állapítják meg. Ezeknél már a kir. tanfelügyelő engedélye szükséges. A vizsgálatra bocsátás feltételei: *a)* Férfijelölteknel a 19-ik, nőjelölteknel a 18-ik életév; *b)* férfiak részéről a közép- vagy polgáriskola IV. osztályának, vagy a felső népiskolának bevégezése, nőknél: a polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályának, vagy a felső népiskola bevégezése; *c)* egy évi tanítói gyakorlat valamely iskolában; *d)* erkölcsi kifogástalanság, testi épség.

„A felsorolt követelményeknek megfelelő jelentkezők kötelesek a képesítő vizsgálatra bocsátás előtt, a képző-intézet egyes osztályaiban tanított anyagból korukhoz mérten meghatározandó, de rendszerint negyedévi időközökben osztályvizsgálatot tenni. Még pedig: *a)* a középiskola, a polgári iskola vagy a felsőbb leányiskola VI. osztályát végzett jelöltek a képzőintézetnek csupán III. és IV. osztályából tartoznak osztály-vizsgálatot tenni; *b)* ennél kisebb előképzettségűek mind a négy képzőintézeti osztályból vizsgálatra kötelezendők. Ellenben a középiskolát egészen bevégezett tanítójelöltek azonnal képesítő vizsgálatra bocsáthatók.“

(Megjegyzés. Még ezt is túlságos engedménynek tartjuk a magánúton készülőkkel szemben. E szerint egy év alatt mégis hozzájuthatnak a vizsgálatához, a mi az intézeti növendékekkel szemben, a kiktől négy teljes évfolyamot kívánunk, méltánytalanság. Különbösen is a negyedévi magánvizsgálatoknál sokkal czélszerűbbek volnának az évharmadi vizsgálatok, a melyek az intézeteknél szokásos évfolyambeosztásnak (karácsonyi, husvétii és utolsó harmad) inkább megfelelőnének. Megjegyzem végre, hogy e pont határozatlansága sok kellemtelenségre fog okot szolgáltatni. Meg kellene határozottan jelölni pl., hogy a 19 éven aluliak egész évenként, az ennél idősebbek pedig harmadévenként tegyék le osztályvizsgálataikat).

A magánúton készülők folyamódványa ügyében a tanári testület véleménye alapján a tanfelügyelő dönt. Az osztály vizsgálatok az igazgató elnöklete alatt az illető osztályban tanító tanárok előtt tartatnak meg. Minden osztály-vizsgálat díja 20 frt, mely a vizsgálók között tantárgyaik arányában felosztatik. Az igazgatóra két rész esik. A javaslat a javító vizsgálatok díjáról nem szól.

A 9. §. a vizsgáló-bizottságról szól. „A képesítővizsgálat megtartásával felruházott vizsgáló-bizottság, a kir. tanfelügyelő, vagy akadályoztatása esetén a vallás- és közoktatásügyi miniszter által megbízott helyettese elnöksége alatt áll a képző-intézet tanári testü-

*) Mint szerkesztő, megjegyzéseimet, zárójel között teszem meg.

letéből és esetleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a vizsgálatához kirendelt biztossból.”

A 10. § meghatározza, hogy a képesítő vizsgálat elméleti és gyakorlati részből áll s mindegyik külön feloszlik írásbeli és szóbeli vizsgálatra.

A 11—14. §§. az írásbeli vizsgálatok módozatait állapítják meg. Az írásbeli vizsgálaton a következő dolgozatok készítenők: *a)* Értekezés magyar nyelven a nevelés tan köréből, a mely dolgozatra négy órai időt kell adni. *b)* Egy népiskolai tanítási tervezet készítése. Idő 4 óra. *c)* Fordítás magyarból németre szótár segítségével. Idő 4 óra. *d)* Két geometriai feladat megoldása, a melyekből a jelöltnek a számvetésben való biztossága is kiderüljön. Idő 4 óra. *e)* A természettudományok és gazdaságtan (tanítónőknél háztartástan) köréből feladott apróbb kérdések közül legalább egynek-egynek helyes megfejtése. Idő 4 óra. *f)* Valamely méréstani test vagy egyszerű tárgy rajzolása látszat szerint, szabadkézzel, árnyékolással. Idő 4 óra. *g)* Egy lap szépírás, idő 1 óra. *h)* Tanítónőknél, a kik külön munkamesternői vizsgálatot nem tesznek, gyakorlati női kézi munka. Azon jelöltek, a kik a magyar nyelven kívül még más hazai nyelven való tanításra kívánják magukat képesíttetni, kötelesek a *b)* alatti tanítási tervezetet ezen a nyelven is megírni. Erre két órai idő adható.

„12. §. Az írásbeli dolgozatok feladatainak megállapíthatása végett az igazgató a vizsgáló tanároktól megfelelő feladványokat kér és pedig az értekezésre, a tanítási tervezetre, a fordításra 3—3-at, a geometriából 8-at, a természettudományokra és gazdaságtanra (háztartástanra) 16—20-at“.

(Megjegyzés. A legtöbb helyen a képesítő-vizsgálatok a természettudományokból eddig igen elvontak, ezért értéktelenek voltak. Ezeknek a tárgy természeténél fogva nem csak az általános kérdésekre, hanem arra is ki kellene terjeszkedni, hogy képes-e a jelölt a népiskolai oktatásnál előforduló természeti tárgyakat, természettani eszközöket felismerni és leírni, a kísérleteket végrehajtani. Czélszerű volna tehát a természettudományi írásbeli vizsgálaton természeti tárgyakat és természettani eszközöket kiosztani a jelölteknek leírás végett. A tanár a kiosztandó tárgyak névsorát az írásbelit megelőző ülésen bejelentené. Ez annnyival inkább szükséges volna, mert a jelöltek a természettudományi tárgyakból szóbeli vizsgálatot nem tesznek, így a bizottságnak nem volna alkalma meggyőződni, hogy a természettudományok tanítása elérte-e célját, vagy nem; a jelölt látta-e a népiskolai tanításnál előforduló tárgyakat, vagy az anyagot csak könyvből tanulta be.)

„A feladványokat az igazgató a vizsgálatra jelentkezők névsorával együtt május hó elsejéig a kir. tanfelügyelőnek felküldi, ki a magyar értekezésre, a tanítási tervezetre, a fordításra és a zeneelméleti dolgozatra egy-egy feladványt, a méréstanra a jelölt szabad választása szerinti kidolgozás végett négy, a természettudományra és gazdaságtanra (háztartástanra) szintén szabad választás szerinti kidolgozás végett 8—10 tételt kiválaszt. Azonban, ha a feladványokat nem helye-

selné, azokat módosítja, vagy újakat tűz ki. Azután minden írásbeli dolgozat feladványait külön borítékba zárva, pecsét alatt május 10-ig az igazgatóságnak visszaküldi; egyszersmind a szóbeli vizsgálatok idejét is kitűzi. A rajzi, szépirási és női kézimunka feladványok kitűzése az igazgatóra és tanári testületre bízatik.

(Megjegyzés. Az, hogy a tanfelügyelő szabadon tűzhet ki új írásbeli feladványokat, igen kényes dolog különösen addig, míg részletes tantervünk nincsen. Csak gondoljunk azon esetre, hogy a tanfelügyelő oly tételt ad fel, a mely egy esekélyebb jelentőségű részletre vonatkozik s a melyet, mivel azt az előadó szaktanár is fölöslegesnek tartotta, a jelöltek nem tanultak. Ki lesz ez esetben a keletkező zavarért felelős? A tanfelügyelő? A tanár? Vagy a jelöltek kerülnek bajba? Valóban az írásbeli dolgozatok feladásánál a tanárban feltétlenül meg kellene bízni. Ha már éppen fenn akarjuk tartani az ellenőrzés kedvéért a tanfelügyelőnek tételtkijelölő jogát, az nem terjedhet egyébre, minthogy a tanárt felszólítja, hogy a beküldötteken kívül, mely körből adjon még fel tételt.)

A 13. §. meghatározza az írásbeli vizsgálatok megtartásának idejét és módozatait. A nevezetesebb javaslatok a következők: A vizsgálatok májushó második felében a tanári testület által meghatározandó napokon négy egymásután következő napon tartatnak oly módon, hogy minden egyes dolgozat egy délelőtt vagy délután befejeztessék. A feladványokat tartalmazó leveleket az igazgató a felügyelettel megbízott tanár és a jelöltek jelenlétében bontja fel. Az írásbeli vizsgálatokról a felügyelő tanárok pontos jegyzőkönyveket vezetnek, a melyeket az igazgató is aláír.

„14. §. Az írásbeli dolgozatokat az illető vizsgáló tanárok (az *a*) alattit a paedagogia tanárán kívül még a magyar nyelv tanára is) átnézik, a netalán előforduló hibákat megjelölik s mindenik dolgozatra rövid, de indokolt ítéletet és megfelelő osztályzatot írnak. A dolgozatok átvizsgálása után az igazgató értekezetre hívja össze a tanárokat, hogy valamennyi dolgozatról kölcsönös értesülést szerezzenek. Ez értekezleten az illető tanárok jelentést tesznek az írásbeliek eredményéről, de a szóbeli vizsgálatra bocsátás felől határozatot nem hoznak. E határozat a teljes vizsgáló-bizottság értekezletének van fentartva. Az igazgató az értekezlet jegyzőkönyvét az *a*)—*f*) alatti írásbeli dolgozatokkal júniushó elsejéig esetleg felmerülő észrevételei kíséretében a kir. tanfelügyelőnek megküldi, a ki ez iratokat tanulmányozásuk után ideje korán a miniszteri biztoshoz juttatja.“

A 15—19 §§. a szóbeli vizsgálatokkal foglalkoznak. A nevezetesebb határozmányok a következők:

„15. §. A szóbeli vizsgálatok június havában tartatnak a kir. tanfelügyelő által meghatározandó napokon. E vizsgálatokat a vizsgáló-bizottság értekezlete előzi meg, mely *a*) szótöbbséggel megállapítja az írásbeli vizsgálatok végeredményét s kimondja, hogy ennek következtében kik bocsáthatók a szóbeli vizsgálatra; *b*) megállapítja, mely jelöltnél kivánatos valamely tantárgyból a részletesebb vizsgálat. Ha a vizsgáló-bizottság elnöke vagy a miniszteri biztos valamely írásbeli

dolgozat érdemjegyére nézve oly tárgynál, mely a szóbelinek nem tárgya, nem ért egyet a vizsgáló-bizottság többségével: követelheti, hogy az illető tanuló ama tárgyból szóbeli vizsgálat alá vétessék. Az elnök meghatározza a vizsgálat sorrendjét és kijelöli a szóbeli vizsgálatok jegyzőit.“

„16. §. Az a jelölt, kinek minden írásbeli dolgozata legalább is elégséges eredményű, szóbelire bocsáttatik. A ki a neveléstani dolgozattól elégtelen érdemjegyet nyert, megbukottnak tekintendő és szóbeli vizsgálatra nem bocsátható. A többi írásbeli dolgozatokból kapott elégtelen osztályzattal a jelölt a szóbeli vizsgálatra bocsátható ugyan, de az illető tárgyakból ott behatóan megvizsgálandó.“

„17. §. A szóbeli vizsgálatok időtartama akként állapítandó meg, hogy minden napra 8—9 óra jusson a vizsgálatra, mely idő alatt legfeljebb 10—12 tanuló tehet szóbeli vizsgálatot.“

„18. §. A szóbeli vizsgálat rendszerint csak a következő tantárgyakra terjed ki, a melyek az írásbeli vizsgálatnak nem képezték tárgyát: 1. Hit- és erkölestan. 2. Oktatási módszertan. 3. Magyar nyelv és irodalom. 4. Hazai és világtörténelem. 5. Hazai alkotmánytan. 6. Földrajz. 7. Számítan. 8. Gyakorlati és elméleti vizsgálat a zenéből (tanítóképzőkben hegedű és zongora vagy orgona, tanítónőképzőkben orgona.) 9. Tanítóképzőkben gyakorlati vizsgálat a testgyakorlatból és vezénylésből.“

„Oly jelöltek, a kik magukat a magyar nyelven kívül más hazai nyelven való tanításra is képesítettetni kívánják, az illető nyelven kötelesek néhány kérdésre felelni.“

„A vizsgálat terjedelmére nézve irányadó a tanterv. Tüntesse fel a jelölt a pedagógiai vizsgálaton, hogy tájékozva van a fontosabb lélektani törvényekre nézve és képes azokat egyes esetekben alkalmazni; ismeri az oktatás és módszertan törvényeit, egyes részleteit, a népiskola szervezetét, a népiskolai oktatás segéd-eszközeit és ezeknek alkalmazását. A többi tantárgyakból azok sarkalatos főtanainak és a közöttük levő összefüggés biztos tudása követelendő, aprólékos részletek és adatok mellőzésével, de főfigyelemmel a néptanítói hivatásra.“

(Megjegyzés. Habár az általános határozmányokból kitűnik, hogy a paedagogiai vizsgálat tárgyát az egész neveléstan képezi, mégis szemet szúr, hogy a szóbeli vizsgálat tárgyai között csak a módszertan van említve. Esetleges félreértések kikerülése végett kérjük, hogy a szóbeli vizsgálat tárgyai közé az „oktatási módszertan“ helyett „neveléstan“ tétessék.)

„19. §. A szóbeli képesítő-vizsgálatok nyilvánosak. Azokon az illető tantárgy tanára által összeírt és a tantárgy egész körét kimerítő tételek közül az elnök teszi fel a kérdéseket; azonban úgy az elnöknek, mint a biztosnak joga van más kérdéseket is tenni. A feltett kérdéseket a tanár fejtegettetni. A szóbeli vizsgálatról vezetett jegyzőkönyvbe a jegyző minden kérdést beiktat, a tanár által megállapított érdemjegyekkel együtt.“

„20. §. A gyakorlati tanítás tárgyát a vizsgáló-bizottság elnöke a jelöltnek a tanítás előtt fél nappal előbb adja tudtára. A jelölt tartozik tanításának tervezetét írásban kidolgozni és a tanítás megkezdése előtt az elnöknek átadni. A jelölt a gyakorlóiskola növendékeinek egy csoportját a bizottság előtt, a melybe a gyakorló-iskola tanítói is meghivandók, a tanításra kitűzött tárgyból legalább egy negyed óráig, legfőlebb egy félóráig oktatja.“

Ezután meghatározza a javaslat azon szempontokat, a melyeket a bizottságnak a gyakorlati tanítás megítélésénél szem előtt kell tartani.

„21. §. Az összes vizsgálat befejezése után a vizsgáló-bizottság értekezletet tart és szótöbbséggel megállapítja minden egyes jelöltre nézve: *a)* minden tantárgyból az osztályzatot; *b)* általános osztályzatát. Az eredmény jelzésére kitűnő, jeles, jó, elégséges és elégtelen osztályzati jegyek használandók.“

A 22. §. meghatározza az eljárást azon jelöltekre nézve, a kik a képesítő-vizsgálaton két vagy több elégtelen osztályzatot nyertek. A 23. §-ban az anyakönyv kiállításának és aláírásának módja van leírva. A 24. §. megmondja, hogy az okleveleket a bizottság összes tagjai aláírják. Az oklevelek bélyegmentesek. Az oklevélben felemlítendő, hogy a jelölt magánúton készült, vagy a képzőintézet négy osztályát rendesen végezte.

A 25. és 26. §§. a munkamesternői és tornatanítónői képesítő vizsgálatról foglalkoznak. A 25. §. megszabja, hogy tanítónőképző-intézeteknél vizsgálatra lehet bocsátani olyan nőket is, kik csupán elemi népiskolai munkamesternői képesítő bizonyítványt akarnak szerezni. Ily vizsgálatra bocsáthatók mindazon nők, a kik legalább 18 évesek, testileg épek, erkölcsi tekintetben kifogástalanok. A vizsgálat tárgyai *a)* női kézi munka (gyakorlati vizsgálat), *b)* annak módszere (szóbelileg); *c)* magyar nyelv és fogalmazás, *d)* számvetés, *f)* a női kézi munkához megkívántató rajz (a három utóbbi írásbeli vizsgálat).

„26. §. Tanítónőképző-intézeteknél, a hol rendszeres tornatanítás van folyamatban és legalább is polgári iskolai tornatanítónői vagy képezdei tornatanítói fokozatú oklevéllel bíró tanerő van alkalmazva, a jelöltek kívánatukra a tornának és testgyakorlatnak elemi népiskolában való tanítására is képesíthetők. Ez esetben kötelesek a testgyakorlatból és ennek tanítási módszeréből valamint a tornatanításhoz tartozó egészségtan- és boncztanból elméleti és gyakorlati vizsgálatot tenni. A vizsgálat eredményéhez képest külön elemi népiskola tornatanítónői bizonyítványt kapnak. E vizsgálatra magánúton készült jelöltek csak abban az esetben bocsáthatók, hogyha már képesített vagy képesítés alatt levő tanítónők, és hogyha hitelesen igazolják, hogy legalább hat hónapig rendszeres tornaoktatásban részesültek.“

„27. §. Tanítóképző-intézeteknél a vizsgálatot tevő jelöltek vagy már képesített tanítók kívánatukra vizsgálatot tehetnek az egyházi énekből és zenéből. E vizsgálat azon felekezeteknek, a melyhez a jelölt tartozik, egyházi énekére és ezt kísérő orgonálásra terjed ki.

Eredményéről a jelölt külön bizonyítványt kap, a kir. tanfelügyelő, az intézeti igazgató és a zenetanár aláírásával. (Megjegyzés. Lásd erre nézve az egyesületi rovatban a vál. ülés jegyzőkönyvét.)

„28. §. A tanítói vagy tanítónői képesítő vizsgálat díja intézeti növendékektől 10 frt, magánúton készültektől 20 frt. A munkamesternői és tornatanítónői vizsgálat díja intézeti növendékektől 5 frt, idegenektől 10 frt. Az egész vizsgálat ismétlése esetén 10 frt, javító vizsgálatért 5 frt díj szedendő. Minden oklevélért, illetőleg bizonyítványért 1 frt díj jár. Ezek a díjak mindig előre fizetendők.“

(Megjegyzés. Kérjük, hogy az intézeti négy évfolyamot végzett jelöltek mentessenek fel a 10 frt vizsgálati díj fizetésétől. A ki tudja, hogy mily szigorú anyagi viszonyok között él intézeti növendékeink nagyobb része s mily nehezen, többnyire adósságesinálással teremtik elő e 10 forintot, méltányosnak fogja találni e kívánságot. Különbben lásd erre nézve az egyesület emlékiratának 40. lapját.)

„29. §. A vizsgáló bizottság tagjai a szóbeli vizsgálat és gyakorlati tanítás minden napja után napi díjat kapnak, még pedig a fővárosban 5, a vidéken 3 frtot.“

A 30. §. szól a külföldi oklevelek honosításáról. A nostrifikáló vizsgálat díja 10 frt.

ELMÉLET.

A csonkagúla köbtartalma.

Alább közlendő észrevételeim megírására két indító ok vezérelt: kifogásolom a csonkagúla köbtartalmát kifejező képlet szokásos levezetésének módszerét, és kétségbe vonom magának a képletnek gyakorlati hasznavehetőségét.

Alig hiszem, hogy volna köztünk valaki, ki azon, külömben általános és könnyen érthető elvből kiinduló levezetést, mely szerint a csonkagúla két gúla külömbsege, képzőintézetbe valónak tartaná. A minő szép e levezetésben a kiindulás, ép oly komplikált, mondhatni önkényes a kifejtés. A köbtartalmat kifejező képlet, mely egy könnyen érthető, szép mértani igazságot fejez ki, mintegy varázsszerűen bonyolódik ki a betűk tömkelegéből. Nem tagadhatjuk, hogy a képzőintézeti betűszámanti oktatás általában — kivételek lehetnek — nem áll azon a fokon, hogy egy ilyen mesterfogásokkal és nehezkés kifejezésekkel telt levezetést, a jelöltek könnyen fölfoghatnának. Ha a tudós iskola, értem a középiskolát, megtartja magának a régi módszert, talán kevésbé rosszalható, noha egy igazság levezetése annál szebb, minél rövidebb, de hogy a gyakorlati iskolák számára, milyenek az ipariskolák, polgári iskolák, és a szemléleti oktatás mintaképei: a tanítóképzők számára gyakorlatiasabb módszerről kell gondoskodnunk, biztos meggyőződésem.

Hol találjuk meg az ismert levezetésben a szemléltetésnek csak elemeit is? Maga a végeredmény olyan három gúlát állít elébünk, melyről elhihetjük, hogy azok összesen a csonka gúlát teszik ki, de belőlök azt össze nem állíthatjuk. Nem volna-e lehető a csonka gúlának, mint

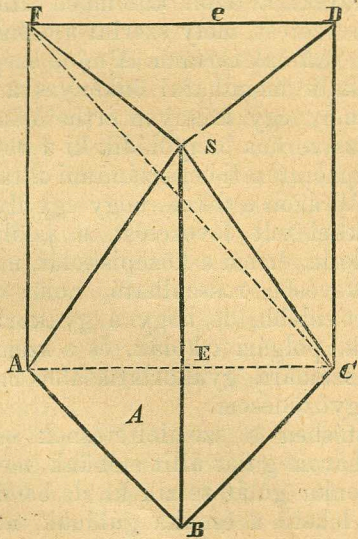
önálló testnek részekre való bontása által a testnagyság fogalmát kézzelfoghatóvá tenni? Ez az első kérdés, melyre meg kívánok felelni. Azután, mi e kérdéssel szorosban összefügg, foglalkozni kívánok az ismert:

$$K = \frac{m}{3} (A + \sqrt{A \cdot a} + a)$$

képlet hasznavehetőségével. Könnyebb érthetőség okáért a gúla köbtartalmának szintén ismeretes származtatási módszerét a csonka gúlával állítom párhuzamba. Én a kettőt nem különválva, hanem közvetlen egymás után, egy-egy tanórán tanítom. A gúla köbtartalmának származtatását tudomásom szerint országsherte egy módszerrel ejtjük meg: az egyenes vagy ferde háromoldalú hasábnak átlósíkokkal való szétbontása által. E származtatás, ha jól szemléltetünk és csakis így könnyen érthető, és ha elfogadtuk az „n” oldalú gúlának három oldalúvá való átalakítását, általános érvényű. Legyen szabad itt megjegyezmem, hogy én a szemléltetésnél a megmaradt 2 gúla (együtt egy négyoldalú gúla) hangsúlyos szemléltetését tartom lényegesnek. Ezek együtt könnyen felfogható mértani testet alkotnak, egyikök azonban, különösen a közbeeső magában egy csodálatos alakú 3 oldalú gúlát mutat. Előlegesen megjegyzem, hogy a csonkagúla köbtartalmát ép oly módszerrel származtatom, mint a gúláét. Maga a háromoldalú hasáb, és a három oldalú csonkagúla külsőleg igen sok hasonlatosságot mutat. Az utóbbi szétbontása teljesen olyan, mint az előbbié. A jó szemléltetés a levezetést végtelenül megkönnyíti, azért mulhatlanul szükségesnek tartom, hogy mindkét modell, lehetőleg egyenlő mértékekkel, fából vagy papírból készítették el. Az alábbi levezetésnél, hol csak ábrán való szemléletre vagyunk utalva, kiemelendőnek tartom, hogy míg a hasábnál az előlfekvő gúla eltávolítása után a megmaradt gúlák (melyeknek közös alapsíkjok a papír síkjában fekszik) egyenlő köbtartalmúak, addig a csonkagúlánál e kettő nem egyenlő, de a köztök levő arány könnyen megállapítható. Ez képezi levezetésem lényegét. Az alsó nagyobb-

és a felső kisebb hozzáférhető gúlák ismereteseke lévén, a közbeeső gúla köbtartalmát egy egyszerű arányból nyerjük.

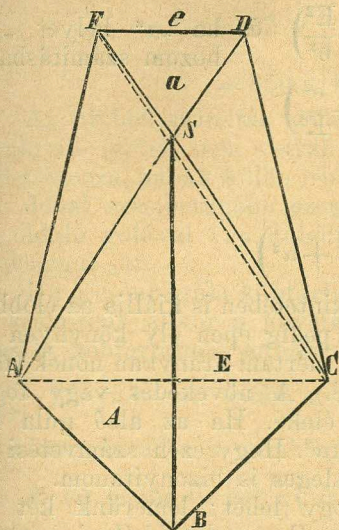
Térjünk különben a levezetéshez:

1-ső ábra.

- I. gúla : ABCS
- II. gúla : ACFS
- III. gúla : DCFS

- I. gúla = II. gúla, mert egyenlő alapsíkjok és magasságok van.
- II. gúla = III. gúla, mert $\triangle ACF \cong \triangle FCD$, és a gúlák magassága közös; tehát:
- I. gúla = II. gúla = III. gúla = $A \cdot \frac{m}{3}$

2-ik ábra.

$$\text{I. g\ddot{u}la: ABCS} = A \frac{m}{3}$$

$$\text{II. g\ddot{u}la: ACFS} = x \text{ ismeretlen}$$

$$\text{III. g\ddot{u}la: DCFS} = a \frac{m}{3}$$

Míg a hasábnál a II. g\ddot{u}la = III. g\ddot{u}lával, itt, mert csak magasságaik közösek, köbtartalmaik úgy aránylanak, mint alapjaik. De $DFC \triangle : ACF \triangle = e : E$. (Egy trapéz az átló által oly háromszögekre osztatik, melyeknek területe úgy aránylik, mint a trapéz párhuzamos oldalai). Miután pedig „a” alap hasonló „A” alaphoz,

$$e : E = \sqrt{a} : \sqrt{A} \text{ és így:}$$

$$\text{III. g\ddot{u}la: II. g\ddot{u}lához} = e : E = \sqrt{a} : \sqrt{A}$$

$$\text{vagy: } a \frac{m}{3} : x = e : E = \sqrt{a} : \sqrt{A}$$

$$\text{honnan: } x = a \frac{m}{3} \cdot \frac{E}{e} = a \frac{m}{3} \frac{\sqrt{A}}{\sqrt{a}} = \frac{m}{3} \sqrt{A \cdot a}$$

Eddig volna a levezetés! Az ismeretlen II. g\ddot{u}lát egyetlen arány felállításával nyerjük. Úgy hiszem elég rövid út. Pedig még messzibbre haladtunk, mint kellett volna. Helyesebb lett volna $x = a \frac{m}{3} \cdot \frac{E}{e}$

képletnél megállapodni. Az ismeretes képlet $K = \frac{m}{3} (A + \sqrt{A \cdot a} + a)$

a szemnek tetszetős, de nem gyakorlatias. Sőt ha elfogadjuk azon tételt, hogy a köbtartalom képletében csak annyi mennyiségnek van helye, a mennyi a köbtartalmat teljesen meghatározza, akkor a jelzett képlet helytelen. Indirect számvetésre készitet, s ez által a számolás pontatlanságára szolgáltat okot. Tegyük től, hogy „A” lemérésére 2 adat elégséges. Már ez magában véve kedvező eset. „a” lemérésére hasonlóképp két adatra van szükségünk. Ha ehhez számítjuk a csonkag\ddot{u}la magasságát, a képlet 5 lemérendő mennyiséget rejt magában. Pedig a csonkag\ddot{u}la köbtartalma 4 mennyiség által, és pedig: E e m és az „A” egyik alkotó része által megvan határozva.

A levezetésben: $x = a \frac{m}{3} \cdot \frac{E}{e}$ kár volt tovább menni, —

$$A \frac{m}{3} = a \frac{m}{3} \cdot \frac{E^2}{e^2} \quad (\text{A-helyett a vele egyenlő értékű}$$

$$a \frac{m}{3} = a \frac{m}{3} \cdot \frac{E^2}{e^2} \quad \text{a } \frac{E^2}{e^2} \text{-t téve)}$$

Összesen: $K = a \frac{m}{3} \left(1 + \frac{E}{e} + \frac{E^2}{e^2} \right)$ és ha „ a “ helyet „ A “-t hozom számításba,

$$K = A \frac{m}{3} \left(1 + \frac{e}{E} + \frac{e^2}{E^2} \right)$$

és ha $\frac{e}{E}$ hányadost α -val jelölöm:

$$K = A \frac{m}{3} (1 + \alpha + \alpha^2)$$

E képlet úgy hiszem, még forma tekintetében is kiállja az előbbivel a versenyt. Az általa kifejezett igazság pedig épen oly könnyen érthető: a csonkagúla 3 gúlából áll, melyek mértani arányban nőnek (fölülről lefelé) vagy fogynak (alulról fölfelé.) A növekedés vagy fogyás aránya, épen olyan mint a párhuzamos élké. Ha az alsó gúla köbtartalma „ k “ akkor $K = k + k\alpha + k\alpha^2$. Hogy ezen számvetési mód az előbbinél gyakorlatiasabb, talán fölösleges is bizonyítanom.

Itt lemérünk egy alapot, ugy a hogy lehet; lemérünk két párhuzamos élt és a csonkagúla magasságát. Ezen adatokból négyzetgyök vonás nélkül ejtjük meg a számvetést. Az itt elmondottak lényege tehát

abban áll, hogy $\frac{\sqrt{a}}{\sqrt{A}}$ helyett, mely a számvetésre alkalmatlan, $\frac{e}{E}$ -nél

maradok, melyhez könnyebben jutok, s melylyel könnyebben számíthatok. Bemutatok egy gyakorlati példát mindkét számvetési mód szerint. Egy egyenes négyoldalú csonkagúla köbtartalma kerestetik. Az alap derékszögű egyenközény.

I. régi számvetés.

$$\begin{array}{l} E = 7 \text{ cm} \\ e = 3 \text{ cm} \\ E, = 5 \text{ cm} \\ e. = 2.1 \text{ cm} \\ m = 8 \text{ cm} \end{array} \left. \begin{array}{l} A = 35 \text{ cm}^2 \\ a = 6.3 \text{ cm}^2 \\ \sqrt{A \cdot a} = \sqrt{220.5} = 14.84 \text{ cm}^2 \\ K = \frac{8}{3} (35 + 14.84 + 6.3) \\ = \frac{8}{3} \times 56.14 = 449.12 : 3 = \mathbf{149.71 \text{ cm}^3} \end{array} \right\}$$

II. újabb számvetés.

$K = A \frac{m}{3} (1 + \alpha + \alpha^2) = A \frac{m}{3} (1 + \alpha (1 + \alpha))$; azért alakítom át, mert $(1 + \alpha)$ -val ép oly könnyen szorzok, mint α -val, és 1-et fejben könnyű hozzáadni.

$$\alpha = \frac{e}{E} = \frac{3}{7} = 0.428\bar{5}$$

$$K = 35 \times \frac{8}{3} (1 \times 0.428\bar{5} \times 1.428\bar{5})$$

$$= 35 \times \frac{8}{3} \times 1.61 \text{ (2 tizedesre pontosan)}$$

$$= 450.8 : 3 = \mathbf{150.27 \text{ cm}^3}$$

Az utóbbi számítás véleményem szerint rövidebb és pontosabb. Azonkívül „ e_1 ”-et nem vettük alkalmazásba; hiszen $E E_1 e$ és $m e_1$ -et meghatározza, annak külön lemérése csak zavarhatja a helyes eredményt.

Jóval szembetűnőbb ez utóbbi számvetés előnye, ha szabálytalan „ n ” oldalú gúlával van dolgunk. Ott az alaplapok mérése nagyon sok fáradsággal jár.

Ha a csonkagúla köbtartalmát kevesebb készültsgű emberek óhajtják számítani, akkor a következő számvetés ajánlatos: számítsuk ki az alsógúla köbtartalmát annak rendje és módja szerint, szorozzuk meg azt $\frac{e}{E}$ hányadossal, aztán a szorzatot még egyszer azzal, a három eredmény összege adja a csonkagúla köbtartalmát.

A mi pedig $K = \frac{m}{3} (A + \sqrt{Aa} + a)$ képlet értékesítését illeti, abban a vélekedésben vagyok, hogy elégséges volna azt utólagosan az ismert képletből $\frac{e}{E} = \sqrt{\frac{a}{A}}$ behelyettesítése által származtatni.

Hogy a három gúla mértani arányban növekedik vagy fogy, az különben ezen képletből is kivethető.

Legyen szabad még pár szóval a lehozott képlet általános érvényére vonatkozólag a mondottakat megtoldani.

A terület és köbtartalom számítás közt szembetűnő hasonlóságokat találunk. Az egyenközény hasáb, háromszög gúla, trapez csonkagúla sok hasonló mértani igazságot foglalnak magukban. A jelzett síkidomok területét és testek köbtartalmát kifejező két képlet hasonló szerkezetű.

$$\left. \begin{aligned} T &= A \cdot m \cdot \frac{1 \times \alpha}{2} \\ K &= A m \frac{1 + \alpha + \alpha^2}{3} \end{aligned} \right\}$$

Az elsőből a területeket, az utóbbiból a térfogatokat származtathatjuk, csak $\alpha = \frac{e}{E}$ viszonyszámot kell helyettesítenünk. Mindenütt az alap a magassággal szorzandó. Ott a terület kétirányú kiterjedéssel bírván, 2-vel, itt a tér háromirányú kiterjedéssel bírván, 3-mal osztunk. Egyenlő alapok és magasságok mellett a terület vagy térnagságot α szabályozza.

Ézekben valék bátor e tételre vonatkozó észrevételeimet megtenni. Alkalmasabb-e az itt bemutatott levezetés a képzőintézeti oktatásra, t. szak társaim bírálata van hivatva eldönteni. Én magam intézetünkben e módszerrel már kísérletet tettem, s úgy hiszem nagyobb eredménnyel mint

a minőt a régi levezetéssel elértem volna. Egy haszon, ezt úgy hiszem szerénytelenség nélkül mondhatom, lesz benne, az, hogy a növendékek szemei előtt megy végbe a processus, mely által a három gúlából a csonkagúlát fölépítjük.

Znióváralja, 1891. január hó.

Bartha Dénes.

ISMERTETÉSEK.

A francia tanítóképző-intézetek tanterve.

(Vége.)

X. Élő nyelvek.

I. II. III. év hetenként 2 óra. Egy harmadik óra minden évben társalgási gyakorlatokra fordítandó.

Általános figyelmeztetés. A tanár sohase téveszsze szem elől, hogy a nyelveket mindenekelőtt azért kell tanítani, hogy azokon beszéljenek.

I. év. Egyszerű olvasási, írási és helyesírási gyakorlatok. Szócsoportok; társalgási gyakorlatok e szavakkal. Könyv nélkül tanulandók: igen rövid és igen könnyű verses darabok. A kiejtésre nagy figyelem fordítandó és az minden alkalommal gyakorlandó. A nyelvtan tanítása kiválóan gyakorlati jellegű legyen. Igen egyszerű olvasmányok; ezeknek magyarázata. Nyelvtani feladatok.

II. év. Ugyanazon gyakorlatok folytatása. Szócsoportok és társalgás e szavakkal. Könyv nélkül tanulandók; egyszerű és rövid verses és prózai darabok. Válogatott darabok olvasása, fennhangon magyarázva és ismételve. Ez oktatás gyakorlati jellegű legyen. Rövid fogalmmányok egyszerű tárgyakról. Bizalmas levelek. Olvasmányok (a németből) Hebel „das Schatzkästlein“, Grimm népmeséi; (az angolból) Readers és Miss Edgeworth meséi.

III. év. Ugyanazon gyakorlatok folytatása. Szóbeli és írásbeli gyakorlatok a szócsoportokról. Könyv nélküliek: nevezetes írók válogatott darabjai. Olvasás. Számvetési leczkék az idegen nyelven. Társalgások a földrajzról, az utazásról, a mindennapi életből vett tárgyakról, az étkezésről, a kézimunkáról, a növények és állatok életéről. A nyelvtan áttekintése. Fogalmmányok: levelek, rövid leírások, egyszerű elbeszélések. Olvasmányok: Schiller „Geschichte des Abfall der vereinigten Niederlande“ vagy „Geschichte des dreissigjährigen Krieges“. Franklin Autobiográfiája; Miss Corner: Histoire d'Angleterre. Idegen nyelvű énekek mind a három évben. Kivonatok külföldi paedagogiai folyóiratokból.

XI. Gazdaságtan.

II. III. év hetenként 1 óra.

II. év. 1. *Gazdaságtan*: A talaj tanulmányozása; módok a talaj kémiai és fizikai tulajdonságainak megváltoztatására (trágyázás és javítás; öntözés; alagesövezés; megmunkálás); különleges kulturák (gabonaneműek, zöldségek, takarmány, ipari növények). 2. Állat

tenyésztés. Táplálás. Ló, szarvasmarha, nyulak, sertés fajtái. 3. Gazdasági számvitel. A gazdasági javak lényege, a kihasználás módja, tőkéje. A gazdasági könyvvitelről.

III. év. *Virág-, gyümölcs- és konyhakertészet.* 1. Általános tudnivalók. Tervezés, előkészítés, ültetés. 2. Különleges fatenyésztési kultúrák. Szőlő, körte, barack, cseresznye szilva, alma, rózsza stb. 3. Az ójtás. 4. A konyhakert. A tanár foglalkozzék különösen a kerület kulturáival és nevezetes fajjaival.

XII. Rajz.

I. II. III. év hetenként 4—4 óra.

I. év. *Szabadkézi rajz.* Az ékitményes rajz alapelemei: egyenes vonalok, körök, szabályos sokszögek, csillagidomok; különféle mértani görbe vonalak: ellipszisek, spirálok stb.; az élő természetből vett görbék: csigák, levelek, virágok. Gipszek után való rajzolás, melyek lapos ékitményeket ábrázolnak csekély domborzattal. Rajzolás lapminták és domborminták után: 1. tisztán mértani ékitmények: párkányzatok, tojássorok, gyöngysorok, fogazatok stb.; 2. a természetből vett ékitmények: levelek, virágok, gyümölcsök, palmetták stb. Rövid magyarázatok a táblán az építészeti stílekről. Elemi rajzolás az emberi fejnek, részeinek és arányainak.

Mértani rajz. Papiroson, eszközök segítségével, rajzolás a egyenes vonalra és körre vonatkozó szerkesztéseknek. Alkalmazás diszító motívumokra. Padlózatok. Kövezetek. Ablakok. Ajtóbetétek. Mennyezetek. Vetületi rajz elemei. Mértani testek és egyszerű tárgyak kottirozott ábrázolása, meghatározott mérték szerint; az ács és asztalos fakötései, boltozatok, bútorok stb. Egyszerű festés.

II. év. Az első évben végzetek ismétlése.

Szabadkézi rajz. A látszattan elemei. Geometriai testek és közhasználati tárgyak látszati ábrázolása körrajzban, majd árnyékolással. Építészeti részletek rajzolás: talapzatok, oszloplábak és fejek, karnizok. Mintalapok után az emberi test különböző részeinek, fej, karok, lábak, kezek stb. rajzolás. Magyarázatok e részek szerkezetéről és az egészhez viszonyított arányaikról.

Mértani rajz. Magyarázatok a térbeli egyenesek és síkokról s a vetítésről. Geometriai testek és egyszerű tárgyak vetületei. Épületek és gépek, valamint épületrészek terveinek lemásolása és kisebbitése. Géprészletek. Gyakorlati útmutatás a színezésben. Konvencionális színek.

III. év. A második évben tanultak ismétlése.

Szabadkézi rajz. Árnyékolt rajzok építészeti részletek után: talapzatok, oszlopféjek és lábak, konzolok, egyszerű kapitellek, vázák stb. Ékitett frizek; a dóri, jóni és korinthusi oszloprendek egészben és részleteikben. Stilizált növények, állatok és alakok rajzolás lapminták és gipsz után. Az emberi alak rajzolás lapminta és gipsz után (részletek és az egész).

Mértani rajz. Épületek és gépek rajzolás. Egy épület felvétele, méretekkel, a szerkezet főbb részeivel; vázlat, majd tisztába rajzolás adott mérték szerint. Gépek és alkalmasan választott szerke-

zetek felvétele méretekkel; vázlat, majd tisztába rajzolás adott mérték szerint. Helyszínrajzi tervek és térképek lemásolása és kisebbitése. A tervek és térképek színezésének gyakorlása.

XIII. Ének és hangszeres zene.

I.—III. év hetenként 2—2 óra.

Megjegyzés. Énekből hetenként két félórás lecke mindenik évben. Hangszeres zenéből hetenként két félórás lecke mindenik évben. Az ének és az orgona vagy a zongora tanítása be van tudva a tanulmányi időbe, azonban legezészerűbb azt csütörtökre és vasárnapra tenni. A gyakorlás és ismétlés a szabad időre teendő. Az ének minden egyes osztálynak külön tanítandó. A három osztály növendékei gyakran karokba egyesítendőek. Hasznos, ezekhez a gyakorló iskola növendékeit is hozzá venni, könnyű karénekek előadása végett.

I. év. A zene alapelvei. Kifejezés és írásmód. Hang. Lélekzetvétel. A hangok osztályozása. Eltalálási gyakorlatok a kemény és lágy hanglétrákban (*c g f* kemény hanglétrák és ezeknek lágy létrái). Könnyű diktálások. Egyszerű darabok előadása. Elemi gyakorlatok az orgonán vagy zongorán.

II. év. A hangközök és eltalálási gyakorlatok folytatása. Zenei olvasás és diktálás, szóval és írásban, mindennemű hanglétrában, a *g* és *c* kulccsal. Több szólamú énekek előadása. Az orgona vagy zongora gyakorlatok folytatása.

III. év. Kargyakorlatok. A kíséret és összhangtan elemei alkalmazva az iskolai énekekre. Orgona- és zongoragyakorlatok folytatása. Tudnivalók a zene történelméből és a mesterek legfőbb műveiről.

XIV. Test- és katonai gyakorlatok.

I.—III. év hetenként 3—3 óra, a katonai gyakorlatokon kívül.

I. év. Testgyakorlat. Játékok. Séták. Rendgyakorlatok (soralakulás, ríthmikus menetelés, szétoszlás és összegyülekezés, rendekbe fejlődés és sorba szakadozás). Mozdulatok szabályos futásban. Gyorsfutás kis távolságra. Szabad-gyakorlatok hordozható eszközökkel és e nélkül (súlyzókkal, rudakkal, buzogányokkal). Francia ökölviadal, vívás-gyakorlatok. Gyakorlatok kettésével kötelekkel vagy rudakkal, függeszkedő gyakorlatok a létrán (vízszintes, rézsütös létra, kötélletra). Fügőleges rúd kettő által tartva. Vízszintes gerenda. Mászórúd. Ugródeszka. Távolság, magas és mély ugrás. Ugrás a kezek segítségével. Rúdugrás. Egyensúlyozó gyakorlatok. Uzás. Katonai gyakorlatok. A katonai gyakorlatai fegyver nélkül. Szakasz felállítása. Arcváltóztatás. Menetelések. Húzóadások. Vezénylés.

II. év. Testgyakorlat. Több ellenállási erőt igénylő játékok. Ugyanazok a testgyakorlatok mint az első évben, figyelemmel az alkalmazott tornászatra, főleg a mentési gyakorlatokra. Bak- és lóugrás. Csónakázás. Katonai gyakorlatok. A szétszórt rendben való mozgások. Menetelés. A katonai fegyvergyakorlatai. Lőgyakorlatok. Előkészítő gyakorlatok. Lőgyakorlatok rövid távolságra. Vezénylés.

III. év. Testgyakorlat. A megelőző gyakorlatok tökéletesi-

tése és módszeres előkészítés a testgyakorlatnak elemi iskolákban való tanítására. (A III. évfolyam tanító-jelöltjei, a tanárok felügyelete alatt, testgyakorlatot tanítanak a gyakorló iskola növendékeinek, úgy szintén I. és II. évfolyambeli társaiknak). Katonai gyakorlatok. Katonai fegyvergyakorlatok. Szakaszgyakorlatok. Vezénylés. Lövés; az 1874 mintájú gyalogsági fegyver tanulmányozása. Távolságok becsülése. Lövés rövid távolságra; célba.

Megjegyzés. A végett, hogy a tanítójelöltek előkészíttessenek a testgyakorlat oktatására képesítő vizsgálatra (1887. évi január 18-iki rendelet 106. §.) és megismertessenek ama tudományos kérdésekkel, a melyek a testgyakorlat tanulmányában egyenes alkalmazást nyernek, minden tanítóképzőintézetnél, a tankerületi főigazgató (recteur) engedélyével, külön tanfolyamot lehet berendezni, melyet vagy a természet-tudományok tanára, vagy az iskola orvosa tart. E tanfolyam nem állhat több mint 8—10 leczkéből, a mi elegendő az idézett rendelettel megállapított következő tananyag elsajátítására.

A testgyakorlati oktatására képesítő vizsgálat.

Szóbeli próbatételek.

1. Rövid vázlata az állati gépre alkalmazható mechanikának. A tehetetlenségről és az erőről. Nehézkedés, tömegközéppont, egyensúly-föltételek. Az emeltyű.

2. Az ember mozgás-szervei: a) Paszív-szervek: a csontok, alakjuk, szerkezetök, összetételük; csontösszefűzés; hárttyák. b) Aktív szervek: az izmok, alakjuk, szerkezetök, tulajdonságaik. Inak.

3. Különleges egészségtan. A test életműködéseinek viszonya a testgyakorlathoz. Emésztés, vérkeringés, lélekezés, a bőr működése. A testgyakorlat befolyása a testi és szellemi egészségre. A gyakorlatok szabályozásának szükséges volta. A leczkére alkalmas idő és helyiség, az évszak és a légköri állapothoz képest. Öltözetek. A testgyakorlat alkalmával előforduló balesetknél adandó első segély az orvos megérkezése előtt.

Suppan Vilmos.

EGYESÜLETI ÉLET.

Kérelem.

Kérem a t. tagtársakat, hogy tagdíjakat junius 30-tól szeptember 1-ig ne küldjenek hozzám, mert ez idő alatt nem fogok állandóan Budapesten tartózkodni.

Budapesten, 1891. május 20.

Komáromy Lajos
egy. pénztáros.

A május 19-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Péterfy Sándor, mint elnök, Mócsy Antal (Kalocsa) Nagy László, Sztankó Béla, Komáromy Lajos, Radó Vilmos, Thuránszky Irén, Léderer Abrahám, Somogyi Géza (Znióvárálja), Arányi Antal (Igló), Hetényi Kálmán (Mármarosziget), Faluvégi Albert (Zilah),

Gyertyánfy István, dr. Málnai Mihály, Liber Etelka, Molnár Leontin, Lubinszky Emilia, Radnay Bella, Sebestyén Gyuláné, Sándor Domokos (Székelykeresztúr), Nagy F. Károly, Major J. Gyula, Kapi Gyula (Sopron), Peres Sándor (Losonez), Bátori Lajos (Csurgó), Zafiri Lajos (Mármarosziget), Beér Ferencz (Csáktornya), Egner Adolf (Kunfélegyháza), Sztára József (Kalocsa), Berauer József (Kalocsa), Kún Alajos, Rybár István, Sebestyén Gyula, Rohn József, Kriek Jenő (Léva), ollós Károly, Irsa Béla, Rösztler Béla, Haekl Lajos, Stepankó Albert nióváralja), ifj. szotyori Nagy Károly, Kozoosa Tivadar, Grézlnos (Csáktornya), Margitai József (Csáktornya). Jegyző: Hódossyla (Sárospatak).

47. Elnök üdvözlővén a nagy számmal megjelent tagokat, örömet fejezi ki különösen a vidéki tagok érdeklődésén. Hivatkozik az alkalommal arra az örvendetes eseményre, hogy a kormány egyesületünk lapját támogatásban részesítette. Szolgáljon ez buzdításul az egyesületi tagoknak a munkásságra s különösen minél nagyobb irodalmi tevékenység kifejtésére.

48. Nagy László titkár jelenti, hogy a múlt választmányi ülés óta a következők jelentkeztek egyesületi tagokul: Somlyay József, fővárosi tanító, a Tanítók Orsz. Bizottságának alelnöke, a Népmvelők Lapjának szerkesztője; továbbá a szatmári róm. kath. tanító- és tanítónőképzőintézet tanárai: dr. Steinberger Ferencz igazgató és Perényi János, Stark Lajos, Bodnár Gáspár, Tóthfalussy Dániel, Nitsch József, dr. Ratkovszky Soma, Szalay Sándor, Báthory Endre, Erdélyi Imre, tanárok; a győri róm. kath. tanítóképző-intézet tanárai; dr. Karácson Imre igazgató, Holeczmann Ferencz, dr. Mersich János tanárok; Stepankó Albert zenetanár Znióváraljáról. Titkár jelenti továbbá, hogy Mikula Antal, jeles tanítóképző tanár Modoron és egyesületünknek kezdettől fogva buzgó tagja, f. é. április 30-án elköltözött az élők sorából. Végre jelenti, hogy az újonnan belépőkkel az egyesületi tagok száma 269, kik közül képző tanár 242, tanfelügyelő 12, tanító 11, miniszteri hivatalnok, középiskolai és egyetemi magántár 4. Melegén ajánlja a jelenlevő tagoknak figyelmébe a taggyűjtést különösen a tanítók között. A választmány míg egyrészt fájdalommal értesül Mikula Antal tagtárs haláláról, másrészt örömmel veszi tudomásul a tagoknak szép számmal való szaporodását, a jelentkezőket mind beválasztja tagokul.

49. Komáromy Lajos, pénztárnok jelenti, hogy a pénztár állása a következő:

Pénztári készlet a f. évi márcz. 16-ik jelentésem szerint volt	526.45
Azóta tagdíjakból befolyt	119.—
Méhnertől a f. év első felére eső szerk. díj fejében	150.—
Méhnertől külföldi folyóiratokra a f. év első felére	25.—
Herrmann Antal alapítványa	50.—
	Összesen 870.45

Kiadás f. évi márcz. 16-a óta 369.69

Tehát a pénztári készlet jelenleg **500.76**

A jelentés kapcsán pénztárnok felemlíti, hogy a tagokban igen csekély a készség a tagdíjak befizetésére; számosan vannak, a kik még 1889-re sem fizettek, 1890-ről is sokan adósak, a jelen évi tagdíjnak is csak 30%-a folyt be. Kéri választmányt, hasson oda, hogy a hátralékos díjak befizettessenek. A választmány pénztárnok jelentését tudomásul veszi és elhatározza, hogy a kik hátralékaikat nem fizetik meg, azokkal szemben az alapszabály által meghatározott rendelkezéssel fog élni.

50. Elnök jelenti, hogy a jelen ülésre, tárgyakúl tüzetek ki: az albizottság jelentése az elméleti paedagogiai tárgyak tantervéről, a gyakorlati tanítások, s a zene- és énekoktatás tervezete. Mivel nagy számmal vannak jelen vidéki zenetanárok, ajánlja, hogy első sorban a zeneoktatás ügye vétessék elő. A választmány az indítványt elfogadja s kimondja, hogy ez ügy tárgyalása végett bizottsággá alakul át. A jegyzőkönyv vezetésével Hódossy Béla bizatik meg.

51. Sztankó Béla felolvasta munkálatát, a mely a hivatalos közlöny IV. füzetében megjelent tan- és óratervnek megokolását foglalja magában (Lásd a 275-ik lapot.) A bizottság az előadást éljenzéssel fogadja és előadónak becses és kiváló gonddal, szakértelemmel írott munkálatáért köszönetet szavaz.

52. Elnök Sztankó Béla úrnak javaslatait tárgyalásra bocsájta ugyan, de indítványozza, hogy idő rövidségé miatt az csak általánosságban tárgyalassék. Elfogadtatik.

Kapi Gyula indítványozza, hogy az értekezlet tanácskozása a következő pontokra terjedjen ki: 1. állapítsuk meg az óraszámot; 2. döntsünk a felett, hogy elfogadjuk-e Sztankó munkálatát a tárgyalás alapjául; 3. küldessék ki a jelenlevő zenetanárokból egy bizottság, a mely azonnal, vagy délután tárgyalja a javaslatokat.

A bizottság elhatározza, hogy azonnal tárgyalja az indítványozott javaslatokat, de albizottságoknak kiküldését nem tartja czélszerűnek.

A tárgyalás folyamán először felszólal Egnér Adolf, félegyházi zenetanár s kifejti, hogy a zenetanítás főcéljának a szívképzést tartja. Előadóval több tekintetben ellentétes nézetben van. Nem helyesli, hogy az I. osztályban heti négy órával kezdjük az éneklést. Az énektanítást a zongora és hegedű tanításának kell megelőznie, mert a különböző hangközöknek szemmel való mérése elősegíti a lelki mérést. Az I. osztályban a zongorával és hegedűvel, kapcsolatban tanítandók volnának az összhangzattan elemei. A módszertan tanítását igen fontosnak tartja, ezért arra mind a négy osztályon keresztül tekintettel kell lenni. Az I. és II. osztályban tanítandó volna a gyermek hangszerve, annak különfélesége, működése, fejlődése és változásai a korról, ez volna a módszernek anthropologiai alapvető része. A III. osztályban megkezdendé a rendszeres módszertan és pedig a hallás utáni tanítás módszerét, a IV. osztályban a hangjegy utáni tanítás módszerét.

Kapi Gyula kívánja, hogy az óraszám, a tanár szempontjából ne állapíttassék meg; ez által népesebb osztályok óraszámai szaporíthatók lennének a nélkül, hogy a növendékek több munkával lennének megterhelve. Hódossy Béla szintén elfogadja a javaslatot, azon

módosítással, hogy az óraszámok az egymásután következő osztályok szerint folytonosan esökkenjenek; javasolja, hogy az I. osztályban 6, a II. osztályban 6, a III. osztályban 5, a IV. osztályban 4 óra végtessék fel. Általánosságban elfogadja előadó javaslatait.

Báthori Lajos a képző tanfolyamok rövidségére való tekintettel már az első év elején fel akarja vettetni az énektanítás mellé a zenetanítást is. Külömben elfogadja előadó javaslatait.

A kalocsai kath. tanítóképző képviselői (Mócsy igazgató, Sztára József és Berauer József tanárok) a zeneórák szaporítását kívánatosnak mondják. Szerintük heti 21 óra szükséges, de elégséges is arra, hogy a növendékek a zenei képzettség azon fokára jussanak, hogy esetleg felekezeti kántorokként is működhessenek. A felekezet nélküli állam ugyanilyen tanítóképzőiben a szorosan vett felekezeti kántorképzéssel nem foglalkozhatik. Ezen nézeteket több oldalról megvilágosítják, s rámutatnak a nehézségekre s a támadható bonyodalmakra, melyek elvi tekintetnél fogva okvetlen bekövetkeznenek. De szerintük nincs is arra ok és szükség, hogy az állami tanítóképzők felekezeti kántorképzéssel foglalkozzanak. Hivatkoznak azon tényre, hogy a felekezetek eddig is alkalmaztak kántorokul állami tanítóképzőkből kikerült olyan egyéneket, kik megfelelő zenejártassággal bírtak. Ha már most az állami tanítóképzők a zeneórák emelésével a növendékek zenei jártasságát is emelni fogják, az arravaló egyéneket a felekezetek még gyakrabban fogják kántorokul alkalmazni. Figyelmeztetnek arra is, hogy a zenében jártas egyéneknek épenséggel nem oly nehéz magukat a kántori teendőbe begyakorolni, mint azt sokan vélik. Azért általánosságban csak annyit kívánnak határozatképen kimondatni, hogy a tanítóképzőkben a zeneórák heti száma 21-re szaporítandó, s ez által a növendékek a zenei képzés azon fokára emelendők, hogy azok esetleg kántorokként is működhessenek.

Somogyi Géza szerint az állami tanítóképző-intézetek már azon okból sem nélkülözhetik az egyházi zenét, mert az igen alkalmas darabokat szolgáltat a zeneoktatáshoz; szükség van továbbá arra, hogy az állami tanítóképző-intézetekben is képesítsük arra a növendékeket, hogy esetleg, mint kántorok is szolgálhassanak.

Hozzászólnak még a kérdéshez Sztankó Béla és többen.

A vita bezárása után a bizottság a következőket határozza:

1. Alapúl elfogadja Sztankó Béla munkálatát.
2. A tanítóképzőkben a zeneórák száma emelendő, de a tanulókra nézve 21-nél több ne legyen.
3. A tanítóképzőkben a zeneoktatás oly irányban vezetendő s oly magaslatra emelendő, hogy a kilépő tanítók esetleg a kántori teendőket is végezhesék.

53. Gyertyánfy István előadja, hogy az országos torna-versenyen a résztvevő tanítóképző-intézetek nem részesültek abban a figyelemben, mint azt számarányuknál és fontos feladatuknál fogva méltán várhatták volna. Szükséges, hogy tanítóképzőink a jövő torna-versenyeken kifejthessék sajátóságos jellegüket, a mely tornaoktatásuk-

ban is meg van s alkalom adassék az egyes intézeteknek tornászati ügyességük bemutatására. Indítványozza, hogy intéztessék kérvény a magas miniszteriumhoz, a melyben kérendő: 1. hogy a tanítóképző intézetek a középiskolákkal csupán a magánversenyeket végezzék együtt; 2. hogy a tanítóképző-intézetek többi versenyei, u. m. a rend- és szabadgyakorlatok, a játékok, a vezénylés a középiskolák versenyétől külön helyen vagy időben tartassék meg. Általános helyesléssel elfogadtatik.

A kalocsai róm. kath. tanítóképző-intézet növendékeinek hangversenye Budapesten május 19-én.

Kellemes meglepetés várt egyesületünk azon tagjaira, kik a választmánynak f. hó 19-én tartott ülésén megjelentek. Tudtuk az elnöki meghívóból, hogy az ülés egyik tárgyát az ének- s zenetanítás képezi, de hogy a theoretikus eszmecserét majdan jó hangulatot keltő koncert előzi meg a zeneakadémia orgona-termében, azt csak előtte való nap súgta meg egyesületünknek főtitkára.

A vett utasítás szerint reggel 8 óraker jelentünk meg a zeneakadémiában. A kalocsai kath. tanítóképző-intézet 31 derék növendéke ekkor már helyet foglalt a hangverseny-terem emelvényén; legelől az első hegedűsök, azután a második s mély hegedűk, majd a kis és nagy bőgő, a dob és „háromszög“ kezelői, jobbra tőlük egy zongorázó.

Mielőtt az előadás megkezdődött volna, Péterfy Sándor, elnökünk, megmagyarázta a szép számban egybegyűlt hallgatóknak (kik között zeneakadémiai tanárok s növendékek is voltak), hogy a kalocsai ifjak nem „hangversenyezni“ akarnak az ország fővárosában, hanem csak zenei kiképeztetésük eredményét óhajtják bemutatni az egyesület tagjainak.

Erre azután a csapat élére állott Berauer József, a 31 ifjú zenetanára, s jelt adott Weber „Abu Hassan“ című megnyitójának előadására. Weber nem közönséges jártasságot igénylő kompozícióját még két nagyobb zenekari darab követte: Balfé „Czigánynő“-je és Hoffer „Versenypolká“-ja. Kellő tisztaság, egybevágó pontosság s színezés jellemezte mind a három zenemű bemutatását, mely méltán megérdemelte az egybegyűlt közönség elismerő tapsait s tetszésnyilatkozatait. Közben két növendék Raff „Procidá“ című négykezes zongora-darabját játszotta el kifogástalan ügyességgel, a zenekarból kivált vonós-négyes pedig Mozart egyik quartettjét adta elő szép sikerrel. *)

Az előadott számok mind azt bizonyítják, hogy a kalocsai tanítóképzőben a zeneoktatás jó kezekben van, s hogy a kalocsaiak által a „Magyar tanítóképző“-ben felállított magas mértéktől nem marad el zeneoktatásuk gyakorlati eredménye sem.

*) A hangszereket a növendékek részint magukkal hozták, részint Stowasser hangszerkészítő úr (Buda, Lánchídutcza) szolgáltatta, a ki azokat minden díj nélkül készségesen átszolgáltatta, miért neki e helyen is köszönetet mondunk.

Az elnökségnek elismerő s a kalocsai tanítóképző-intézet igazgatójának, Mócsy Antalnak, a közönség szíves részvételeért mondott köszönő szavai fejezték be az érdekes hangversenyt.

Kapi Gyula.

A kalocsai tanítóképző növendékek zeneelőadása.

Kedves Barátom! Szíves kérésedre, amenynyiben a rövid idő megengedi, pár sorban elmondom szerény nézetemet a kalocsai képző növendékeknek az országos zeneakadémiában tartott zeneelőadásáról.

Nem habozom kijelenteni, s ezzel Mócsy úr saját álláspontja értelmében fényes elégtételt nyert, miszerint a kalocsai képző növendékek zeneelőadása képző-intézeti növendékek képességét rendes viszonyok között messze túlhaladó értelemmel, azt hiszem, a jelenlevők mindnyájának meglepetésére igen szépen sikerült. A kik jelen voltunk, ha nem tudtuk volna, hogy tanítóképző-növendékek tartanak zeneelőadást, talán itt-ott tehattünk volna kifogást; de így tulajdonképeni kritikát, mely a hibát keresi, kezdő növendékekkel szemben olyan szép eredmény után még roszakarattal sem gyakorolhatunk.

A tornaversenyről hazatérve győztek tehát a zenében anélkül, hogy versenyeztek volna, és ezt a legszebb sikernek tartom, mert az elismeréssel mindnyájan egyhangúlag adóztunk. S hogy még többet mondjak, kétlem, miszerint akadna képző, mely a kalocsaiakkal ilyen értelemben kiállana a versenyt.

Nos, ezen fényes éremnek másik oldalát nem nézván, ha a kalocsaiaknak e téren felmutatott eredményének okát nem az ő speciális viszonyaikban keresnök, a melyek a mieinkkel össze nem egyeztethetők: saját rovásunkra örökké rejtély maradna előttünk: miként lehetséges képzőben semmiből 4 év alatt olyan zenei tőkét gyűjteni, mikor a kapálás bot és kalapesinálás, irodalom, mathesis, természettudományok s a többiek tanítása által önálló, egész embert kell képeznünk.

Nézzük tehát azokat a specialis körülményeket!

Mócsy úr mindenestre kiváló tekintettel lehet a zenei előképzettséget illetőleg a fölvételnél, míg állami intézetekben a 4-ik középiskolai osztály sikeres elvégzése mellett csakis egészséges hallóérzékre szorítkozhatunk.

Kalocsán a zenére heti 24 órát fordítanak.

Kalocsán, mint érseki székhelyen, több templom lévén, ott azokban a figurális miséknél a növendékeknek alkalmuk van s talán kötelességük is tényleg közreműködni. Ezen föltevést megerősíti azon tény, hogy a vonós hangszerekre fordítanak sok időt s hogy azok tanulásával nagy előszeretettel foglalkoznak. A tornaverseny alkalmával a mi növendékeink egy szálláson lévén a kalocsaiakkal, személyesen is meggyőződtem, hogy ezek otthon töltött szabad idejökben mindig muzsikáltak.

Azonban bármilyen gyönyörűségünk kellett a kalocsai növendékek szép zeneelőadásán, vajon ez magában véve megfelelt-e a képzőintézeti zenetanítás igazi céljának? Bizonyára nem.

És ezzel kapcsolatban bátorkodom fölvetni azon kérdést: vajon helyes volna-e a Mócsy úr által indítványozott zeneverseny.

Részemről mindenféle zeneversenyt a fentiek alapján veszedelmes irányzatnak tartanék. Mert ha zenetanításunk lényegéből óhajtanánk versenyezni, (s ez még megokolható volna,) azt kellene főképen kimutatnunk, hogy melyik növendék tud a népiskolában éneket helyes módszerrel tanítani. Ez volna a mi céljainknak teljesen megfelelő, mert a mi zenetanításunk célját a népiskolában éri el.

Ezzel azonban nem azt állítom, mintha Kalocsán ezt a célt is nem akarnák elérni, hanem, hogy a zeneversenyeken zeneoktatásunknak azt az oldalát nem lehet bemutatni.

Az ilyen zeneverseny talán okadatolt lenne hasonló zeneintézetek között, de a képző nem zenei szakintézet; vagyis ott a zenét nem önmagáért, hanem a célnak szorosan alárendelve többféle körülmények tekintetbevételével taníthatjuk helyesen. Nem lehet tehát képzőkben a Mózartok és Beethovenek kombinált műveinek tanítását végcélul tűznünk; 1-ször mert nincs rá időnk; 2-szor noha igen szép, ha azokban is fényeskedhetnek, azonban, legalább a mi viszonyaink között, az állami képzőkben a többi tárgyak mellett lehetetlen volna a kalocsaiaknak megfelelő zeneelőadást produkálni. Különben is mi csoda lényeges szüksége van egy képző növendéknek arra, hogy mindenféle instrumentumot ismerjen, mikor sok más, ránézve hasznosabb ismeretekkel kell foglalkoznia?

*

Nem fejezhetem be tudósításomat a nélkül, hogy meg ne említsem a zeneelőadás egy kedves intermezzióját. Oly általános tetszésben részesült a műsor minden száma, hogy mikor a czigányos népdaljátékra került a sor, a bekandikált zeneakadémiai hölgy növendékek is fellelkesültek a kalocsaiak zenéjén s mint mikor aczelt kap a kova, tüzet hány s pattog ide s tova; úgy csillogtak az ő szemeik is s úgy verték a takust az ő finom lábacskáik is, sőt egyik kedves pár dévajkodó kedvében tánczra perdült s pillanatra vidám hangulat ömlött el a komoly képű, tudós tártaságon.

Fogadd őszinte tiszteletem kifejezését

Csáktornya, 1891. Urnapján.

Beér Ferencz.

OKIRATTÁR.

A tanítónőképzők nem felnevelő intézetek.

A vallás- és közokt. magy. kir. min. 11.996/1891. sz. rendelete a budapesti áll. polgári iskolai tanítónőképző és valamennyi áll. elemi iskolai tanítónőképzőintézet igazgató tanácsának.

Tapasztalván azt, hogy számos szüle az állami tanítónőképző-intézeteket pusztán nevelő intézeteknek tekinti, a melyekben leányának az állampénztár költségén való kiképeztetését eszközölheti, a nélkül, hogy kötelezve érezné magát arra, hogy e költsékezés viszonzásául leányát csakugyan tanítónői vagy nevelőnői

pályára adja; szükségesnek látom a tanítónőképezdekbe való felvételt szabályozó 1887. évi június hó 18-iki 8304. számú rendeletet a következő rendelkezésekkel kiegészíteni:

1. A felvételnél az igazgató-tanács és tanári testület figyelemmel legyen arra, vajjon a jelentkezőnek családi viszonyai valószínűvé teszik-e, hogy az illető csakugyan a tanítónői vagy nevelőnői pályára fog lépni.

2. Mindazok a szülők, a kiknek leányai az állami tanítónőképezdekben fennálló ingyenes tanítás kivül bármi más segélyre (egész vagy részbeni teljes ellátás, bennlakás, bennékezés, pénzsegély) igényt tartanak, tartoznak folyamodványukhoz kötelező nyilatkozatot csatolni arról, hogy az esetben, ha az illető növendék az önkaratán vagy önhibáján kivüli akadályoztatás eset kivéve, képesítése időpontjától számítva legalább öt éven át a tanítónői (nevelőnői) pályán működni nem fog, vagy ők, vagy a növendék kötelesek a kiképzetésére fordított államköltséget az államnak visszatéríteni. Ezek a kötelezvények az illető intézet iratárában megőrzendők.

Erről az igazgató-tanácsot tudomás és mihez tartás végett értesitem.

Budapest, 1891. május 2-án.

Gróf Csáky.

VEGYESEK.

Személyi hírek. Ő felsége, a király, *Szalay Imre* miniszteri tanácsosi czim-mel és jelleggel felruházott osztálytanácsost miniszteri tanácsossá, *Schirilla János* miniszteri titkárt osztálytanácsossá és *Kuliszeky Dezső* titkári czimmel és jelleggel felruházott fogalmazót miniszteri titkárrá kinevezte. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter: *Kálóczy Zoltán* miniszteri segédfogalmazót miniszteri fogalmazóvá, legifj. dr. *Szász Károly* fizetéstelen segédfogalmazót fizetéses segédfogalmazóvá, dr. *Radnai Rezső* fogalmazó gyakornokot pedig fizetéstelen segédfogalmazóvá nevezte ki.

Képzőintézeti hírek. A *csáktornyai áll. tanítóképző-intézet* május 23-án saját tornacsarnokában fényesen sikerült zeneestélyt és táncmulatságot rendezett. A csáktornyai és vidékebeli közönség szép jelét adta eme határszéli intézet iránti meleg érdeklődésének, mert a különben tágas tornacsarnokot teljesen megtöltötte. A zeneestély programja válogatott ének- és zenedarabokból állott, melyek mindegyikét megénevelte a közönség. A tapsokból Beér Ferencz intézeti zenetanárnak is bőven kijutott, aki nemcsak az énekkarok betanításával, hanem művészi zongorajátékával is érdemeket szerzett a zeneestély sikerei közül. A zeneestély után az orsz. tornaversenyre felrándult 32 növendék tornagyakorlatokat mutatott be a közönség élénk tetszésnyilvánítása mellett. A tánc reggelig tartott, melyen Mura-köz legelőkelőbb hölgyei vettek részt. A mulatság anyagi tekintetben is megfelelő volt, mert daczára a csekély (60 krnyi) belépti díjnak, közel 200 frtot jövedelmezett, melynek túlnyomó része az orsz. tornaversenyen részt vett tanítónövendékek utazási és ellátási költségeinek fedezésére fordított.

† *Urhegyi Antal*, az aradi tanítóképzőintézetnek fáradhatatlan buzgalmú és kitűnő gyakorló iskolai tanítója május hó 31-én jobb létre szenderült. A tanári testület az elhunyról a következő gyászjelentést adta ki: „Az aradi állami tanítóképző-intézet tanári kara fájdalmas szívvel jelenti szeretett, felejthetetlen kartársának, *Urhegyi Antal*, gyakorlóiskolai tanítónak, élete 58-ik évében, rövid szenvedés után, f. évi május hó 31-ikén történt gyászos elhunytát. A megboldogult, ki

a tanítói pályán 37 évig működött áldásosan, az intézet fennállása óta, 18 éven keresztül volt ennek egyik legerősebb oszlopa. Béke és áldás lengjen hamvai felett! A gyászolók fájdalomában mi is mélyen osztozunk. Áldott legyen emléke a hű és nemes kartársnak!

Az osztrák tanítóképző tanárok május 17- és 18-án közgyűlést tartottak Bécsben a városi Paedagogiumban. Az első gyűlésen több mint 200-an voltak. Hannak igazgató hosszabb beszéddel nyitotta meg a gyűlést s üdvözölte Ulrich tanácsos, a ki a közoktatásügyi minisztert képviselte, báró Pfersmann-t mint az alsó ausztriai iskolatanács elnökét, Scholz és Hulsenbeck tanfelügyelőket, Lustkandl országos bizottmányi tagot, és Bilinski képviselőt. Báró Eybesfeld és Dr. Stremayr táviratilag üdvözölték a gyűlést, épígy számos tanfelügyelő, továbbá több tanítóegyesület és képzőintézet. Az elnöki széket Lucus igazgató foglalta el és Hannak igazgató szólalt fel a tanító és tanítónőképző növendékek túlterhelése tárgyában. A majd egy óra hosszat tartó magvas, tartalmas beszéd végén azt indítványozta: „A tanítóképzőkben összebb kell szorítani azon csupán gyakorlati tárgyakat, melyek nem közvetlenül, és általában szükségesegek a tanítói hivatáshoz“. Ilyenek gyanánt megnevezte: a mezőgazdaságtant, a zongora és orgona játszását, a siketnémák és vakok oktatását. Hasonnevű és egymással összefüggő tárgyakat lehetőleg egy kézbe kell egyesíteni. A tananyagból csak azt kell venni a minek általános képző hatása van és gyakorlatilag felhasználható. Ezen pontokon élénk vita támadt, mely az első gyűlés egész idejét betölté. Heller a hohenvartei vakok-intézetének igazgatója buzgóan érvelt a mellett, hogy a vakok oktatási módszere meghagyassék. Tupetz igazgató a mezőgazdaságtant egészen el akarja hagyni, és azt kívánja, hogy a túlterhelés ellen-súlyozásául a kézi ügyesség fejlesztessék. Adler gyakorló-iskolai tanító nem a tananyag összehalmazását hibáztatja, hanem az encyklopädismust, mely Basedow óta uralkodik az iskolákban. Mindenből kóstolgatunk és otthonosak sehol sem leszünk. A túlterhelésnek másik oka a nyelvtani tanítás, módszere. A nyelvtan vagy bármely más szakma logikai menete ne szabályozza a tanítás menetét. Lustkandl tanár az előbbi szónokkal ellentétben kívánja, hogy a képző-növendékek megismerkedjenek a vakok és siketnémák tanításával. Neckheim és Hiebsch a zene-tanításról beszélnek. Utoljára Hannak igazgató szolt, hogy meg czáfolja mindazt, a mit tételei ellen felhoztak. Az erre következő szavazásnál elfogadták a referens tételeit. Hétfőn folytatták a tárgyalásokat. Tomberger tanár referált a tanítóképzők 5 évi tanfolyamra való kibővítéséről. A tulajdonképi tananyag a mint előadó fejtegeti, az első 4 év alatt végeztessék el úgy, hogy az 5-ik év a növendékek methodikai és gyakorlati kiképzésére fordíttassék. Elénk vita után, melyben Tupetz és Legler igazgatók és Schneider tanár vettek részt, előadó tételei lényegében, elvileg elfogadtattak. Ugy szintén elfogadták Tupetz igazgatónak a polgári-tanítói tanfolyamokról, Rusch tanárnak a jelenlegi történettanításról és Palla tanárnak a német nyelvtan tanításáról való előadását. (A „Wiener Tagblatt“-ból vettük át ezen érdekes gyűlésről a tudósítást, a melyre még vissza fogunk térni.)

Magyar Paedagogiai Társaság redivivus. Május 26-án volt az új, életre kelt Paedagogiai Társaságnak első nyilvános értekezlete. Az új alapszabályokat vitatták meg. E szerint a társaság czélja és működési köre: „A paedagogiának és segédtudományainak magyar nyelven művelése, a hazai közoktatásügy egész körében felmerülő elvi kérdések tudományos jellegű tárgyalása, a paedagogia múltjának kutatása, a paedagogiai elvek népszerűsítése és terjesz-

t és e. Ellenben működése körén kívül esik minden oly kérdés, a mely tudományos elvi szempontból nem tárgyalható. A társaság tagjai négyfélék: a) tiszteletiek, b) rendesek, c) külsők, d) alapítók. Tagsági díjat csak a külső tagok fizetnek: 2 frtot. A rendes tagok élethossziglan választatnak és számuk 100-nál több nem lehet, a rendes tagok önmagukat egészítik ki. A külső tagoknak tanácskozó és szavazó joguk nincs. A társaság czéljai kivételére a) felolvasásokat és vitatkozásokat rendez; b) folyóiratot ad ki; c) paedagogiai szakkönyvtárt létesít paedagogiai művek kiadásáról gondoskodik, ilyenekre pályázatot hirdet. Legfeljebb az a kifogásunk, hogy a társaság szervezete igen arisztokratikus. Hát oly nagy különbség volna paedagogus és paedagogus között? Czélszerű-e azokat így osztályozni: „kitünő“, „kiválóbb“, „működő paedagogus“? Külömben e társulatnak nagy és nemes hivatása van; mert kell, hogy legyen paedagogiai irodalmi társaságunk, a mely nevelésügyi irodalmunkat a mutatkozó elposványosodásból megmentse; a mely ne csak apró pénzzel dolgozzék, hanem nagyobb paedagogiai művek és értekezések írására adjon alkalmat és ösztönözzön; a mely házat adjon mindnyájunknak, hogy ne kelljen írónknak kiválóbb műveikkel házról-házra járni míg kiadó végre sem akad; a mely t ö r e k e d j é k a l a i k u s k ö z ö n s é g p a e d a g o g i a i é r z é k é n e k é s i s m e r e t e i n e k g y a r a p í t á s á r a i s. Mi ez utóbbit különösen fontosnak tartjuk, mert nálunk a házi nevelés el van hanyagolva; a családfőknek saját elvi feladataikról, a czélhoz vezető utakról, azon eszmékről, elvekről, a melyeket az emberi értelem évszázadok alatt megállapított, fogalmuk alig van. Csak akkor várhatjuk oktatásügyünknek, a paedagogiai tudomány művelésének általános fellendülését, ha a laikus közönségben is kifejtettük ez ügyek iránt a fogékonyságot. Kívánjuk, hogy külső tag ne csak paedagogus, hanem bárki lehessen.

Jegenyefürdőben az idei fürdősaison junius hó 7-én kezdődik. A Kolozsvártól egy órányira fekvő kiesfürdőt tagtársunk, Herrmann tanár főképp abból a czélból vette hosszú időre bérbe, hogy azt különösen tanárok számára kellemes, kényelmes és rendkívül olesó nyaraló, üdülő és gyógyító helylyé tegye, e czélra igen jelentékeny áldozatokat hoz. Egy tanárnak teljes bő ellátása kényelmes lakással együtt havonkint 4—50 frtba kerül. Nagyobb tanári családok 80—100—120 frtért fődözhetik összes háziszükségleteiket. Ajánljuk tagtársaink figyelmébe.

VII. Kimutatás

a f. évi ápr. 20-tól május 19-ig befizetett tagdíjakról.

1889-re: Szabó Gábor (2 frt).

1890-re: Szabó Gábor (4 frt).

1891-re: Bedő Dénes, Belle László, Borbély Sámuel, Felméri Mózes, Kovács Béla, Sándor Domokos, Dr. Walter Gyula, Végler Gyula (4—4 frtot).

A f. évi tagdíjakból eddigelé befolyt. 30.1%

Budapest, 1891. április 20.

Komáromy Lajos
egyes. pénztárnok.

(VI. Aradi utca 68.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Tárgyak összehalmozódása miatt irodalmi rovatunk e számból kimaradt. Türelmét és bocsánatát kérjük azoknak, a kiknek műve ismertetésre, és a kiknek könyvismertetése közlésre vár.

O. M. Pozsony. Levél megy. — G. Gy. Eperjes. Levél megy.

Felelős szerkesztő: NAGY LÁSZLÓ.